

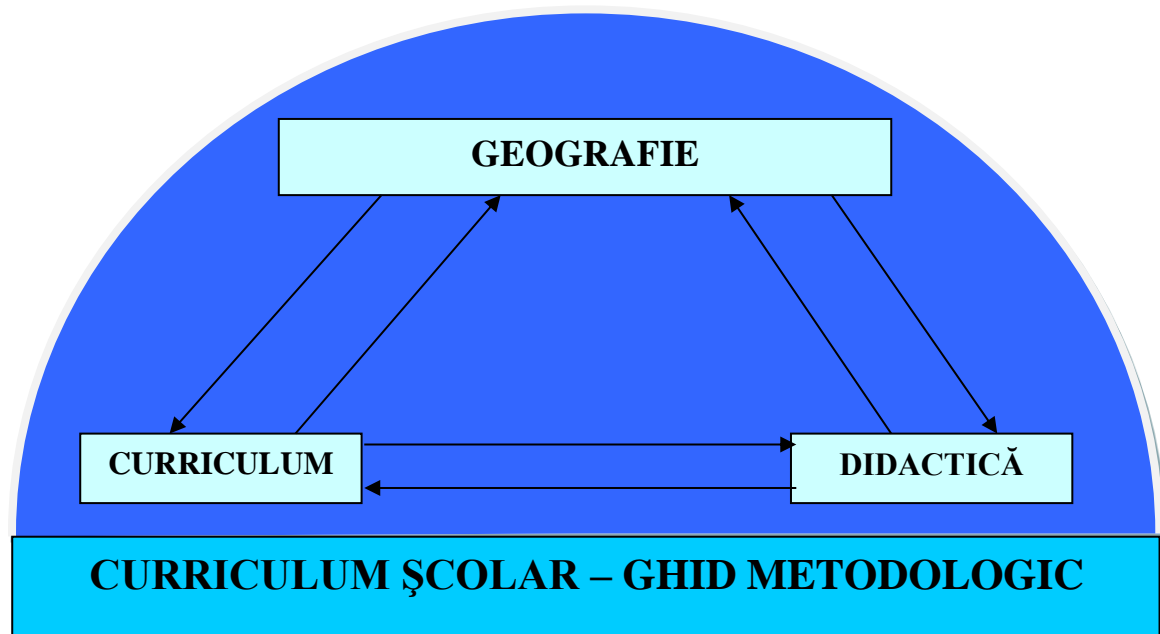
GEOGRAFIA ÎN CURRICULUM NAȚIONAL

GHID METODOLOGIC

DE APLICARE A CURRICULUMULUI DE GEOGRAFIE PENTRU CICLUL LICEAL SUPERIOR

Anul școlar 2025 - 2026

Octavian Mândruț

Editura Corint

2025

GEOGRAFIA ÎN CURRICULUM NAȚIONAL

GHID METODOLOGIC

***DE APLICARE A CURRICULUMULUI DE
GEOGRAFIE PENTRU CICLUL LICEAL SUPERIOR***

Clasele XI - XII

Octavian Mândruț

- Suport pentru formarea continuă a cadrelor didactice -

Editura Corint

2025

SUMAR

Introducere	3
I. Geografia în ciclul liceal superior – sistemul referențial	5
II. Curriculum școlar pentru clasa a XI-a	8
III. Curriculum școlar pentru clasa a XII-a	13
IV. Organizarea instruirii la clasa a XI-a	19
V. Organizarea instruirii la clasa a XII-a	27
VI. Evaluarea rezultatelor învățării	39
VII. Transdisciplinaritatea și curriculumul de geografie din ciclul liceal superior	43
VIII. Un model actualizat pentru proiectarea didactică	46
IX. Anexe	55
(1) Geografia ca posibilă ideologie și paradigmă educațională a secolului XXI	56
(2) România și geografia României – definiții conceptuale actualizate	60
(3) România în contextul procesului de mondializare	67
(4) Geografia teoretică – o reflecție integratoare asupra geografiei actuale	71
Dicționar de termeni	87
Bibliografie	90
Suporturi pentru activități individualizate, de învățare și evaluare	94
Manuale, atlase, ghiduri, teste	100
BAC 2026	101

„Idee este arhitectonică. Ea creează știința” (Immanuel Kant)

„Geografia este știința care se ocupă cu studiul interacțiunilor din mediul fizic (geografie fizică), mediul umanizat (geografie umană), dintre societate și mediul ei de viață (geografia mediului și geografia generală), concretizate în diferite forme spațiale și funcționale (elemente, procese, interacțiuni, sisteme, structuri), de la nivelul maximal al planetei ca întreg, la nivelul elementar.” (,Elemente de epistemologie a geografiei”, 2014)

Introducere

Utilitatea unui nou ghid metodologic destinat aplicării curriculumului de geografie din ciclul liceal superior este presupusă de următoarele elemente:

- Au fost puse la dispoziție, pentru prima oară după mult timp, manuale gratuite pentru cele două clase terminale ale liceului, la mai multe discipline școlare, inclusiv la geografie; acest fapt face posibilă utilizarea manualului școlar de geografie de către fiecare elev și, în acest fel, este pus într-o perspectivă nouă, cel puțin teoretic, procesul de instruire.
- În acest an școlar (2023 – 2024) sunt mai mult de 15 ani de la aplicarea noilor programe de geografie pentru ciclul liceal superior. Introducerea noii programe pentru clasa a XII-a a coincis atunci (2007) cu intrarea României în Uniunea Europeană.
- Apariția unor elemente noi în teoria și practica presupusă de aplicarea curriculumului școlar, cum ar fi, spre exemplu, utilizarea sistemului de competențe (competențe – cheie, competențe generale și specifice) în organizarea instruirii; geografia are, din acest punct de vedere, realizări teoretice vizibile, ilustrate în mai multe lucrări și ghiduri metodologice, redată în bibliografie.
- Modificările recente în practica educațională din ciclul liceal superior (și îndeosebi a modului în care elevii abordează formarea educațională proprie), rezultatele la examenul de BAC (atât cele generale, cât și la geografie), precum și nivelul general de pregătire al acestora presupun o schimbare constructivă și din partea elevilor.
- Trebuie să observăm însă caracterul modern al geografiei din ciclul liceal superior, precum și stabilitatea ei conceptuală până acum.
- Presiunea crescândă a diferitelor domenii și discipline școlare asupra planului de învățământ în ansamblul său și, într-un mod anticipativ, a celui pentru liceu, pun geografia în situația de a găsi soluții pentru a se adapta acestei presiuni prin promovarea unor elemente de actualitate și interes. Geografia (în general) ar putea fi diminuată sau scoasă din planul de învățământ, dar Europa – România – Uniunea Europeană, nu!
- Menționăm încă o dată importanța deosebită a disciplinei *Europa – România – Uniunea Europeană* din ultima clasă, care s-a dovedit a fi o "umbrelă" protectoare pentru geografie în întregul ei.
- Extinderea TIC în procesul de instruire și a GIS pentru geografie pun disciplina noastră într-o situație nouă, caracterizată în principal prin dezvoltarea unor posibilități noi de informare, accesare a datelor și prezentare și, în acest fel, a creșterii capacității sale educaționale.
- Deoarece programele școlare nu au fost revizuite din momentul construirii lor (2006, 2007), există formulări și concepte aflate, evident, într-o formă actualizabilă; de asemenea, multiple dimensiuni noi ale lumii contemporane nu își găsesc o reflectare explicită, deocamdată, în componenta formală a curriculumului; în acest context, actualizarea rațională a acestora este posibilă.
- Modificări importante au avut loc și în câmpul geografiei ca știință și ca disciplină școlară semnificativă, în raport cu forma aparent tradițională pe care o are încă geografia școlară în întregul ei. *Probleme fundamentale ale lumii contemporane* reprezintă un bun exemplu pentru caracterul unitar și integrat al geografiei.

- Analiza dimensiunii teoretice și epistemologice a geografiei face din disciplina noastră școlară un domeniu cu posibilități educaționale foarte largi și cu noi dimensiuni ale procesului de înțelegere rațională în lumea contemporană.

Acest ghid reia problemele de geografie școlară din ciclul liceal superior, prezentare în ghiduri metodologice anterioare (2001, 2004, 2007, 2010, 2012), mai recente (2016, 2024), precum și elemente din *Didactica geografiei* (2014). În acest fel, selectarea problematicii și actualizarea ei devin elemente de utilitate nemijlocită.

Totodată, ghidul își propune un mod de abordare a geografiei în raport cu diferitele probleme rezultate din domeniul educațional (competențe, proiectarea instruirii etc.) și al geografiei școlare.

Datele din manualele școlare, precum și o parte din sistemul conceptual au rămas nemodificate în acest interval de timp (exceptând acele manuale care au fost revizuite anual). Există informații și date noi în atlasele geografice (ale lumii și ale României, ediții 2022 - 2024), pe cât a fost posibil, pe baza unor surse din ultimii ani.

Prezentul ghid metodologic nu are propriu-zis un caracter normativ, ci mai mult reprezintă o formă orientativă, propunând un mod de reflecție asupra problemelor de interacțiune între geografie și științele educației (îndeosebi curriculum și didactică), care dezvoltă soluții originale și adaptate în raport cu prescripțiile teoretice ale celor două domenii.

Ghidul sugerează și lasă la îndemâna profesorilor un câmp larg pentru inovare.

Menționăm că realizarea unui proces educațional de calitate prin intermediul geografiei în ciclul liceal superior va influența poziția geografiei la acest nivel (inclusiv ca resurse de timp) într-un viitor plan de învățământ. De aceea, un proces de calitate în ciclul liceal superior, centrat pe o geografie modernă, ar putea să influențeze, pozitiv, configurația acestei discipline școlare.

În cadrul acestui ghid este reluată foarte pe scurt și *problematica transdisciplinarității*, deoarece aceasta va deveni, foarte probabil, o paradigmă concretizabilă în următorul interval de timp. Geografia școlară (îndeosebi în ciclul liceal superior) va trebui să se raporteze la transdisciplinaritate; această raportare reprezintă o șansă. Prin ignorare, ar putea duce la pulverizarea ei într-o poziție marginală sau chiar la absența geografiei ca domeniu educațional semnificativ.

În final există, de asemenea **referințe terminologice de curriculum și geografie educațională**.

De asemenea, există o scurtă sinteză a posibilității geografiei de a deveni o paradigmă educațională.

Bibliografia are un caracter minim, dar cuprinde lucrări de referință recente, accesibile, care pot să faciliteze un sistem de instruire modern.

I. Geografia în ciclul liceal superior – sistemul referențial

(1) Elemente introductive

Curriculumul școlar pentru ciclul liceal superior este axat pe **Problemele fundamentale ale lumii contemporane** (clasa a XI-a) și **Europa – România – Uniunea Europeană. Probleme fundamentale** (clasa a XII-a).

Acest curriculum formal cuprinde o notă introductivă, competențele generale (comune pentru clasele XI – XII), sistemul de competențe specifice și conținuturi, precum și elemente metodologice substanțiale.

La clasa a XI-a, sistemul de competențe specifice și conținuturi este organizat pe cinci mari structuri, dintre care ultima (Elemente de geografie socială și geografie culturală) reprezintă C.D. și este destinată claselor de Științe sociale (cu 2 ore), pentru a sublinia specificul acestora.

Acest curriculum pentru clasa a XI-a reprezintă, sub raport formal, *un mod evoluat de redare într-o formă succintă (de tipul curriculumului scris, adică al programei școlare), a sistemului de competențe, conținuturi și elemente metodologice*. Dintre elementele de noutate față de programele anterioare (detaliat în această programă) menționăm îndeosebi paradigma ei de bază, care reprezintă orientarea geografiei, la acest nivel, spre **problematica fundamentală a lumii contemporane**, în măsura în care ea are tangență cu teritoriul și spațiul geografic (fiind, astfel, geografică). Această semnalare este foarte importantă, deoarece geografia a avut până în prezent o puternică orientare tradițională și spre trecut. Geografia este, prin această programă, o știință a viitorului. Deși textul este aparent bogat, pentru a ilustra elementele programei, **aceasta nu este încărcată**. Ea abordează doar competențe specifice posibile și conținuturi profund esențializate. Este o formă deosebit de generoasă și modernă, în care există o corespondență de grup între competențe specifice și arii tematice de conținut. O noutate o constituie studierea esențializată a câtorva state.

La clasa a XII-a există un curriculum școlar de geografie, intitulat „*Europa – România – Uniunea Europeană. Probleme fundamentale*”.

Anterior acestui moment, între 2001 și 2007 a existat o programă de „*Geografia României – probleme fundamentale*”, care a înlocuit, la rândul ei (în anul 2001), programa de geografie a României, în structura sa clasică, tradițională (cu origini în anul 1931).

Curriculumul este studiat în clasa a XII-a (la toate profilurile), fiind aprobat prin OM nr. 5959 din 22.12.2006.

Învățământul preuniversitar se încheie, din perspectiva geografiei, cu o privire generală asupra problemelor geografice fundamentale ale României în contextul Uniunii Europene și al Europei.

Se realizează astfel trecerea de la problemele geografice fundamentale ale lumii contemporane (clasa a XI-a), în care accentul este pus pe **sistemul mondial actual**, cu exemple din spațiul extraeuropean, la o structură care are în centrul ei **geografia Europei, a României și a Uniunii Europene** (clasa a XII-a).

Prezenta programă școlară este centrată pe atingerea unui sistem de competențe generale și specifice (corelate parțial cu sistemul de competențe-cheie propus de Comisia Europeană). Disciplina este denumită simplu și intuitiv: ***Geografie. Europa, România, Uniunea Europeană - probleme fundamentale***.

Curriculumul formal pentru clasele XI - XII **nu face precizări de natură informațională**. Se observă însă foarte clar că, în cadrul acesteia, accentul se pune pe problematica majoră care este menționată ca atare în titlul programelor (**probleme fundamentale**).

Tematica oferită de aceste probleme fundamentale este suficient de generoasă pentru a preîntâmpina tentația detaliilor, a denumirilor și a datelor de informare.

Chiar dacă în procesul de instruire se folosesc hărți, tabele, grafice, diagrame, date, **acestea ar trebui să nu constituie un scop în sine** și, cu atât mai mult, să fie destinate memorării, ci doar utilizării ca suporturi pentru atingerea competențelor menționate în programă.

(2) Lectura curriculumului formal (programa școlară)

Programele școlare cuprind: o notă de prezentare, sistemul de competențe generale, valori și atitudini, sistemul de competențe specifice și conținuturi (structurate în câmpuri tematice), sugestiile metodologice.

Nota de prezentare oferă anumite informații generale referitoare la sistemul contextual al programei, domeniile educaționale ale geografiei școlare, sursa unor anumite grupuri de competențe, aspectele metodologice generale, elementele terminologice (curriculum nucleu și curriculum diferențiat).

Menționăm în mod deosebit (după exemplul celor două programe) aspectele sugerate care au o anumită dimensiune paradigmatică:

a) derivarea competențelor generale (și a celor specifice), dintr-un sistem supraordonat aparținând competențelor asumate prin geografie pentru întregul învățământ preuniversitar (obligatoriu și postobligatoriu);

b) accentuarea semnificației educaționale dată de necesitatea creșterii inserției sociale a geografiei și relevanța ei pentru existența cotidiană a elevilor;

c) organizarea proiectării instruirii pornind de la competențe (și nu de la conținuturi);

d) ofertarea unui sistem de conținuturi care să vizeze, în același timp, Terra ca întreg, Europa, România și să aibă elemente de concretizare în orizontul local și în activități practice.

Sistemul de competențe generale, valori și atitudini

Acest sistem definește finalitățile pragmatice ale întregului învățământ liceal (ciclul liceal inferior și ciclul liceal superior). El redă orientarea generală a procesului educațional.

De asemenea, există un sistem de valori și atitudini presupus a fi urmărit.

Competențele generale sunt redate sub forma unor formulări cu un anumit grad de abstractizare și au un pronunțat caracter transdisciplinar; din aceste competențe generale derivă competențele specifice care au o importantă componentă disciplinară.

Competențe specifice și conținuturi

Această parte componentă a programelor școlare realizează o anumită corespondență între grupe de competențe specifice și succesiunea tematică a conținuturilor (aparent „academică”).

Structura tematică are un caracter dominant în această relație deoarece, încă un anumit interval de timp, ea va fi considerată, mai importantă; succesiunea „academică” a conținuturilor favorizează însă abundența informațională, enciclopedismul, repetitivitatea, fapt observat în manualele construite exclusiv pe baza conținuturilor.

Competențele și conținuturile sunt grupate și reunite în structuri corelate. Extensiunea acestora este inegală, deoarece trebuie respectat principiul coerenței tematice interioare, dar și al importanței relative.

Lecturând această secvență a programelor (competențe specifice și conținuturi) în interiorul unei structuri, legătura competențe - conținuturi poate fi interpretată în două sensuri:

(a) în atingerea competențelor asumate (în coloana din stânga) se va urmări ofertarea unor conținuturi sugerate în coloana din dreapta, sau:

(b) conținuturile propuse (în coloana din dreapta) vor trebui să ducă în mod prevalent la atingerea competențelor din coloana din stânga.

Sugestiile metodologice reprezintă o componentă a programei școlare care arată „cum” pot fi formate competențele asumate prin conținuturile oferite.

Dintre principalele sugestii metodologice menționăm:

- organizarea instruirii trebuie să ducă la atingerea competențelor specifice;
- centrarea învățării să fie centrată pe activitățile și achizițiile elevilor;
- realizarea unor trasee educaționale individualizate este necesară;
- realizarea unei treceri permanente de la Terra, la Europa, România și orizontul local (în ambele sensuri) facilitează o învățare contextualizată;
- utilizarea unor activități de învățare adecvate face posibilă atingerea competențelor;
- realizarea unui sistem de evaluare a atingerii competențelor trebuie să cuprindă probe care includ toate tipurile de itemi, precum și instrumente complementare.

O sugestie metodologică importantă a fost subliniată în mod special, fiind aproape identică în cele două programe noi: „În realizarea unor **suporturi de instruire** (lucrări metodologice, hărți, atlase, culegeri de teste, suporturi cartografice, manuale, lucrări complementare, ghiduri) **autorii acestora trebuie să aibă în vedere curriculumul școlar de geografie în ansamblul său** (competențe generale, valori și atitudini, competențe specifice, conținuturi oferite, specificul metodologic).

Programele școlare în structura lor menționată anterior oferă elemente de mare generozitate pentru realizarea unei instruirii eficiente și moderne.

Problema principală actuală a geografiei în învățământul preuniversitar și a profesorilor de geografie o reprezintă **aplicarea programelor școlare**, pe baza lecturii și a înțelegerii lor, în structuri de învățare care să ducă la formarea competențelor asumate.

Observații: Este ușor de observat faptul că aceste programe și-au dovedit stabilitatea și actualitatea până în prezent. Eventualele elemente modificabile sunt minime.

(3) Planul de învățământ

Planul de învățământ pentru ciclul liceal superior prevede resurse de timp obligatorii pentru geografie (în TC) la **toate filierele, tipurile și profilurile de licee**. Poziția geografiei în acest plan de învățământ confirmă așteptările anterioare ale geografiei și reprezintă un element deosebit de angajant.

Ceea ce rezultă din acest plan de învățământ este că geografia este prezentă în ciclul liceal superior, la toate tipurile și profilurile de licee (teoretic, vocațional, tehnologic), sub forma unor resurse de tip distincte în TC.

Resursele de timp în ciclul liceal superior sunt de câte o oră în TC (la majoritatea tipurilor de clase) și câte o oră în TC și o oră în CD (la profilul Științe sociale). Există, de asemenea, posibilități de accesare a unor resurse de timp în CDS. Resursele de timp menționate în planul – cadru de învățământ.

În această structură, geografia din clasele terminale ale liceului este similară cu cea din Portugalia și Franța, rezultând în urma unui demers de construcție convergent.

II. Curriculum școlar pentru clasa a XI-a („Probleme fundamentale ale lumii contemporane”)

Curriculumul de geografie pentru clasa a XI-a se aplică începând din anul școlar 2006 – 2007 (O.M. 3252 / 13.02.2006) până astăzi (2023).

Acest curriculum cuprinde o notă introductivă, competențele generale (comune pentru clasele XI – XII), sistemul de competențe specifice și conținuturi, precum și elemente metodologice. Curriculumul școlar este în sine extrem de generos, dar perfectibil.

(1) Programa pentru clasa a XI-a (Elemente de reper)

Lectura programei

Curriculum-ul pentru clasa a XI-a reprezintă un document reglator suficient de generos pentru a continua trecerea în mod real la o nouă abordare calitativă a geografiei, în continuarea celei din clasele anterioare.

Acesta precizează, printre altele, următoarele repere și finalități majore:

- (a) creșterea atractivității și utilității geografiei pentru elevi;
- (b) trecerea de la o geografie descriptivă și enciclopedică la o geografie funcțională, relațională și realizarea unei instruirii predominant în clasă;
- (c) construirea unui model flexibil de **planificare anuală** și de **proiectare a unităților de învățare**, conform **sistemului de competențe – conținuturi și structura anului școlar**;
- (d) renunțarea la elementele tradiționale ale geografiei școlare: enciclopedism, descriptivism;
- (e) studierea țărilor semnificative într-o formă esențializată, atractivă și actuală, evitându-se factologia și aspectul de prezentare uniformizator;
- (f) utilizarea surselor suplimentare în contextul proiectării anuale și al proiectării unităților de instruire;
- (g) centrarea activității principale a profesorului de geografie pe **aplicarea curriculumului școlar în întregul său**;
- (h) pentru realizarea procesului educațional presupus de această programă este utilă folosirea elementelor principale din ghidurile metodologice și programa propriu-zisă, care oferă elemente de referință semnificative pentru proiectarea anuală și a unităților de învățare;
- (i) programa școlară induce și o serie de sugestii noi, de **evaluare** a rezultatelor instruirii; în acest context, competențele specifice pot fi transformate în formulări asemănătoare unor cerințe de evaluare;

Reluăm, de asemenea, o precizare deosebită a programei, care arată că în realizarea unor **suporturi de instruire** (lucrări metodologice, hărți, atlase, culegeri de teste, suporturi cartografice, manuale, lucrări complementare, ghiduri etc.), **autorii acestora trebuie să aibă în vedere curriculumul școlar de geografie pentru clasa a XI-a în ansamblul său** (competențe generale, valori și atitudini, competențe specifice, conținuturi oferite, sugestiile metodologice).

În programă nu sunt menționate:

- aprecieri referitoare la proiectarea „lecțiilor” (și totuși, în practică se fac „planuri de lecții”);
- sugestii referitoare la activități de învățare de tipul dictării, al scrierii pe tablă și al evaluării orale (care abundă în realitate);
- stimularea enciclopedismului și a abundenței informaționale (care pare să reprezinte în practică scopul real al geografiei);
- realizarea unui proces educațional în intervale de timp de o oră (denumite „lecții”), cu o primă parte destinată „ascultării” și o a doua parte destinată „predării” (generalizat în realitate).

Curriculumul de geografie pentru clasa a XI-a are următoarele componente:

- Competențe generale (comune ambelor clase din ciclul superior al liceului)
- Valori și atitudini
- Competențe specifice și conținuturi
- Sugestii metodologice

(2) Aplicarea programei

Competențele specifice și conținuturile pentru clasa a XI-a sunt prezentate după cum urmează:

- **competențe specifice și conținuturi pentru trunchiul comun (TC)**, obligatorii la filierele, profilurile și specializările care au prevăzută în planul-cadru, la disciplina *Geografie*, o oră pe săptămână;
- **competențe specifice și conținuturi pentru curriculumul diferențiat (CD)**, obligatorii numai pentru specializarea *Științe sociale* din cadrul filierei teoretice, profil umanist, care are prevăzută în planul-cadru, la disciplina *Geografie*, două ore pe săptămână (1 oră în TC + 1 oră în CD); competențele specifice și conținuturile pentru CD sunt marcate în textul programei prin corp de litere cursive și asterisc (*).

Competențele generale vizează, în forma în care sunt prezentate în prezenta programă, ansamblul ciclului superior al liceului.

Pentru clasa a XI-a, competențele specifice sunt selectate după specificul disciplinei școlare (***Geografie. Probleme fundamentale ale lumii contemporane***), urmărindu-se în mod prevalent acele competențe care pot fi atinse prioritar, prin oferta respectivă de conținuturi.

De altfel, chiar formularea unor competențe specifice pentru această clasă a presupus nuanțări terminologice, pentru a fi sugerată mai explicit legătura cu sistemul de conținuturi oferite; în acest fel se asigură o anumită specificitate, fără a favoriza prezența unor conținuturi „în sine”.

Lectura programei de geografie pentru clasa a XI-a aduce o serie de constatări, redate mai jos.

- Conținuturile nu sunt structurate după o logică „academică” (ce ar reproduce capitole consacrate ale disciplinei științifice), ci după un criteriu care își propune *abordarea unor structuri relevante pentru dimensiunea pragmatică a existenței cotidiene a elevilor*;
- Se accentuează finalitatea pe care și-o propune geografia la acest nivel, de *a oferi un sistem articulat și coerent de raportare a individului și a comunităților umane la problematica actuală a lumii contemporane*;
- Se evidențiază dimensiuni educaționale noi: *deschiderea spre universal, spre cultură și spre latura civică a vieții cotidiene*;
- Sugestiile metodologice prevăzute au rolul să orienteze procesul educațional spre o mai mare rigurozitate *sub raportul realizării competențelor specifice*, utilizând conținuturi ce pot fi selectate și organizate de către cadrele didactice, în mod nuanțat și constructiv, în acest scop;
- S-a renunțat la anumite secvențe de *conținuturi practicate tradițional*, care duceau la repetarea unor informații și la supraîncărcarea procesului educațional cu date și denumiri.

(3) Competențe specifice și conținuturi

Programa școlară propune următorul sistem de **competențe specifice și conținuturi**

Competențe specifice	Conținuturi
<p>1.1. Prezentarea în scris și orală a aspectelor definitorii ale mediului înconjurător, utilizând corect și coerent terminologia specifică domeniului</p> <p>1.2. Prezentarea rezultatelor investigațiilor realizate asupra mediului înconjurător, cu ajutorul terminologiei specifice geografiei</p> <p>1.3. Explicarea unei realități investigate (direct sau indirect), prin utilizarea limbajului științific specific domeniului</p> <p>1.4. Documentarea asupra problematicii domeniului, valorificând adecvat semnificațiile termenilor cheie de specialitate</p> <p>2.1. Explicarea proceselor naturale din mediul înconjurător (geografic) ca reflectare a fenomenelor și a proceselor studiate în cadrul științelor naturii (Fizică, Biologie, Geologie, Chimie)</p> <p>2.2. Aplicarea elementelor semnificative, conceptuale și metodologice, specifice științelor naturii și științelor sociale, pentru studierea mediului înconjurător</p> <p>2.3. Explicarea relațiilor observabile dintre științe, tehnologie și mediul înconjurător, prin analiza unor sisteme și structuri (teritoriale și funcționale)</p> <p>2.4. Explicarea relațiilor observabile dintre sistemele naturale și umane ale mediului</p> <p>*2.5. <i>Explicarea unor sisteme și structuri naturale și umane, pe baza unor informații obținute prin diferite mijloace de documentare</i></p> <p>*2.6. <i>Elaborarea de proiecte de dezvoltare teritorială</i></p> <p>3.1. Utilizarea unor reprezentări grafice și cartografice, pentru interpretarea și prezentarea realității observate</p>	<p>I. MEDIUL ÎNCONJURĂTOR – PROBLEMĂ FUNDAMENTALĂ A LUMII CONTEMPORANE</p> <p>Mediul înconjurător – aspecte generale</p> <p><i>*Modificări recente ale mediului terestru</i></p> <p>Factorii geoecologici – aspecte generale</p> <p>Geosistemul, ecosistemul și peisajul geografic</p> <p><i>*Factori geoecologici – caracteristici și funcționalitate</i></p> <p>Tipurile de medii geografice</p> <p>Tipurile de peisaje geografice</p> <p><i>*Mediile zonei temperate</i></p> <p>Hazarde naturale și antropice</p> <p>Despăduririle, deșertificarea și poluarea – efecte ale activităților umane asupra mediului</p> <p><i>*Scenarii despre evoluția mediului</i></p> <p>Protecția, conservarea și ocrotirea mediului</p> <p>Managementul mediului înconjurător</p>
<p>1.5. Formularea de probleme referitoare la regionalizare și globalizare, utilizând corect și coerent terminologia specifică domeniului</p> <p>2.7. Aplicarea de elemente explicative semnificative, specifice științelor sociale, în interpretarea proceselor referitoare la globalizare</p> <p>3.2. Utilizarea informației cartografice, pentru explicarea problemelor legate de regionalizare și globalizare</p>	<p>II. REGIONALIZAREA ȘI GLOBALIZAREA LUMII CONTEMPORANE</p> <p>Dimensiunile și domeniile regionalizării și globalizării</p> <p><i>*Spațiul geografic și globalizarea</i></p> <p>Identitatea, uniformizarea și diversitatea lumii contemporane</p>

Competențe specifice	Conținuturi
<p>1.1. Prezentarea în scris și orală a aspectelor definitorii referitoare la populație, la resurse și la dezvoltarea lumii contemporane, utilizând corect și coerent terminologia specifică domeniului</p> <p>1.4. Documentarea asupra problematicii domeniului, valorificând adecvat semnificațiile termenilor cheie de specialitate</p> <p>2.3. Explicarea relațiilor observabile dintre științe, tehnologie, populație, resurse și dezvoltare, prin analiza unor sisteme și structuri (teritoriale și funcționale)</p> <p>2.4. Explicarea relațiilor observabile dintre sistemele naturale și umane (integrate)</p> <p><i>*2.6. Elaborarea de proiecte de dezvoltare teritorială</i></p> <p>3.3. Utilizarea unor reprezentări grafice și cartografice minime, pentru interpretarea și exprimarea realității analizate mediat</p>	<p>III. POPULAȚIA, RESURSELE NATURALE ȘI DEZVOLTAREA LUMII CONTEMPORANE</p> <p>Evoluții geodemografice contemporane.</p> <p>Diferențieri regionale</p> <p>Resursele umane și dezvoltarea</p> <p>Raportul dintre așezări și dezvoltare. Tendințe ale evoluției așezărilor umane</p> <p>Resursele naturale și agricole. Impactul exploatării și valorificării resurselor asupra mediului.</p> <p>Gestionarea resurselor, dezvoltarea economică și dezvoltarea durabilă</p>
<p>1.1. Prezentarea în scris și orală a aspectelor definitorii referitoare la sistemul economic și geopolitic mondial, utilizând corect și coerent terminologia specifică domeniului</p> <p>2.4. Explicarea relațiilor observabile între sistemele lumii contemporane</p> <p><i>*2.5. Explicarea unor sisteme și structuri naturale și umane, pe baza unor informații obținute prin diferite mijloace de documentare</i></p> <p>3.4. Utilizarea informației cartografice, pentru explicarea sistemului economic și geopolitic mondial</p>	<p>IV. SISTEMUL ECONOMIC ȘI SISTEMUL GEOPOLITIC</p> <p>Evoluția economiei mondiale și sistemul economic mondial</p> <p>Sistemul geopolitic mondial actual</p> <p>Ansambluri economice și geopolitice mondiale actuale (Uniunea Europeană, APEC etc.) – aspecte generale</p> <p>Rolul unor state în sistemul mondial actual: Statele Unite ale Americii, Federația Rusă, Japonia, China, India, Brazilia. <i>*Alte state: Republica Africa de Sud, Israel, Australia</i></p> <p>Organizarea spațiului mondial (țări în dezvoltare, țări dezvoltate, alte categorii de țări). Raportul Nord – Sud</p> <p><i>*Spațiul mediteranean la interfața Nord – Sud</i></p> <p>De la lumea unipolară la lumea multipolară</p>
<p><i>*2.5. Explicarea unor sisteme și structuri umane referitoare la elementele sociale și culturale, pe baza informațiilor obținute prin diferite mijloace de documentare</i></p> <p><i>*2.6. Elaborarea unor proiecte de dezvoltare teritorială care au elemente de geografie socială și culturală</i></p> <p>2.7. <i>Explicarea raportului dintre componenta socială a lumii contemporane și suportul ei teritorial</i></p> <p><i>*2.8. Utilizarea mijloacelor de reprezentare grafică și cartografică a spațiului social și cultural</i></p>	<p><i>*V. ELEMENTE DE GEOGRAFIE SOCIALĂ ȘI CULTURALĂ</i></p> <p><i>*Viața socială și organizarea spațiului umanizat</i></p> <p><i>*Spațiul geografic și civilizația</i></p> <p><i>*Mobilitatea geografică a populației și spațiul social</i></p> <p><i>*Structuri de bază ale vieții sociale</i></p> <p><i>*Raportul dintre rasă, etnie, religie, cultură și viața socială</i></p> <p><i>*Elemente de geografie culturală: originea, geneza și evoluția ariilor culturale</i></p> <p><i>*Mondializarea, occidentalizarea și impactul acestora asupra vieții sociale</i></p>

(4) Elemente metodologice

Aplicarea acestei programe și dezvoltarea învățării în clasă presupune utilizarea următoarelor categorii și tipuri de activități ale elevilor, ale profesorilor și cele rezultate din urma interacțiunii elev-profesor:

- (a) exersarea terminologiei specifice, prin forme și structuri atractive, cu un pronunțat caracter inovativ (eseuri nestructurate, prezentări structurate, relaționarea informației cartografice cu informația scrisă);
- (b) raportarea terminologiei specifice la terminologia altor discipline școlare, pentru utilizarea corectă și coerentă a acesteia, în situații diferite de învățare și de viață;
- (c) utilizarea suporturilor cartografice și grafice, pentru înțelegerea realității și pentru explicarea acesteia;
- (d) utilizarea unor surse suplimentare diferite de instruire (manual, atlas, fișe de lucru, caiet) în structuri atractive, bazate pe o proiectare eficientă a instruirii;
- (e) exersarea unor activități de învățare care să faciliteze educația permanentă, prin practicarea unei metodologii transdisciplinare, a unor metode specifice altor discipline;
- (f) raportarea elementelor oferite prin conținuturi la domeniile școlare abordate de alte discipline (*Matematică, Fizică, Chimie, Biologie, Istorie, Socio-umane*) pentru sesizarea caracterului obiectiv și integrat al problematicii lumii contemporane;
- (g) realizarea unor activități investigative minime;
- (h) centrarea competențelor și a conținuturilor pe elemente relevante și de interes actual din lumea contemporană ca întreg (dar cu precădere din spațiul extraeuropean).

III. Curriculumul școlar pentru clasa a XII-a („Europa – România – Uniunea Europeană. Probleme fundamentale”)

Începând din anul școlar 2007 – 2008 (până în prezent) se aplică un nou curriculum școlar de geografie, intitulat „**Europa – România – Uniunea Europeană. Probleme fundamentale**”.

El este studiat în clasa a XII-a (la toate profilurile);

Noul curriculum a fost aprobat prin OM nr. 5959 din 22.12.2006.

În acest fel, învățarea geografiei se încheie în clasa a XII, cu o privire generală asupra problemelor geografice fundamentale ale României în contextul Uniunii Europene și al Europei.

Studierea acestei noi discipline școlare (care înlocuiește Geografia României – probleme fundamentale) se bazează pe competențele dobândite în anul de studiu anterior.

Se realizează astfel trecerea de la problemele geografice fundamentale ale lumii contemporane, în care accentul este pus pe **sistemul mondial actual**, cu exemple din spațiul extraeuropean, la o structură care are în centrul ei **geografia Europei, a României și a Uniunii Europene**.

Programa concretizează, la nivelul sistemului **Europa, România, Uniunea Europeană**, specificul geografiei ca domeniu integrat de cunoaștere, atât al științelor naturii, cât și al științelor sociale.

În planul reflectării sale educaționale, ca disciplină școlară de sinteză, geografia studiază fenomenele care apar la intersecția natură – societate (mediul geografic din perspectiva sa de mediu înconjurător al omului). În aceste condiții, geografia își evidențiază mai bine **funcția educațională de disciplină integratoare între științele despre om și societate, pe de o parte, și științele despre natură, pe de altă parte**, prin competențele inter- și transdisciplinare derivate din ambele domenii ale realității și din intersecția lor în cadrul concret al problematicii europene actuale.

Structura disciplinei este, prin esența sa, profund integratoare (între științele naturii și ale societății) prin aspectele generale, regionale și locale și prin trecerile succesive de scară în interiorul sistemului referențial Europa – Uniunea Europeană – țări europene – România.

Această structură educațională (Europa – U.E. – România) se îndepărtează sensibil de reproducerea miniaturizată a unor capitole și teme aparent „academice”, derivate ca atare din corespondentul lor din geografie ca știință, foarte mult practică până acum.

(1) Programă școlară pentru clasa a XII-a (elemente de reper)

Lectura programei

Introducerea acestui curriculum (2007) coincide cu intrarea țării noastre în Uniunea Europeană. Elaborarea și aprobarea acestei structuri (2005 – 2006) a anticipat acest moment.

Procesul de construire a programei își are originea în documentele **Consiliului Național pentru Curriculum** din anul 2005 și a fost asumat de profesorii de geografie participanți la sesiunea anuală a Societății Române de Geografie din 5 iunie 2005, prin aprobarea „**Proiectului de inovare a geografiei în învățământul liceal superior**”. În urma unor **consultări ulterioare** (inclusiv prin ofertarea proiectului de programă pe Internet), a rezultat forma actuală, ca expresie a unei complexe negocieri cu toți cei interesați.

Programa școlară pentru clasa a XII-a are un sistem de competențe generale comun cu cel din clasa anterioară, iar diferențierile interioare sunt concretizate într-un sistem de competențe specifice, adaptate conținuturilor oferite.

Competențele generale ale programei sunt următoarele:

- Utilizarea adecvată a terminologiei și a limbajelor specifice, pentru explicarea mediului geografic
- Raportarea elementelor semnificative din societate, știință și tehnologie la mediul înconjurător ca întreg și la sistemele sale componente
- Relaționarea elementelor și a fenomenelor din natură și din societate cu reprezentările lor cartografice, grafice sau pe modele

Aceste competențe generale au un aparent caracter reducătionist față de cele din clasa anterioară, dar sunt compensate printr-o mai atentă nuanțare a competențelor specifice. De asemenea, le presupune și pe cele anterioare.

De asemenea, programa stimulează și promovează o serie de **valori și atitudini** care reflectă concretizarea unor elemente educaționale generale, la specificul geografiei școlare. Acestea sunt:

- Atitudinea pozitivă față de educație, cunoaștere, societate, cultură, civilizație
- Interes pentru cunoașterea raporturilor dintre România, U.E. și Europa
- Respectul pentru diversitatea naturală și umană, evidențiată la nivelul continentului european, al U. E. și al țării
- Conservarea și ocrotirea mediului de viață (din Europa și România)
- Disponibilitatea pentru învățarea permanentă, utilizând metode și tehnici de investigare, cercetare și activitate independentă

Aceste competențe generale sunt concretizate în competențe specifice.

Competențele specifice nu pot fi transformate în obiective de învățare, ci își păstrează aceeași caracteristică (de competențe), în orice condiții de ofertare a suportului pe care se exersează.

În acest context, **concretizarea competențelor poate fi realizată pe un număr semnificativ de situații de învățare.**

În cazul evaluării competențelor, situațiile ofertate pot fi foarte diverse, dar trebuie să aibă în vedere formulările din programa școlară. În acest fel, **se exclude de la sine verificarea memorării datelor particulare, a denumirilor și a informațiilor factuale.**

(2) Aplicarea programei - dimensiuni inovative

Elementele principale ale curriculumului de Geografie pentru clasa terminală a ciclului liceal superior se referă la următoarele domenii:

- Acest curriculum *are o dimensiune pragmatică evidentă*, prin ofertarea unor structuri relevante de instruire (competențe și conținuturi), utile integrării europene a absolvenților învățământului preuniversitar;
- Este subliniată *poziția privilegiată a geografiei* la acest nivel, aceea de a oferi o bază informațională minimală referitoare la țara noastră în contextul U.E. și al Europei;
- Oferta acestui curriculum *favorizează o planificare anuală flexibilă* și o proiectare corespunzătoare a unităților de învățare, prin raportarea sistemului de competențe și conținuturi la structura anului școlar;

- Curriculumul școlar realizează, de asemenea, *o largă deschidere* spre înțelegerea corelațiilor dintre țara noastră, Uniunea Europeană, Europa și lumea contemporană, prin raportarea permanentă a conținuturilor la niveluri diferite de generalizare.
- Acest curriculum asigură bazele unei *înțelegeri mai nuanțate* a raportului dintre România, Uniunea Europeană, Europa, ca bază a unei educații civice europene.
- S-a *renunțat la anumite secvențe de conținuturi, practicate în mod tradițional*, care nu duceau în mod nemijlocit la realizarea unor competențe noi, ci favorizau supraîncărcarea informațională cu date și denumiri, ceea ce conferea geografiei o dimensiune enciclopedică și descriptivă evidentă.
- Sugestiile metodologice *orientează procesul educațional* spre realizarea competențelor asumate (prin selectarea conținuturilor în acest scop) și nu spre parcurgerea unor conținuturi „în sine”, justificabile cel mult tradițional.
- Prezentul curriculum de geografie pentru clasa a XII-a *presupune tratarea problemelor fundamentale de geografie a Europei și a României în mod simultan*, iar în cadrul fiecărei probleme de la aspectele generale ale continentului, la cele ale țării.

(3) Aplicarea pe filiere și profiluri

Competențele specifice și conținuturile menționate în programă se aplică după cum urmează:

- competențe specifice și conținuturi obligatorii pentru toate filierele, profilurile, specializările/ calificările profesionale**, care au prevăzută în planul-cadru, la disciplina *Geografie*, o oră pe săptămână în trunchiul comun (TC); acestea formează nucleul comun al programei școlare, pentru toate profilurile și specializările; în acest context, ele sunt obligatorii; bugetul de timp este stabilit prin planul-cadru de învățământ (1 oră în TC);
- competențe specifice și conținuturi pentru curriculumul diferențiat (CD) al specializării Științe sociale** (1 oră în TC + 1 oră în CD) din cadrul filierei teoretice, profil umanist, care sunt marcate în textul programei printr-un singur asterisc (*) și corp de litere cursiv; ele se adaugă nucleului comun al programei școlare (a) și sunt obligatorii numai pentru clasele de Științe sociale care au, conform planului de învățământ, 1 oră în TC și 1 oră în CD;
- competențe specifice și conținuturi pentru trunchiul comun** (2 ore) filiera tehnologică, **profilul servicii**, cuprind competențele specifice și conținuturile pentru clasele cu o oră în trunchiul comun, la care se adaugă elemente care favorizează profesionalizarea suplimentară, redată cu litere cursive și două asteriscuri. (* *); acestea se adaugă nucleului comun al programei și sunt obligatorii numai pentru aceste calificări profesionale; bugetul de timp rezultă din planul - cadru, în care disciplina geografie este prevăzută cu 2 ore în TC.

(4) Competențe specifice și conținuturi

Programa școlară de geografie pentru clasa a XII-a sugerează următorul sistem de **competențe și conținuturi**, grupate pe cinci părți (arii tematice), astfel:

I. Europa și România – elemente geografice de bază

Competențe specifice	Conținuturi
<p>1.1. Prezentarea în scris și orală a aspectelor definiției ale spațiului european și național, utilizând corect și coerent terminologia specifică domeniului</p> <p>1.2. Raportarea rezultatelor documentării (informării) asupra problematicei fundamentale a Europei și a României, cu ajutorul noțiunilor și conceptelor corespunzătoare</p> <p>1.3. Explicarea unei realități investigate (direct sau indirect), prin utilizarea limbajului științific specific domeniului</p> <p>1.4. Identificarea, prin documentare, a informațiilor specifice problematicei geografice a Europei și a României, valorificând adecvat semnificațiile termenilor cheie de specialitate</p> <p>2.1. Explicarea proceselor naturale din mediul înconjurător (geografic) la nivelul continentului, prin conexiuni sugerate de analiza modelelor grafice, cartografice și a imaginilor</p> <p>2.2. Utilizarea elementelor semnificative, conceptuale și metodologice, specifice științelor naturii și științelor sociale, în analiza comparativă a geografiei Europei și a României</p> <p>2.3. Explicarea relațiilor observabile dintre științe, tehnologie și mediul înconjurător la nivelul continentului, prin analiza unor sisteme și structuri teritoriale și funcționale</p> <p>2.4. Explicarea relațiilor observabile dintre sistemele naturale și umane ale mediului geografic european, utilizând date statistice, modele grafice și reprezentări cartografice adecvate</p> <p>2.5. Explicarea unor sisteme și structuri naturale și umane, pe baza unor informații obținute prin diferite mijloace de documentare și materiale demonstrative</p> <p>*2.6. <i>Prezentarea unor informații geografice structurate, pe baza activității de documentare independentă</i></p> <p>3.1. Interpretarea reprezentărilor grafice și cartografice, pentru prezentarea unei realități investigate</p>	<p>EUROPA ȘI ROMÂNIA – ELEMENTE GEOGRAFICE DE BAZĂ (tratare comparativă și succesivă, de la Europa la România)</p> <ul style="list-style-type: none">▪ Spațiul românesc și spațiul european.▪ Elemente fizico – geografice definiției ale Europei și ale României:<ul style="list-style-type: none">- relieful major (trepte, tipuri și unități majore de relief);- clima (factorii genetici, elementele climatice, regionarea climatică); harta sinoptică a Europei și a României- hidrografia – aspecte generale; Dunărea și Marea Neagră;- învelișul biopedogeografic;- resursele naturale.▪ Elemente de geografie umană ale Europei și ale României:<ul style="list-style-type: none">- harta politică a Europei; România ca stat al Europei;- populația și caracteristicile ei geodemografice;- sistemul de orașe al Europei; analiza geografică a unor orașe (patru orașe europene, orașul București și două orașe din România);- activitățile economice – caracteristici generale; analiza unei ramuri industriale (la nivel european și în România);- sisteme de transport.▪ Mediu înconjurător și peisaje▪ Regiuni geografice în Europa și în România<ul style="list-style-type: none">- <i>Caracteristici ale unor regiuni geografice din Europa și din România*</i>- Carpații – studiu de caz al unei regiuni geografice.▪ Țările vecine României (caracterizare geografică succintă).

II. România și Uniunea Europeană

Competențe specifice	Conținuturi
<p>1.1. Prezentarea în scris și oral a aspectelor definiției referitoare la elemente geografice ale U.E., utilizând corect și coerent terminologia specifică domeniului</p> <p>1.4. Identificarea, prin documentare, a informațiilor specifice problematicii geografice a U.E. și a României, valorificând adecvat semnificațiile termenilor - cheie de specialitate</p> <p>2.4. Explicarea relațiilor observabile dintre sistemele naturale și umane ale mediului geografic al U.E., utilizând date statistice, modele grafice și reprezentări cartografice adecvate.</p> <p>*2.6. <i>Prezentarea unor informații geografice structurate, pe baza activității de documentare independentă</i></p> <p>2.7. Aplicarea unor elemente explicative semnificative, specifice științelor sociale, în interpretarea proceselor referitoare la globalizare din perspectiva U.E.</p> <p>3.2. Utilizarea reprezentărilor grafice și cartografice adecvate, pentru interpretarea și exprimarea realității geografice a U.E. și a unor țări din componența acesteia</p> <p>3.3. Transferul informației statistice, grafice și cartografice în alte forme de prezentare (texte, modele etc.)</p> <p>3.4. Interpretarea datelor statistice și a modelelor grafice referitoare la U.E. și România</p> <p>*3.5. <i>Construirea unor reprezentări grafice și cartografice minimale, utilizând informații oferite</i></p>	<p>ROMÂNIA ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Formarea Uniunii Europene și evoluția integrării europene. ▪ Caracteristici geografice, politice și economice actuale ale U.E. ▪ Statele Uniunii Europene <ul style="list-style-type: none"> - privire generală și sintetică - studii de caz: Franța, Germania, Italia, Spania, Portugalia, Grecia, Austria; - <i>Celelalte țări ale U.E.*.</i> ▪ <i>Diviziuni regionale și organizarea spațiului geografic în U.E.*.</i> ▪ România ca parte a Uniunii Europene <ul style="list-style-type: none"> - Oportunități geografice ale României cu semnificație pentru U.E. - România și țările U.E. – interdependențe geografice, economice și culturale. - <i>Organizarea și amenajarea spațiului geografic în U.E. și în România*.</i> - Problema energiei în U.E. și România - <i>Alte probleme comune - la alegere, două studii de caz dintre: mediu înconjurător, dezvoltarea economică, migrația populației și a forței de muncă, organizarea teritorială, disparitățile regionale, evoluțiile geodemografice, agricultura, dezvoltarea urbană*</i>

III. Europa și Uniunea Europeană în lumea contemporană

Competențe specifice	Conținuturi
<p>1.1. Prezentarea în scris și oral a aspectelor definiției referitoare la rolul Europei în sistemul economic și geopolitic mondial, utilizând corect și coerent terminologia specifică domeniului</p> <p>1.5. Formularea de probleme referitoare la regionalizare și globalizare, din perspectivă europeană, utilizând corect și coerent terminologia specifică domeniului</p> <p>2.4. Explicarea relațiilor observabile între sistemele lumii contemporane și Europa</p> <p>3.4. Interpretarea datelor statistice și a modelelor grafice referitoare la Europa, U.E, România și lumea contemporană</p>	<p>EUROPA ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Probleme fundamentale ale lumii contemporane ▪ Rolul Europei în construirea lumii contemporane; ▪ U.E. și ansamblurile economice și geopolitice ale lumii contemporane – privire comparativă; ▪ Mondializare, internaționalizare și globalizare din perspectivă europeană ▪ Europa, Uniunea Europeană și România în procesul de evoluție a lumii contemporane în următoarele decenii

IV. Elemente de geografie socială și culturală

<p><i>*2.5. Explicarea unor sisteme și structuri sociale și culturale, pe baza informațiilor obținute prin diferite mijloace de documentare</i></p> <p><i>*2.6. Elaborarea unor proiecte de dezvoltare teritorială care au elemente de geografie socială și culturală</i></p> <p><i>*2.7. Explicarea raportului dintre componenta socială a Europei și suportul ei teritorial</i></p> <p><i>*3.5. Utilizarea mijloacelor de reprezentare grafică și cartografică a spațiului social și cultural, la nivelul Europei și al României</i></p>	<p>ELEMENTE DE GEOGRAFIE SOCIALĂ ȘI CULTURALĂ A EUROPEI ȘI A ROMÂNIEI *</p> <ul style="list-style-type: none">- Tipuri tradiționale de utilizare a spațiului geografic *;- Tipuri de comunități umane și mentalități *;- Diversitatea umană a Europei (lingvistică, religioasă, etnică) *;- Structuri teritoriale și dinamica socială *;- Raportul dintre elemente de geografie socială și culturală ale Europei și României *.
--	--

V. Elemente de geografie a serviciilor și administrație

<p><i>**2.5. Explicarea unor sisteme și structuri teritoriale referitoare la servicii, comerț și administrație, pe baza informațiilor obținute prin diferite mijloace de documentare</i></p> <p><i>**2.8. Elaborarea unor proiecte de dezvoltare teritorială care au elemente de geografie a serviciilor și administrație</i></p> <p><i>**2.9. Explicarea raportului dintre componentele economice, sociale și de servicii la nivelul U.E. și al României</i></p> <p><i>**3.6. Utilizarea mijloacelor de reprezentare grafică și cartografică a elementelor de geografie administrativă</i></p>	<p>ELEMENTE DE GEOGRAFIE A SERVICIILOR ȘI ADMINISTRAȚIE ÎN EUROPA ȘI ÎN ROMÂNIA **</p> <ul style="list-style-type: none">- Căi de comunicație și mijloace de transport **;- Relații economice **;- Turism, comerț, activități complementare * *;- Elemente de geografie administrativă: organizarea administrativă în țări din Europa și organizarea administrativă a României * *.
---	---

Sistemul de competențe și conținuturi este foarte clar pentru a face alte precizări. Trebuie subliniat însă faptul că, prin comparație cu primele două părți (I și II), aceste ultime trei părți (III, IV și V) au prin sistemul de competențe și conținuturi oferit un caracter complementar.

(5) Elemente metodologice

Programa sugerează o serie de activități de învățare care ar fi util să se regăsească în procesul de învățământ. Acestea sunt:

- (a) exersarea (într-o formă orală sau scrisă) terminologiei specifice, prin forme și structuri atractive, cu un pronunțat caracter inovativ (eseuri libere, prezentări structurate, relaționarea informației cartografice cu informația scrisă);
- (b) raportarea terminologiei specifice la terminologia altor discipline școlare;
- (c) utilizarea unor ilustrări cartografice și grafice intuitive, referitoare la Europa, România și U.E., pentru înțelegerea realității și pentru explicarea acesteia;
- (d) utilizarea unor resurse diferite de instruire (manual, atlas, fișe de lucru, caiet etc.) în structuri atractive, derivate din planificarea anuală și proiectarea unităților de instruire;
- (e) exersarea unor activități de învățare care să faciliteze educația permanentă, prin practicarea unei metodologii transdisciplinare, a unor metode specifice altor discipline (TIC și forme moderne de informare și de documentare);
- (f) raportarea elementelor oferite de alte discipline (*Matematică, Fizică, Chimie, Biologie, Istorie, Socio-umane*);
- (g) realizarea unor activități investigative sau de documentare minime;
- (h) centrarea competențelor și a conținuturilor pe elemente relevante și de interes actual din Europa, România și Uniunea Europeană.

IV. Organizarea instruirii în clasa a XI-a („Probleme fundamentale ale lumii contemporane”)

Dintre elementele principale (detaliate în programă) menționăm îndeosebi paradigma ei de bază, care reprezintă orientarea geografiei, la acest nivel, spre **problematica fundamentală a lumii contemporane**, în măsura în care aceasta are tangență cu teritoriul și spațiul geografic.

Această semnalare este foarte importantă, deoarece geografia a avut mult timp o puternică orientare tradițională și spre trecut. Curriculumul școlar actual este în sine extrem de generos, dar perfectibil. În această formă este orientat spre actualitate.

(1) Condițiile inițiale ale organizării procesului de instruire

Este de presupus că, după parcurgerea geografiei fizice și umane în clasele IX – X, învățarea geografiei lumii contemporane în clasa a XI-a să nu aibă impedimente majore, premisele fiind, teoretic, asigurate.

Nivelul de pregătire inițială a elevilor este diferit, în funcție de profilul inițial pentru care au optat (teoretic, tehnologic, vocațional) și, în cadrul acestuia, pe filierele predominante.

Pentru elevii profilului real, învățarea acestor lucruri ar trebui să fie mai ușoară, ca rezultat al corelării geografiei cu disciplinele științifice semnificative (matematică, științe). Cu toate că există un decalaj informațional și metodologic față de acestea, *Problemele fundamentale ale lumii contemporane* pot constitui o sursă de interes. Pentru profilul real, această disciplină pare „ușoară” în raport cu alte discipline solicitante (matematică, fizică, biologie, chimie, TIC).

Pentru profilul uman, absența disciplinelor științifice individualizate (și gruparea lor într-o structură de tip „Științe”) face ca *Problemele fundamentale ale lumii contemporane* să fie o disciplină solicitantă și, aparent, complicată. Pentru profilul uman, există o relativă echivalare a dificultății tuturor disciplinelor școlare. Este de presupus ca părțile complementare pentru acest nivel să prezinte un interes pentru elevii cu o pregătire preponderent umanistă. La acest profil, *Problemele fundamentale ale lumii contemporane* devine o disciplină relativ dificilă (dacă ea se realizează la exigențele scontate).

Pentru profilul servicii (economic) din filiera tehnologică, această disciplină este compatibilă cu cerințele pregătirii în acest domeniu, având caracteristicile unei discipline de specialitate.

La trecerea din clasa a X-a spre clasa a XI-a, ar putea să existe anumite modificări în performanțele elevilor și, pentru stabilirea nivelului lor de pregătire, trebuie realizată o testare inițială la clasa a XI-a (cu elemente semnificative din clasele IX – X). Pe baza acesteia, poate fi stabilit mai precis nivelul de pregătire inițială și dispersia tipurilor de răspunsuri, astfel încât să poată fi construită o imagine corectă asupra potențialului colectiv și individual al elevilor.

(2) Competențe specifice și activități de învățare

Programa pentru clasa a XI-a reprezintă un document reglator generos pentru a facilita o abordare constructivă a geografiei.

Programa școlară propune următorul sistem de **competențe specifice**:

1.1. Prezentarea în scris și orală a aspectelor definitorii ale mediului înconjurător, utilizând corect și coerent terminologia specifică domeniului

1.2. Prezentarea rezultatelor investigațiilor realizate asupra mediului înconjurător, cu ajutorul terminologiei specifice geografiei

1.3. Explicarea unei realități investigate (direct sau indirect), prin utilizarea limbajului științific specific domeniului

1.4. Documentarea asupra problematicii domeniului, valorificând adecvat semnificațiile termenilor cheie de specialitate

1.5. Formularea de probleme referitoare la regionalizare și globalizare, utilizând corect și coerent terminologia specifică domeniului

2.1. Explicarea proceselor naturale din mediul înconjurător (geografic) ca reflectare a fenomenelor și a proceselor studiate în cadrul științelor naturii (Fizică, Biologie, Geologie, Chimie)

2.2. Aplicarea elementelor semnificative, conceptuale și metodologice, specifice științelor naturii și științelor sociale, pentru studierea mediului înconjurător

2.3. Explicarea relațiilor observabile dintre științe, tehnologie și mediul înconjurător, prin analiza unor sisteme și structuri (teritoriale și funcționale)

2.4. Explicarea relațiilor observabile dintre sistemele naturale și umane ale mediului

*2.5. *Explicarea unor sisteme și structuri naturale și umane, pe baza unor informații obținute prin diferite mijloace de documentare*

*2.6. *Elaborarea de proiecte de dezvoltare teritorială*

2.7. Aplicarea de elemente explicative semnificative, specifice științelor sociale, în interpretarea proceselor referitoare la globalizare

*2.8. *Utilizarea mijloacelor de reprezentare grafică și cartografică a spațiului social și cultural*

3.1. Utilizarea unor reprezentări grafice și cartografice, pentru interpretarea și prezentarea realității observate

3.2. Utilizarea informației cartografice, pentru explicarea problemelor legate de regionalizare și globalizare

3.3. Utilizarea unor reprezentări grafice și cartografice minime, pentru interpretarea și exprimarea realității analizate mediat

3.4. Utilizarea informației cartografice, pentru explicarea sistemului economic și geopolitic mondial.

Din momentul construirii acestei programe (2005) au avut loc modificări semnificative atât în abordarea competențelor (competențele – cheie europene au fost evocate sistematic după anul 2007), cât și în viziunea organizării structurilor disciplinare ale geografiei.

Având în vedere problematica abordată, **activitățile de învățare** trebuie să se axeze pe *relaționarea strânsă între prevederile programei și universul informațional zilnic*, care consemnează evenimente semnificative, cu relevanță pentru problematica lumii contemporane.

Poate mai pregnant decât pentru alte clase, *accesarea informației virtuale și din mass-media referitoare la diferite aspecte din lumea de astăzi reprezintă o activitate care poate fi susținută în mod continuu.*

Existența unei varietăți de hărți (dintre care unele utilizate și în clasele anterioare) fixează elementele învățate pe suporturi cartografice.

Orice eveniment, oricât de îndepărtat ar fi față de noi, poate fi localizat și explicat cu ajutorul unor cunoștințe anterioare. *Trecerile de scară ar putea să reprezinte o metodă cu eficiență*, deoarece fenomenele au o reflectare mondială, dar și locală.

În cazul țărilor ofertate pentru studiu, *sugerarea unor proiecte sau lucrări independente pentru prezentarea unor aspecte din fiecare țară* ar putea fi încă, la acest nivel, de interes. Elementele teoretice pot fi sprijinite pe serii de imagini reprezentative, preluate din diferite surse.

Nici practica instruirii și nici programa școlară nu fac referiri la activități de copiere, transcriere, dictare, notare. Pentru anumite secvențe, ar putea fi utilizate *fîșe de activitate independentă*.

Experiența cadrelor didactice a lărgit foarte mult sistemul activităților de învățare, la acest nivel, deoarece generozitatea programei a presupus o gamă largă de activități de accesare, prelucrare, structurare și utilizare a informațiilor.

(3) Conținuturile recomandate și posibile

(a) Organizarea conținuturilor (teme și terminologie)

Conținuturi (1 – 2 ore)	Terminologie obligatorie minimă
<p>I. Mediul înconjurător – problemă fundamentală a lumii contemporane</p> <p>Mediul înconjurător – aspecte generale <i>*Modificări recente ale mediului terestru</i> Factorii geoecologici – aspecte generale Geosistemul, ecosistemul și peisajul geografic <i>*Factori geoecologici – caracteristici și funcționalitate</i> Tipurile de medii geografice Tipurile de peisaje geografice <i>*Mediile zonei temperate</i> Hazarde naturale și antropice Despăduririle, deșertificarea și poluarea – efecte ale activităților umane asupra mediului <i>*Scenarii despre evoluția mediului</i> Protecția, conservarea și ocrotirea mediului Managementul mediului înconjurător</p>	<p>Mediu natural, mediu antropizat, environnement, factori naturali, geosistem, peisaj natural, factor geoecologic, geoecologie, mediu geografic, tipuri de medii, hazarde, poluarea aerului, poluarea apelor, zgomot, noxe, deșertificare, încălzirea globală, protecția mediului, parc natural</p>
<p>II. Regionalizarea și globalizarea lumii contemporane</p> <p>Dimensiunile și domeniile regionalizării și globalizării <i>*Spațiul geografic și globalizarea</i> Identitatea, uniformizarea și diversitatea lumii contemporane</p>	<p>Regionare, regionalizare, mondializare, globalizare, regiuni naturale, regiuni economice, grupări de state, diversitate lingvistică</p>
<p>III. Populația, resursele naturale și dezvoltarea lumii contemporane</p> <p>Evoluții geodemografice contemporane. Diferențieri regionale Resursele umane și dezvoltarea Raportul dintre așezări și dezvoltare. Tendințe ale evoluției așezărilor umane Resursele naturale și agricole. Impactul exploatării și valorificării resurselor asupra mediului. Gestionarea resurselor, dezvoltarea economică și dezvoltarea durabilă</p>	<p>Geodemografic, densitatea populației, spor natural, spor total, migrații, resurse umane, dezvoltare durabilă, comunitate umană, așezări rurale, resurse agricole, metropolizare, metropole, megalopolis</p>
<p>IV. Sistemul economic și sistemul geopolitic</p> <p>Evoluția economiei mondiale și sistemul economic mondial Sistemul geopolitic mondial actual Ansambluri economice și geopolitice mondiale actuale – aspecte generale</p>	<p>Geopolitică, geografie politică, sistem economic, sistem geopolitic, ansamblu economic, factori de putere, geostrategie, țări în dezvoltare, țări dezvoltate, țări emergente, lume unipolară, lume multipolară, civilizație</p>

<p>Rolul unor state în sistemul mondial actual: Statele Unite ale Americii, Federația Rusă, Japonia, China, India, Brazilia. <i>*Alte state: Republica Africa de Sud, Israel, Australia, Rep. Coreea, Turcia, Mexic</i></p> <p>Organizarea spațiului mondial (țări în dezvoltare, țări dezvoltate, alte categorii de țări). Raportul Nord – Sud</p> <p><i>*Spațiul mediteranean la interfața Nord – Sud</i></p> <p>De la lumea unipolară la lumea multipolară</p>	
<p>*V. Elemente de geografie socială și culturală</p> <p><i>*Viața socială și organizarea spațiului umanizat</i></p> <p><i>*Spațiul geografic și civilizația</i></p> <p><i>*Mobilitatea geografică a populației și spațiul social</i></p> <p><i>*Structuri de bază ale vieții sociale</i></p> <p><i>*Raportul dintre rasă, etnie, religie, cultură și viața socială</i></p> <p><i>*Elemente de geografie culturală: originea, geneza și evoluția ariilor culturale</i></p> <p><i>*Mondializarea, occidentalizarea și impactul acestora asupra vieții sociale</i></p>	<p>Geografie socială, viață socială, cultură, spațiu social, rasă, etnie, arie culturală, peisaj cultural, occidentalizare</p>

(b) Formarea și utilizarea terminologiei

După cum se poate observa, terminologia geografică de bază nu este reluată într-un mod explicit, ci reprezintă doar o componentă considerată implicită în orice prezentare a spațiului geografic.

Prin natura disciplinei școlare, sunt preluați o serie de termeni, dar și de probleme, din realitatea social – economică a lumii contemporane. Acestea sunt vectorizate de o terminologie generală foarte utilizată în ultimul timp, fără a fi propriu – zis o terminologie geografică.

Există posibilitatea fixării unor concepte ale căror elemente au fost parcurse până în acest moment: mediu înconjurător, mondializare, geopolitică, stat, sistem urban, metropolă.

În această clasă, terminologia utilizată apropie foarte mult disciplina noastră școlară de preocupări importante ale lumii contemporane, ceea ce considerăm că este un element deosebit de important pentru atractivitatea ei și pentru crearea unui orizont de așteptare care să trezească interesul elevilor.

(c) Denumiri și date

Deși este axată pe lumea contemporană, această disciplină școlară nu presupune utilizarea unui mare număr de denumiri și date, deoarece problematica are mai mult un caracter terminologic, funcțional și calitativ.

Totuși, datele de informare trebuie să aibă un caracter actualizat și să fie incluse, dacă este posibil, în serii evolutive (prognoza populației mondiale, utilizarea unor resurse, producții semnificative, date despre resursele regenerabile etc.).

Parcurgând conținuturile propuse spre învățare, se poate observa foarte ușor că există un câmp informativ foarte larg, care poate să reprezinte un experiențial aproape cotidian. Dacă nu în fiecare zi, atunci în fiecare săptămână există câte un eveniment important, care poate să fie analizat în timp real, printr-un studiu de caz.

(d) Detalii ale organizării instruirii sunt prezentate în ghidurile metodologice anterioare, „*Didactica geografiei*” (Editura Corint, 2014), ghidul promovat de Proiectul CRED și ghidul pentru învățământul gimnazial.

Unitatea de învățare	Competențe specifice	Conținuturi	Nr. de ore	Saptă-mâna	Evaluare
(M ₄) Populația, resursele naturale și dezvoltarea lumii contemporane și <i>Elemente de geografie socială*</i>	1.1. 1.4. 2.3. 2.4. 2.6. 3.3. 2.5.* 2.7.* 2.8.*	Evoluții geodemografice contemporane. Diferențieri Resursele umane și dezvoltarea Raportul dintre așezări și dezvoltare. Tendințe. Resursele naturale și agricole. Impactul asupra mediului. Gestionarea resurselor și dezvoltarea durabilă Evoluția economiei mondiale și sistemul economic mondial Sistemul geopolitic mondial Ansambluri economice și geopolitice mondiale actual <i>Viața socială și organizarea spațiului umanizat</i> <i>Spațiul geografic și civilizația</i> <i>Mobilitatea și spațiul social</i> <i>Structuri ale vieții sociale</i> <i>Raportul dintre rasă, etnie, religie, cultură și viața socială</i>	9 (18)*	20 – 28	T ₄
(M ₅) Sistemul economic și geopolitic (I)	1.1. 2.4. 3.4. 2.5.* 2.6.* 2.8.*	Rolul unor state în sistemul mondial actual: Statele Unite ale Americii, Federația Rusă, Japonia, China, India, Brazilia. <i>Alte state: Republica Africa de Sud, Israel, Australia *</i>	4 (8)*	29 – 32	T ₅
(M ₆) Organizarea spațiului mondial. Geografie culturală *	1.1. 2.4. 3.4. 2.5.* 2.6.* 2.8.*	Organizarea spațiului mondial. Raportul Nord – Sud <i>Spațiul mediteranean</i> <i>Elemente de geografie culturală</i> De la lumea unipolară la lumea multipolară <i>Originea, geneza și evoluția ariilor culturale</i> <i>Mondializare și occidentalizare</i>	2 (4) *	33 - 34	Test S ₂
(m ₂) Sinteză și evaluare (XI)	1.1. – 6.1.	Probleme fundamentale ale lumii contemporane	1 (2) *	35	T _f

Competențele și conținuturile care formează curriculum nucleu (pentru o oră în TC) sunt redată cu litere cursive.

Competențele și conținuturile care formează curriculum diferențiat (pentru o oră în CD) sunt redată prin litere italice și asterisc (*).

(b) Proiectarea unei unități de învățare (model clasic)**M₅ Sistemul economic și geopolitic***(Exemplu)*

Conținuturi (detalii ale programei)	Compe-tențe specifice	Activități de învățare (exemple)	Resurse (exemple)	Evaluare
Evoluția sistemului economic mondial actual	1.1. 3.4.	- analiza unor evoluții politice și economice - analiza crizelor economice - comparații între statele lumii contemporane	- planiglob politic - date economice și demografice despre țări	Apreciere orală
Sistemul geopolitic mondial	1.1. 3.4.	- analiza specificului economic și geopolitic - analiza evoluțiilor economice și geopolitice recente - S.U.A. ca putere geostrategică mondială. Alte puteri regionale	- texte - hărți - imagini - modele	Apreciere orală
Ansambluri economice și geopolitice	1.3. 2.1.	- analiza ansamblurilor economice; evoluții recente - ansambluri geopolitice - analiza evoluției economiei mondiale	- tabele - fotografii - grafice - harta resurselor și economică	Apreciere orală
Rolul unor state S.U.A. și Federația Rusă	1.3. 2.1.	- analiza specificului economic, demografic și politic - analiza caracteristicilor economice actuale - analiza modelelor economice	- hărți - fotografii - modele - texte	Apreciere orală
Rolul unor state: China, Japonia	1.2. 2.2. 2.5.	- analiza dezvoltării economice recente a Chinei și Japoniei - analiza unor elemente ale organizării spațiului geografic - discutarea pozițiilor Chinei și Japoniei ca puteri economice	- fotografii - hărți - date economice	Apreciere orală
Alte state	2.3. 3.1.	- prezentarea specificului economic al acestor state - analiza posibilităților de dezvoltare - analiza rolului acestor state în sistemul mondial	- hărți ale altor state - date - imagini	Apreciere orală
Organizarea spațiului mondial	1.3. 2.5.	- analiza spațiului mondial: economic, demografic și politic - analiza evoluției economiei mondiale pe baza unor date actuale (2010 – 2014)	- planiglobul politic - hărți și date economice - serii de date	
Lumea unipolară și multipolară	1.3. 2.5.	- analiza modificărilor poziției mondiale a diferitelor țări, grupe de țări și puteri militare	- date economice - texte - hărți	
Sinteză „Lumea în schimbare”	1.1. – 2.5.	- analiza unor elemente noi ale schimbării (migrații etc.) - analiza unor posibilități de evoluție	- hărți - date - modele	T ₅

(c) O unitate elementară de învățare (1 – 2 ore)

Titlul: Factorii geocologici

A. Elemente de proiectare a instruirii

Elemente ale competențelor (reformulări minimale)

- (1) Identificarea principalelor componente ale mediului înconjurător
- (2) Identificarea unor relații, legături și interacțiuni între componente
- (3) Gruparea factorilor care influențează mediul în mai multe categorii, pe baza unor criterii
- (4) Caracterizarea unui factor geocologic (pe baza unui algoritm dat)
- (5) Compararea modului de acțiune a diferiților factori

Resurse ale instruirii

- a) Metode: lucrul cu hărți diferite, modele, descrieri după imagini, explicație, conversație
- b) Mijloace: manual, atlas, harta tipurilor de medii, date, imagini, tabele, modele
- c) Surse informaționale: manual, imagini, tabele
- d) Suporturi cartografice: hărți ale fiecărui element important constituit ca factor geocologic

Strategia didactică: strategii exploratorii, demonstrative, explicative, cu caracter inductiv

Designul instruirii (succesiunea activităților de predare – învățare)

- (a₁) Identificarea elementelor care influențează caracteristicile mediului
- (a₂) Discutarea criteriilor de grupare a acestor elemente
- (a₃) Realizarea unui model de grupare a factorilor de mediu (geocologici)
- (a₄) Descrierea exemplificativă a acțiunii unui grup de factori
- (a₅) Descrierea, individuală sau în grup, a câte unui factor geocologic ales
- (a₆) Analiza unui model grafic al interacțiunii factorilor
- (a_n) **Sinteză și evaluare:**
 - Realizarea unor prezentări a unor factori geocologici ofertați
 - Compararea factorilor geocologici naturali și antropici

B. Conținutul și sistemul de idei principale

(B₁) Elemente introductive: Factorii geocologici reprezintă un grup extins de elemente, fenomene și procese care determină și influențează caracteristicile și evoluția mediului înconjurător.

(B₂) Idei principale

- Există un număr semnificativ de factori geocologici
- Gruparea factorilor geocologici poate avea la bază criterii diferite
- O grupare genetică are la bază același suport material și energetic pentru un grup de factori
- Fiecare factor poate fi analizat și descris după un algoritm
- Interacțiunea factorilor geocologici poate fi redată simplificat prin scheme și modele

(B₃) Legături disciplinare (exemple):

- Stabilirea legăturilor dintre fiecare geosferă și factorii geocologici specifici acesteia;
- Interpretarea unui model ofertat

(B₄) Relații interdisciplinare (exemple): Identificarea legăturii dintre anumiți factori genetici și fenomenele descrise de diferite științe (fizică, chimie, biologie, geologie) și tehnologie

(B₅) Extinderi:

- Analiza rolului poziției planetei în spațiul cosmic asupra biosferei;
- Analiza influenței mărimii planetei asupra unor factori geocologici

C. Sugestii de evaluare

- Interpretarea unui model funcțional al factorilor geocologici;
- Prezentarea unui factor geocologic după un algoritm învățat.

D. Elemente de reglare a instruirii:

- Cronometrarea momentelor instruirii;
- Stabilirea unui standard de termeni.

V. Organizarea instruirii la clasa a XII-a („Europa – România – Uniunea Europeană. Probleme fundamentale”)

Învățarea geografiei se încheie în clasa a XII, cu o privire generală asupra problemelor geografice fundamentale ale României în contextul Uniunii Europene și al Europei.

Se realizează astfel trecerea de la problemele geografice fundamentale ale lumii contemporane (clasa a XI-a), în care accentul este pus pe **sistemul mondial actual**, cu exemple din spațiul extraeuropean, la o structură care are în centrul ei **geografia Europei, a României și a Uniunii Europene** (clasa a XII-a).

(1) Condițiile inițiale ale organizării procesului de instruire

Nivelul de pregătire al elevilor trebuie să fie, în principiu, foarte ridicat, având în vedere aspirațiile acestora pentru promovarea examenului de bacalaureat. În același timp, el este diferit, în funcție de filiera și profilul urmat până în acest moment.

Elevii de la profilul real ar trebui să aibă un interes marginal pentru această disciplină dar, în același timp, ea devine atractivă prin tematică (și, eventual, prin predare). Elevii de la profilul uman și servicii au un interes suplimentar, prin proba de geografie a examenului de BAC. Chiar dacă nu au fost preocupați până în prezent, interesul le va oferi posibilitatea unei pregătiri temeinice.

Asemănător clasei a XI-a, disciplinele „sincrone” sunt în poziții diferite, în funcție de profil. La profilul real, interesul pentru disciplinele științifice și informatică eclipsează celelalte discipline școlare (istorie, geografie etc.). De altfel, la acest nivel și profil, principala problemă o reprezintă nivelul solicitant foarte redus al geografiei în raport cu disciplinele „tari” (matematică, fizică etc.).

La profilul uman și tehnologic, geografia în această formă este aparent la fel de solicitantă ca și celelalte discipline școlare.

(2) Competențe specifice și activități de învățare

Programa școlară pentru clasa a XII-a are un sistem de competențe generale comun cu cel din clasa anterioară, iar diferențierile interioare sunt concretizate într-un sistem de competențe specifice, adaptate conținuturilor oferite.

Programa școlară de geografie pentru clasa a XII-a sugerează următorul sistem de **competențe specifice** (1.1., ...3.6.), grupate pe cinci părți (arii tematice) și corelate cu competențele generale (1, ..3), astfel:

1.1. Prezentarea în scris și orală a aspectelor definitorii ale spațiului european și național, utilizând corect și coerent terminologia specifică domeniului

1.2. Raportarea rezultatelor documentării (informării) asupra problematicii fundamentale a Europei și a României, cu ajutorul noțiunilor și conceptelor corespunzătoare

1.3. Explicarea unei realități investigate (direct sau indirect), prin utilizarea limbajului științific specific domeniului

1.4. Identificarea, prin documentare, a informațiilor specifice problematicii geografice a Europei și a României, valorificând adecvat semnificațiile termenilor cheie de specialitate

1.5. Formularea de probleme referitoare la regionalizare și globalizare, din perspectivă europeană, utilizând corect și coerent terminologia specifică domeniului

2.1. Explicarea proceselor naturale din mediul înconjurător (geografic) la nivelul continentului, prin conexiuni sugerate de analiza modelelor grafice, cartografice și a imaginilor

2.2. Utilizarea elementelor semnificative, conceptuale și metodologice, specifice științelor naturii și științelor sociale, în analiza comparativă a geografiei Europei și a României

2.3. Explicarea relațiilor observabile dintre științe, tehnologie și mediul înconjurător la nivelul continentului, prin analiza unor sisteme și structuri teritoriale și funcționale

2.4. Explicarea relațiilor observabile dintre sistemele naturale și umane ale mediului geografic european, utilizând date statistice, modele grafice și reprezentări cartografice adecvate

2.5. Explicarea unor sisteme și structuri naturale și umane, pe baza unor informații obținute prin diferite mijloace de documentare și materiale demonstrative

*2.6. *Prezentarea unor informații geografice structurate, pe baza activității de documentare independentă*

2.7. Aplicarea unor elemente explicative semnificative, specifice științelor sociale, în interpretarea proceselor referitoare la globalizare din perspectiva U.E.

**2.8. *Elaborarea unor proiecte de dezvoltare teritorială care au elemente de geografie a serviciilor și administrație*

**2.9. *Explicarea raportului dintre componentele economice, sociale și de servicii la nivelul U.E. și al României*

3.1. Interpretarea reprezentărilor grafice și cartografice, pentru prezentarea unei realități investigate

3.2. Utilizarea reprezentărilor grafice și cartografice adecvate, pentru interpretarea și exprimarea realității geografice a U.E. și a unor țări din componența acesteia

3.3. Transferul informației statistice, grafice și cartografice în alte forme de prezentare (texte, modele etc.)

3.4. Interpretarea datelor statistice și a modelelor grafice referitoare la U.E. și România

*3.5. *Construirea unor reprezentări grafice și cartografice minimale, utilizând informații oferite*

**3.6. *Utilizarea mijloacelor de reprezentare grafică și cartografică a elementelor de geografie administrativă*

(3) Conținuturile recomandate și posibile

(a) Organizarea conținuturilor (teme și terminologie)

Conținuturi pentru 1-2 ore pe săptămână	Terminologie recomandabilă
<p>Europa și România – elemente geografice de bază (tratate comparativă și succesivă, de la Europa la România)</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Spațiul românesc și spațiul european. ▪ Elemente fizico – geografice definitorii ale Europei și ale României: <ul style="list-style-type: none"> - relieful major (trepte, tipuri și unități majore de relief); - clima (factorii genetici, elementele climatice, regionarea climatică); harta sinoptică a Europei și a României - hidrografia – aspecte generale; Dunărea și Marea Neagră; - învelișul biopedogeografic; - resursele naturale. ▪ Elemente de geografie umană ale Europei și ale României: <ul style="list-style-type: none"> - harta politică a Europei; România ca stat al Europei; - populația și caracteristicile ei geodemografice; - sistemul de orașe al Europei; analiza geografică a unor orașe (patru orașe europene, orașul București și două orașe din România); 	<p>Spațiu geografic, spațiu, teritoriu, spațiu european</p> <p>Europa hercinică, Europa alpină, Europa caledoniană, nucleu continental, orogeneză caledoniană, podiș hercinic, munți hercinici, sistem alpin, relief glaciatic, câmpie fluvio-glaciatică, ghețar de calotă, ghețar continental, bazin endoreic, câmpie litorală, regim hidrologic, unitate morfostructurală, platformă, piemont, munte – bloc, fiord, climat continental, climat oceanic, ariditate, continentalism termic, situație sinoptică, banchiză, lagună, bilanț hidrologic, platformă continentală, azonal</p> <p>Antropic, geografie politică, geografie istorică, frontieră, stat federal, stat național, contingent, tranziție demografică, habitat urban, zonă funcțională, hanseatic, oraș global, delocalizare, hinterland, semiurban, tehnopol, grupare industrială, nod de comunicație, infrastructură</p>

<ul style="list-style-type: none"> - activitățile economice – caracteristici generale; analiza unei ramuri industriale (la nivel european și în România); - sisteme de transport. <p>▪ Mediu înconjurător și peisaje</p> <p>▪ Regiuni geografice în Europa și în România</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Caracteristici ale unor regiuni geografice din Europa și din România*</i> - Carpații – studiu de caz al unei regiuni geografice. <p>Țările vecine României (caracterizare geografică succintă).</p>	<p>Zonalitate, mediu înconjurător, mediu geografic, peisaj geografic</p> <p>Regiune geografică, regiune naturală, regionare</p> <p>Balcanic, panonic</p>
<p>România și Uniunea Europeană</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Formarea Uniunii Europene și evoluția integrării europene. ▪ Caracteristici geografice, politice și economice actuale ale U.E. ▪ Statele Uniunii Europene <ul style="list-style-type: none"> - privire generală și sintetică - studii de caz: Franța, Germania, Regatul Unit, Italia, Spania, Portugalia, Grecia, Austria; - <i>Celelalte țări ale U.E.*</i>. ▪ <i>Diviziuni regionale și organizarea spațiului geografic în U.E.*</i>. ▪ România ca parte a Uniunii Europene <ul style="list-style-type: none"> - Oportunități geografice ale României cu semnificație pentru U.E. - România și țările U.E. – interdependențe geografice, economice și culturale. - <i>Organizarea și amenajarea spațiului geografic în U.E. și în România*</i>. - Problema energiei în U.E. și România - <i>Alte probleme comune - la alegere, două studii de caz dintre: mediu înconjurător, dezvoltarea economică, migrația populației și a forței de muncă, organizarea teritorială, disparitățile regionale, evoluțiile geodemografice, agricultura, dezvoltarea urbană*</i> 	<p>Ziua Europei, zonă euro, PIB, producție socială, IDH, teritoriu francez de peste mări, metropolă regională, Renaștere, meseta, lusitan, hispanic, catalan, castilian, polder, land, populație neolatină, ponto-caspic, bioclimatic, dezvoltare regională</p> <p>Oleoduct, gazoduct, electroenergie, maree motric, atomoenergie, independență energetică, energii neconvenționale, energii regenerabile</p>
<p>Europa și Uniunea Europeană în lumea contemporană</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Probleme fundamentale ale lumii contemporane ▪ Rolul Europei în construirea lumii contemporane; ▪ U.E. și ansamblurile economice și geopolitice ale lumii contemporane – privire comparativă; ▪ Mondializare, internaționalizare și globalizare din perspectivă europeană ▪ Europa, Uniunea Europeană și România în procesul de evoluție a lumii contemporane în următoarele decenii 	<p>Încălzire globală, explozie demografică, hazard natural, hazard antropoc, indo-european, intracomunitar, sistem economic mondial, mondializare, globalizare</p>

<p>Elemente de geografie socială și culturală a Europei și a României *</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tipuri tradiționale de utilizare a spațiului geografic *; - Tipuri de comunități umane și mentalități *; - Diversitatea umană a Europei (lingvistică, religioasă, etnică) *; - Structuri teritoriale și dinamica socială *; <p>Raportul dintre elemente de geografie socială și culturală ale Europei și României *.</p>	<p>Oikumenă, sferă socio – umană, spațiu cultural, peisaj cultural, comunitate umană, mentalitate, diversitate lingvistică, altaic, germanic, romanic, slav, națiune, geografie socială, comunitate umană, șomaj, structură teritorială, geografie culturală, peisaj cultural, arie culturală</p>
<p>Elemente de geografie a serviciilor și administrație în Europa și în România **</p> <ul style="list-style-type: none"> - Căi de comunicație și mijloace de transport **; - Relații economice **; - Turism, comerț, activități complementare **; <p>Elemente de geografie administrativă: organizarea administrativă în țări din Europa și organizarea administrativă a României * *.</p>	<p>Zonă liberă, flotă maritimă, regiune turistică, centru turistic, geografie administrativă, regiune administrativă, servicii, turism balnear, turism montan</p>

* a doua oră la profilul uman;

* * a doua oră la profilul servicii (economic).

(b) Terminologie

Raportul dintre conținuturile tematice și terminologie este preluat din „*Didactica geografiei*” (Editura Corint, 2014).

Se poate observa, din analiza tabelor de mai sus, că o mare parte a terminologiei este caracteristică limbajului curent, existând și un număr de termeni geografici specifici. Această terminologie ancorează disciplina școlară în câmpul preocupărilor cotidiene ale oamenilor. O parte din terminologia geografică reia termeni anteriori, dar îi folosește într-o structură nouă de prezentare. Conceptele principale sunt atât ale geografiei, cât și ale practicii curente.

(c) Denumiri și date

Cantitatea de denumiri necesară ilustrării elementelor de conținut nu este în mod necesar foarte extinsă. Exemplificările pot fi realizate la minim. De altfel, abundența de denumiri este știut că nu duce la o învățare mai bună a unui fenomen.

Datele de informare, cantonate în manuale, se pot perima rapid dacă nu sunt actualizate anual. De aceea, la fel ca în clasele anterioare (X – XI), datele au o valabilitate medie de 1 an. Pentru ilustrarea elementelor noi presupuse de programă, este necesară *o ofertă actualizată de date*, pentru a fi supuse discuției (și nu memorării).

Precizări

- Nu reluăm aici baza teoretică a planificării și proiectării instruirii, deoarece a fost prezentată în cele mai multe ghiduri metodologice de până acum (2001 – 2025), în ghidul elaborat pentru proiectul CRED, în Ghidul metodologic pentru gimnaziu (2024) și în *Didactica geografiei* (2014).
- Modelele pentru ciclul liceal superior aplică această metodologie, adaptată structurii anului școlar 2025 – 2026.

(4) Proiectarea și organizarea instruirii

(a) Planificarea anuală

(A) Varianta generală: pentru 1 - 2 ore (1 oră TC și 1 oră CD)

Unitatea de învățare	Competențe specifice vizate	Conținuturi	Nr. de ore	Săptămâna	Teste
(m ₀) Evaluare inițială	1.1. – 6.1. (XI)	Lumea contemporană (XI)	1	1	T ₀
(M₁) Europa și România – geografie fizică	1.1. 1.2. 1.3. 1.4. 2.1. 2.2. 2.3. 2.5. 3.1.	Spațiul românesc și spațiul european. Elemente fizico – geografice definitorii ale Europei și ale României: - relieful major (trepte, tipuri și unități majore de relief); - clima (factorii genetici, elementele climatice, regionarea climatică); harta sinoptică a Europei și a României - hidrografia – aspecte generale; Dunărea și Marea Neagră; - învelișul biopedogeografic; - resursele naturale.	6 (12)*	2 – 7	T ₁
(M₂) Europa și România – geografie umană	1.1. 1.2. 1.4. 2.2. 2.4. 3.1.	Elemente de geografie umană ale Europei și ale României - harta politică a Europei; România ca stat al Europei; - populația și caracteristicile ei geodemografice; - sistemul de orașe al Europei; analiza geografică a unor orașe; - activitățile economice – caracteristici generale; analiza unei ramuri industriale (la nivel european și în România); sisteme de transport.	8 (16)*	8 - 15	T ₂
(M₃) Europa și România – mediu, peisaje, regiuni, țări vecine	2.2. 2.3. 2.4. 2.5. 2.6. 3.1.	Mediu înconjurător și peisaje Regiuni geografice în Europa și în România - <i>Caracteristici ale unor regiuni geografice din Europa și din România*</i> - Carpații – studiu de caz al unei regiuni geografice. Țările vecine României (caracterizare geografică succintă).	6 (12)*	16 – 21	T ₃
(m₁) Sinteză și evaluare	1.1. – 3.1.	Europa – regiuni			

Unitatea de învățare	Competențe specifice vizate	Conținuturi	Nr. de ore	Săptămâna	Obs.
(M₄) Uniunea Europeană	1.1. 2.4. * 2.6. 2.7. 3.2. 3.3.	Formarea Uniunii Europene și evoluția integrării europene. Caracteristici geografice, politice și economice actuale ale U.E. Statele Uniunii Europene - privire generală și sintetică - studii de caz: Franța, Germania, Regatul Unit, Italia, Spania, Portugalia, Grecia, Austria;	6 (12)*	22 – 27	T ₄
(M₅) România ca parte a Uniunii Europene	1.4. 3.3. 3.4. * 3.5.	România ca parte a Uniunii Europene - Oportunități geografice ale României cu semnificație pentru U.E. - România și țările U.E. – interdependențe geografice, economice și culturale. - <i>Organizarea și amenajarea spațiului geografic în U.E. și în România*</i> . - Problema energiei în U.E. și România - <i>Celelalte țări ale U.E.*</i> . <i>Diviziuni regionale și organizarea spațiului geografic în U.E.*</i> . - <i>Alte probleme comune - la alegere *</i>	4 (8) *	28 - 31	T ₅
(M₆) Europa și Uniunea Europeană în lumea contemporană <i>Elemente de geografie socială și culturală *</i>	1.1. 1.5. 2.4. 3.4. 2.5. * 2.6. * 2.7. * 3.5. *	Probleme fundamentale ale lumii contemporane Rolul Europei în construirea lumii contemporane; U.E. și ansamblurile economice și geopolitice ale lumii contemporane – privire comparativă; Mondializare, internaționalizare și globalizare din perspectivă europeană - <i>Tipuri tradiționale de utilizare a spațiului geografic *</i> ; - <i>Tipuri de comunități umane și mentalități *</i> ; - <i>Diversitatea umană a Europei (lingvistică, religioasă, etnică) *</i> ; - <i>Structuri teritoriale și dinamica socială *</i> ; - <i>Raportul dintre elemente de geografie socială și culturală ale Europei și României *</i> .	3 (6)*	32 – 34	
(m₂) Sintează și evaluare	1.1. – 3.4.	Europa, Uniunea Europeană și România în procesul de evoluție a lumii contemporane în următoarele decenii	1 (2)*	35	Test final

Competențele și conținuturile care formează curriculum nucleu (pentru o oră în TC) sunt redate cu litere cursive.

Competențele și conținuturile care formează curriculum diferențiat (pentru o oră în CD) sunt redate prin litere italice și asterisc ().*

Săptămânile Școala Altfel și Săptămâna Verde vor fi amplasate în momente stabilite de inspectoratele școlare.

Unitatea de învățare	Competențe specifice vizate	Conținuturi	Nr. de ore	Săptămâna	Obs.
IV. Uniunea Europeană	1.1. 2.4. 2.7. 3.2. 3.3.	Formarea Uniunii Europene și evoluția integrării europene. Caracteristici geografice, politice și economice actuale ale U.E. Statele Uniunii Europene - privire generală și sintetică - studii de caz: Franța, Germania, Regatul Unit, Italia, Spania, Portugalia, Grecia, Austria;	6	22 – 27	T ₄
V. România ca parte a Uniunii Europene	1.4. 3.3. 3.4.	România ca parte a Uniunii Europene - Oportunități geografice ale României cu semnificație pentru U.E. - România și țările U.E. – interdependențe geografice, economice și culturale. - Problema energiei în U.E. și România	4	28 - 31	T ₅
VI. Europa și Uniunea Europeană în lumea contemporană	1.1. 1.5. 2.4. 3.4.	Probleme fundamentale ale lumii contemporane Rolul Europei în construirea lumii contemporane; U.E. și ansamblurile economice și geopolitice ale lumii contemporane – privire comparativă; Mondializare, internaționalizare și globalizare din perspectivă europeană Europa, Uniunea Europeană și România în procesul de evoluție a lumii contemporane în următoarele decenii	3	32 – 34	T ₆ Test S ₂
Sinteză și evaluare	1.1. 3.5.	Sinteză: Europa – România – Uniunea Europeană	1	35	T _f

Competențele și conținuturile care formează curriculum nucleu (pentru o oră în TC) sunt redate cu litere cursive.

Această proiectare poate fi utilizată la **filiera teoretică și vocațională**, toate profilurile și specializările clasei a XII-a, ciclul liceal superior, cu excepția specializării științe sociale.

De asemenea, poate fi utilizată la **filiera tehnologică** (toate profilurile și toate calificările).

Unitatea de învățare	Competențe specifice vizate	Conținuturi	Nr. de ore	Săptămâna	Obs.
(M4) Uniunea Europeană	1.1. 2.4. 2.7. 3.2. 3.3.	Formarea Uniunii Europene și evoluția integrării europene. Caracteristici geografice, politice și economice actuale ale U.E. Statele Uniunii Europene - privire generală și sintetică - studii de caz: Franța, Germania, Italia, Spania, Portugalia, Grecia, Austria;	16	22 – 27	T ₄
(M5) România ca parte a Uniunii Europene. Europa și Uniunea Europeană în lumea contemporană	1.1. 1.4. 1.5. 2.4. 3.3. 3.4.	România ca parte a Uniunii Europene - Oportunități geografice ale României cu semnificație pentru U.E. - România și țările U.E. – interdependențe geografice, economice și culturale. - Problema energiei în U.E. și România Probleme fundamentale ale lumii contemporane Rolul Europei în construirea lumii contemporane; U.E. și ansamblurile economice și geopolitice ale lumii contemporane – privire comparativă; Mondializare, internaționalizare și globalizare din perspectivă europeană Europa, Uniunea Europeană și România în procesul de evoluție a lumii contemporane în următoarele decenii	8	28 - 31	T ₅ T ₆ T _f (TC)
(M6) Elemente de geografia serviciilor și administrație	* * 2.5. * * 2.8. * * 2.9. * * 3.6.	- <i>Căi de comunicație și mijloace de transport</i> * *; - <i>Relații economice</i> * *; - <i>Turism, comerț, activități complementare</i> * *; - <i>Elemente de geografie administrativă</i> * *. - <i>Organizarea administrativă în țări din Europa</i> * *. - <i>Organizarea administrativă a României</i> * *.	6	32 - 34	T ₇ (CD)
(m2) Sinteză și evaluare	1.1. ... 3.6.	Sinteză și evaluare	2	35	T _f (TC+CD)

(b) Proiectarea unei unități de învățare (model clasic)

Un exemplu: Europa și România – geografie umană (8 ore)

(Exemplu)

Conținuturi (detalieri)	C.S.	Activități de învățare (exemple)	Resurse (exemple)	Evaluare
• Harta politică a Europei	1.1. 1.2.	<ul style="list-style-type: none"> Analiza poziției Europei și a României pe planiglobul politic Identificarea unor caracteristici ale țărilor europene 	Europa – harta politică Planiglob politic	T _i
• România ca stat al Europei	1.3. 1.4. 2.1. 3.1.	<ul style="list-style-type: none"> Analiza aspectului și caracteristicilor țărilor Europei Comparații între țări europene România – țară europeană 	Europa – harta politică Planiglob politic Date Imagini	Test
• Populația și caracteristicile ei geodemografice	1.1. 1.2. 2.2.	<ul style="list-style-type: none"> Analiza caracteristicilor populației Europei Analiza diferențierilor populației Evoluția populației în Europa și în România 	Date demografice	Evaluare orală
• Sistemul de orașe al Europei; analiza geografică a unor orașe	1.2. 2.2. 2.4. 3.1.	<ul style="list-style-type: none"> Identificarea, pe o hartă, a principalelor orașe ale Europei Gruparea orașelor principale după numărul de locuitori Analiza geografică a unui oraș 	Harta generală a Europei Orașele Europei Date Texte	Test
• Activități economice – caracteristici generale	1.2. 2.1. 2.2.	<ul style="list-style-type: none"> Analiza resurselor Europei Prezentarea revoluției industriale Prezentarea taxonomiei industriei europene Prezentarea caracteristicilor agriculturii 	Harta resurselor Europei Harta expansiunii revoluției industriale	Test
• Analiza unei ramuri industriale	1.1. 2.1. 2.2. 3.1.	<ul style="list-style-type: none"> Analiza resurselor unei ramuri industriale Prezentarea țărilor, regiunilor și centrelor reprezentative Analiza repartiției teritoriale a ramurii industriale 	Harta ramurii industriale Date pe țări Imagini Tabele	Evaluare orală
• Sisteme de transport	1.1. 1.2. 1.3.	<ul style="list-style-type: none"> Identificarea sistemelor de transport în Europa Identificarea localizării principalelor porturi și aeroporturi Descrierea principalelor trasee rutiere Prezentarea rolului circulației navale în expansiunea economică a Europei Prezentarea unor realizări recente 	Harta Europei cu sistemele de transporturi Planiglobul cu căile de comunicație Planiglob cu porturi și aeroporturi	Test
• Sintează: diferențieri regionale ale Europei	1.1. 1.3. 2.1.	<ul style="list-style-type: none"> Analiza diferențierilor economice regionale în Europa Discutarea cauzelor diferențierilor 	Harta concentrărilor industrial-urbane	T ₁

(c) O unitate elementară de învățare

Titlul: Harta politică a Europei

A. Elemente de proiectare a instruirii

Elemente ale competențelor (reformulări minimale)

- (1) Identificarea localizării Europei pe planiglobul politic
- (2) Identificarea statelor Europei (pe orice hartă politică)
- (3) Compararea caracteristicilor statelor pe baza hărții politice
- (4) Compararea caracteristicilor statelor pe baza datelor economice și demografice
- (5) Poziționarea României în Europa, după caracteristicile principale

Resurse ale instruirii

- a) Metode: lucrul cu hărți diferite, modele, descrieri după imagini, explicație, conversație
- b) Mijloace: manual, atlas, date, imagini
- c) Surse informaționale: manual, imagini, tabele, date
- d) Suporturi cartografice: harta politică a lumii și a Europei

Strategia didactică: strategii exploratorii, demonstrative, explicative, cu caracter inductiv

Designul instruirii (succesiunea activităților de predare – învățare)

- (a₁) Identificarea pe un planiglob politic a diviziunii politice a Europei
- (a₂) Discutarea unor aspecte comparative rezultate din analiza hărții
- (a₃) Descrierea, explicarea și caracterizarea hărții politice a Europei
- (a₄) Compararea mărimii statelor (suprafață, populație)
- (a₅) Identificarea unor asemănări și deosebiri între țări europene
- (a₆) Prezentarea evoluției recente a hărții politice a Europei
- (a₇) **Sinteză și evaluare:**
Realizarea unei comparații între România și alte țări europene
Identificarea și precizarea specificului României ca stat

B. Conținutul și sistemul de idei principale

(B₁) Elemente introductive: Harta politică a Europei consemnează principalele diviziuni statale și pozițiile lor reciproce

(B₂) Idei principale

- Harta politică a Europei a evoluat în timp.
- Statele Europei pot fi comparate după diferite criterii rezultate din analiza hărților.
- Statele Europei pot fi comparate după diferite criterii rezultate din date statistice.
- România este un stat cu întindere mijlocie și populație numeroasă.
- România este un stat carpato – danubiano – pontic, locuit de o populație neolatină.

(B₃) Legături disciplinare (exemple):

- Explicarea specificului României rezultat din poziția pe glob și în Europa

(B₄) Relații interdisciplinare (exemple): Analiza relațiilor dintre state, structura lingvistică și confesională

(B₅) Extinderi:

- Există un stat european tipic? (Situatie – problemă)
- Prezentarea unor realizări culturale – istorice ale unor state europene luate ca exemple

C. Sugestii de evaluare

- Identificarea statelor Europei și localizarea lor pe harta de contur;
- Identificarea localizării unor capitale.

D. Elemente de reglare a instruirii:

- Cronometrarea momentelor instruirii;
- Stabilirea unui standard de termeni și denumiri.

VI. Evaluarea rezultatelor învățării

Evaluarea rezultatelor instruirii reprezintă o componentă fundamentală a procesului educațional. Orice proces educațional, oricât de bine s-ar fi produs (după opinia organizatorului sau a unui observator extern), nu poate fi considerat ca eficient decât dacă este evaluat prin performanțele sale.

Evaluarea rezultatelor instruirii prin identificarea performanțelor dobândite de elevi după acea instruire reprezintă, astfel, elementul aparent „finalizator” al întregului proces educațional dar, în același timp, reperul reglator al acestuia.

Rezultatele instruirii, stabilite prin evaluare, dau informații asupra:

a) procesului de instruire în ansamblul său și a unor elemente componente (de exemplu: sistemul de metode, suporturile de instruire, conținuturile, mijloacele, activitățile de învățare etc.);

b) modul de realizare al finalităților (atingerea competențelor asumate), decurgând de aici informații valide asupra dificultății lor relative.

Modalitățile de evaluare pot fi:

- teste scrise;
- teste orale (inclusiv „ascultarea orală” utilizată foarte larg, dar cu multiple limite);
- activități practice;
- sisteme complementare (de tip „portofoliu”, lucrări independente dirijate, cercetare individuală etc.).

Teoria și practica evaluării au evoluat continuu din momentul inițial, al constituirii acesteia într-o structură instituționalizată (CNEE, 1996; SNEE, 2001), până la formele recente, mai evolute (Stoica, A., 2003; Stoica, A., Mihail, Roxana, 2006; Potolea, D., Manolescu, M., 2008, CNCEIP, 2008 și proiectul INSAM, 2001).

Redăm în continuare, utilizând sistemul conceptual „clasic” menționat mai sus, precum și din lucrări generale mai recente („*Didactica formării competențelor*, 2014, cap. IX) sau din lucrări metodologice disciplinare („*Competențele în învățarea geografiei*, 2010, cap. XII și „*Didactica geografiei*”, 2014, cap. XI, „*Geografie – curriculum școlar*”, 2016), principalele elemente de referință privind „evaluarea”, cu deosebire „evaluarea competențelor”.

(1) Evaluarea rezultatelor instruirii pe competențe

a) **Evaluarea competențelor – cheie**, domeniu nepracticat până în prezent, are ca referențial sistemul celor opt domenii de competențe – cheie și poate fi plasată atât la sfârșitul școlarității, cât și la sfârșitul unui ciclu.

În mod deosebit, această evaluare se raportează la modul de formare a competenței în timp (dacă acesta este asumat printr-un document curricular derivat sau dacă este construit de profesor).

Rezultatele sunt, în acest caz, *rezultatele unui traseu de instruire* pus în evidență prin sisteme de teste și instrumente succesive, a căror analiză comprehensivă sugerează modul în care a fost formată acea competență – cheie în timp.

Deoarece competențele – cheie au o formulare mai mult calitativă și foarte generală (deci mai puțin evaluabile), acestora nu li se pot asocia standarde cantitative (deci, nu pot fi standardizate).

Pentru evaluarea competențelor – cheie va trebui să existe o abordare nouă a *construirii unor teste cu un caracter transdisciplinar* (cum sunt, de altfel și competențele – cheie) sau axate pe elemente reprezentative ale domeniilor de competențe – cheie și într-un mod subiacent, a unor conținuturi oferite.

b) **Evaluarea competențelor generale** se poate realiza pe parcursul secvențelor pentru care competențele generale sunt asumate. Parcursurile comune rezultă din momentul în care au fost construite competențele generale ale programelor, astfel:

- clasele IX – X (în perioada 2002 – 2003);
- clasele XI – XII (în perioada 2005 – 2006);
- clasele V – VIII (după 2009).

Evaluarea competențelor generale ale ciclului liceal superior ar trebui să fie realizată prin testările semestriale (din fiecare clasă) și prin examenul de BAC.

În acest caz, testele și instrumentele pot avea un caracter integrat și o dimensiune teoretică mai evidentă (adică nu sunt dependente de conținuturi punctiforme situate într-un anumit moment).

Instrumentele de evaluare seamănă însă cu cele care pot fi dezvoltate pentru evaluarea competențelor specifice dar au o anumită independență în raport cu conținuturile.

c) **Evaluarea competențelor specifice** reprezintă domeniul de interes principal al evaluării competențelor și poate fi realizată la nivelul unor unități de timp mai mici și pe baza experienței cadrului didactic.

Competențele specifice ca atare nu pot fi transformate în obiective operaționale și, cu atât mai mult, în obiective de evaluare.

Competențelor specifice din curriculum școlar le sunt asociate situații de învățare (care descriu într-un mod simplu și sintetic activități care pot să ducă la formarea și dezvoltarea competenței respective asumate).

Fiecare competență specifică din curriculum școlar poate fi evaluată prin tipuri diferite de itemi și chiar prin instrumente de evaluare diverse.

Această disponibilitate a itemilor de a verifica diverse competențe specifice este foarte importantă, deoarece permite construirea unor probe de evaluare cu itemi diferiți, care să vizeze aceeași competență.

Trebuie să observăm însă că aceste competențe specifice din curriculum nu au în prezent alte specificații, niveluri de realizare sau standarde. Acest lucru trebuie compensat prin construirea unor niveluri teoretice de atingere a competențelor, însoțite de descriptorii minimali.

(2) **Tipologia itemilor** (sinteză, după CNEE, 1996 și SNEE, 2001)

Există trei grupe de itemi, astfel:

(a) **Itemi obiectivi**, care solicită din partea elevului evaluat selectarea răspunsului corect sau a celui mai bun răspuns, dintr-o serie de variante oferite.

- **Itemi cu alegere duală**: itemi în cazul cărora elevul evaluat este solicitat să selecteze un răspuns corect din două răspunsuri posibile oferite; mai multe forme posibile: adevărat / fals; corect / greșit; da / nu;
- **Itemi cu alegere multiplă**: itemi care solicită alegerea răspunsului corect sau a celui mai bun răspuns dintr-un număr de variante construite deja și oferite; formați dintr-o **premisă** (partea introductivă a itemului, în care se formulează sarcina) și un număr de răspunsuri posibile, **unul corect** iar restul numiți **distractori**.
- **Itemi de tip pereche (de asociere)**: solicită elevilor stabilirea unor corespondențe între două mulțimi distincte de elemente (incluzând enunțuri, concepte, denumiri, simboluri, relații, mărimi, valori etc.), distribuite pe două coloane paralele, prima dintre ele constituind enunțul itemului (**premisele**), iar cea de-a doua cuprinzând **răspunsurile** posibile; reprezintă un caz particular de itemi cu alegere multiplă, în care mai mulți itemi au același set de variante posibile de răspuns; fiecare premisă împreună cu setul răspunsurilor reprezintă, de fapt, un item cu alegere multiplă.

(b) **Itemii semiobiectivi**, care solicită din partea elevului formularea unui răspuns, de regulă scurt, care permite evaluatorului formularea unei judecăți de valoare privind **gradul de corectitudine** a acestui răspuns oferit.

- **Itemii cu răspuns scurt:** solicită producerea unui răspuns limitat ca spațiu, formă și conținut la o întrebare formulată.
- **Itemii de completare:** solicită producerea unui răspuns care să completeze o afirmație incompletă sau un enunț lacunar și să îi confere valoare de adevăr; reprezintă o varietate a tehnicii răspunsului scurt.
- **Întrebări structurate:** reprezintă sarcini formate din mai multe subîntrebări, de tip obiectiv sau semiobiectiv, legate între ele printr-un element comun; oferă persoanei evaluate ghidare în producerea răspunsului;

(c) **Itemii subiectivi (cu răspuns deschis)**, care solicită din partea subiectului evaluat un răspuns care este foarte puțin orientat în elaborarea sa prin structura sarcinii sau care nu este deloc orientat; subiectul va decide structura, conținutul și lungimea răspunsului său (uneori); din punct de vedere al obiectivității în notare, se află la polul opus itemilor obiectivi, necesitând scheme de corectare și notare atent proiectate, care să minimizeze posibilul risc pentru evaluator și să crească fidelitatea în notare. Acești itemii pot fi reprezentați de:

- **Enunțarea unei definiții;**
- **Rezolvare de probleme (de situații problemă);**
- **Eseu structurat;**
- **Eseu liber (nestructurat);**

(3) Tipologia testelor (după SNEE, 2001)

Referindu-ne doar la testele scrise, acestea pot fi de mai multe categorii (descrise în alte lucrări) în raport cu aria obiectivelor vizate, astfel:

- **test inițial;**
- **test secvențial;**
- **test semestrial;**
- **test final;**
- **teste de progres;**
- **testul formativ.**

Proiectarea și construirea unui test presupune parcurgerea următorilor pași:

- stabilirea competențelor ce urmează să fie evaluate;
- construirea unei matrici de specificație;
- alegerea tipului de item și construirea itemilor;
- asamblarea itemilor în teste și bareme de corectare.

Pe baza reunirii itemilor se poate construi testul (sau testele paralele). Mărimea testului și timpul de rezolvare variază în raport cu mărimea unității de instruire evaluate.

Se înțelege că, paralel cu testul, se construiește și **baremul de corectare și notare** prin reunirea răspunsurilor la fiecare item.

Modelul de barem cel mai ușor de utilizat este cel de la BAC, unde itemii (sau „câmpurile de itemi”) au punctaje care dau un total de 100 de puncte.

(4) Aplicarea, corectarea și interpretarea rezultatelor

Testul, construit de profesor, se multiplică și se distribuie elevilor.

Testul se aplică în unitatea de timp estimată ca suficientă nivelului mediu (de exemplu, 30' pentru teste secvențiale, 30 - 40' pentru testele semestriale sau o oră, pentru testele integratoare, finale). Testul se aplică frontal, iar răspunsurile sunt strict eventuale. Se poate nota timpul de rezolvare pentru fiecare elev.

Corectarea testului, în raport cu baremul construit se realizează într-un tabel care cuprinde fiecare item cu un anumit punctaj (5p, 12p etc.).

Se pot reuni punctajele: (a) pe elev (de ex. 50p, 56p etc.), (b) pe item, conform modelului următor.

Elevul	Itemi						Total punctaj pe elev
	I	II	III	IV	V	VI	
1							
2							
..							
N							
Total punctaj pe item							

Punctajele pe itemi se pot transforma în note (de ex. 86p = 8,60). Punctajele pe itemi se raportează la punctajul total posibil pentru a se observa gradul de realizare a fiecărui item.

Interpretarea rezultatelor se poate face prin analiză statistică unde se calculează anumiți indici sau printr-o apreciere globală pe baza punctajului obținut de fiecare elev și a procentajului de realizare a fiecărui item.

(5) **Culegerea de BAC 2026** reprezintă o formă nouă, revizuită, cuprinde exemple de teste care satisfac exigențele menționate mai sus. Totodată, facilitează o evaluare de parcurs (conform proiectării instruirii, T₁, ...T₇ etc.), prin parcurgerea succesivă a testelor culegerii.

VII. Transdisciplinaritatea și curriculumul de geografie din ciclul liceal superior (sinteză)

Textul de față (foarte rezumativ și minimal) se bazează pe o serie de idei, constatări și opinii exprimate într-o formă apropiată într-un articol (Mândruț, O., Mândruț, Marilena, 2013), într-un capitol al unei recente lucrări referitoare la elementele inovative actuale din curriculum și didactică (Mândruț, O. coord., 2013). în „*Didactica geografiei*” (2014) și în „*Geografie – Curriculum școlar – ghid metodologic*” (2016), precum și într-o conferință recentă (CERED, Cluj-Napoca, 7.10.2023).

Evocarea transdisciplinarității la acest nivel (XI – XII) în contextul curriculumului de geografie are un sens privilegiat, din următoarele motive:

- *într-un viitor apropiat se va trece, foarte probabil, la o paradigmă preponderent transdisciplinară, atât în construirea curriculumului formal, cât și al procesului de instruire* (Mândruț, O., Ardelean, A., 2016, pag. 43, 45 – 48); acest lucru, concretizat în câteva sisteme educaționale contemporane evaluate, va deveni o realitate, indiferent de aspirațiile și opțiunile geografiei școlare; după cum elementele referitoare la curriculum, centrarea pe competențe (ca finalități educaționale), sistemul de competențe – cheie sau practica evaluării au fost introduse în teoria și practica educațională indiferent de geografia școlară, este de așteptat ca transdisciplinaritatea să impună o paradigmă asemănătoare, la care geografia, cel mult, se poate adapta;
- în acest context (menționat mai sus), *este util ca geografia (și profesorii de geografie) să perceapă dimensiunea nouă presupusă de transdisciplinaritate*, care presupune, printre altele, restructurarea substanțială a curriculumului, dar și a procesului de instruire; altfel, geografia de la acest nivel riscă să fie exclusă din acest mecanism; demersul de față are un caracter profund anticipativ și constructiv, oferind geografiei (și profesorilor de geografie) prilejul unei reflecții (sau chiar a unui demers acțional) cu un moment înaintea inserției transdisciplinarității (când evident va fi tardiv);

Necesitatea unei abordări transdisciplinare a învățării școlare rezultă din compararea învățării „naturale”, globale (și, într-o oarecare măsură, ideale) cu învățarea actuală, segmentată pe discipline, situații de învățare, medii educaționale, vârste.

Învățarea în sine este un proces general uman, care se desfășoară cu aproape toate caracteristicile sale comune la majoritatea indivizilor, iar universul supus atenției de cunoaștere și investigare este unitar. Astfel, în mod natural, realitatea obiectivă este unitară, iar procesul de înțelegere și cunoaștere a acesteia, de asemenea unitar.

Din perspectiva transdisciplinarității educaționale, există următoarele tipuri de opțiuni:

- compatibilizarea elementelor esențiale vectorizate de științe cu cele practicate în sistemul educațional; este cunoscută rapiditatea modificărilor în științe, în raport cu relativa stabilitate din învățământ;
- compatibilizarea între elementele metodologice ale activităților de investigație și procesele de învățare; se poate observa dinamica metodologiei și o anumită stabilitate a metodelor și a tipurilor predominante de învățare.

Transdisciplinaritatea reprezintă astfel încercarea de a reda unitatea lumii înconjurătoare prin obiect și prin procesul de cunoaștere. Geografia din ciclul liceal superior facilitează acest demers.

Transdisciplinaritatea ar trebui să reflecte, în același timp, posibilitatea (și tendința) de unificare a științelor (în datele lor esențiale), precum și a metodologiilor de cunoaștere a realității. Această unificare nu se referă la suprapunerea conținuturilor (ceea ce înseamnă multidisciplinaritate) și nici a aprofundării domeniilor de intersecție (ceea ce înseamnă interdisciplinaritate). Ea reprezintă o „unificare” îndeosebi sub raport metodologic.

După L. Ciolan (2008, pag. 36 – 37), transdisciplinaritatea înseamnă „integrarea competențelor într-un cadru flexibil de acțiune, stabilit ca urmare a consensului asupra unor practici cognitive și sociale. Aceste scheme – cadru și practici nu se transformă în canoane academice, ci își manifestă validitatea doar în legătură cu contextele aplicării. Astfel, soluția unei probleme va trece dincolo de cadrele formale ale oricărei discipline și va fi eminent transdisciplinară.”

Am menționat această opinie, deoarece ea exprimă foarte intuitiv esența transdisciplinarității educaționale.

Elementele de transdisciplinaritate se pot aplica la mai multe niveluri și domenii educaționale (compatibile și pentru geografie), cum ar fi:

- curriculum formal disciplinar;
- învățarea nonformală și informală;
- domeniile, grupele de discipline, câmpuri și discipline individualizate;
- programe de studii (pentru formarea inițială și continuă);
- pregătirea individuală;
- curriculum intenționat.

Totodată, există o corelație multiplă între următoarele elemente, luate câte două:

- a) corelația dintre elementele de natură disciplinară și supradisciplinară ale științelor (inclusiv ale geografiei) în general și modul de reflectare a acestora în structuri (și conținuturi) de învățare, în cadrul sistemului educațional;
- b) corelația dintre disciplinele științifice (inclusiv geografia) și propriile metodologii de investigație;
- c) corelația dintre diferite discipline de învățământ (inclusiv geografia) și activitățile de învățare promovate cu ajutorul lor (consemnate în documentele curriculare și realizate prin instruire);
- d) corelația dintre elementele metodologice presupuse de activitățile de cercetare (pe de o parte) și activitățile de învățare (presupuse de procesul de instruire), pe de altă parte;
- e) raportul dintre științe (inclusiv geografia) și reflectarea lor în disciplinele școlare (geografia școlară).

Bazele conceptuale ale demersului de tip transdisciplinar se regăsesc în lucrările lui D’Hainaut apărute în perioada 1977 – 1980 și traduse la noi în timp real (1981). Autorul, după teoretizări succesive referitoare la posibilitățile realizării unui învățământ supradisciplinar, prezintă *principalele demersuri intelectuale care permit o integrare calitativă a învățării*, pe domenii relativ individualizate, la care se pot asocia conținuturi cu origini disciplinare.

Aceste demersuri intelectuale au o înaltă generalitate și reprezintă totodată bazele educației permanente, fiind recognoscibile în principalele metodologii disciplinare. Au, astfel, un implicit *caracter transdisciplinar*. Ele pot sta la baza conturării unei *didactici a transdisciplinarității*, care își poate propune să operaționalizeze structurile generale de învățare la situații concrete, eventual chiar pe structuri disciplinare sau interdisciplinare.

Față de momentul publicării lor de către autor (1977 – 1980), a apărut în teoria și practica educațională un singur element, este adevărat, major: *tehnologia informației și comunicării* (completat cu GIS pentru geografie). Demersurile având un caracter deschis pot încorpora, sub forma unei structuri disjuncte, acest nou domeniu.

Preluând principalele componente ale sistemului descris de D’Hainaut, precum și elemente ale competențelor – cheie (deprinderi, abilități), am sintetizat principalele activități de învățare (și de acțiune) cu un pronunțat caracter transdisciplinar. Acest sistem poate reprezenta *referențialul metodologic minimal* pentru abordarea transdisciplinară a cunoașterii și învățării, aplicabil oricăror conținuturi disciplinare (inclusiv geografiei), multidisciplinare sau interdisciplinare. Sistemul, adaptat, poate cuprinde într-o formă foarte esențializată:

- Identificarea informației;
- Prelucrarea informației primare;
- Utilizarea informațiilor (primare, secundare);
- Ordonarea informațiilor;
- Comunicarea;
- Traducerea dintr-un cod în altul;
- Analiza realității;
- Comparare;
- Rezolvarea de probleme;
- Realizarea unei inferențe logice;
- Experimentarea;
- Demonstrarea;
- Utilizarea mediului virtual;
- Utilizarea modelelor;
- Construirea unui model;
- Explicarea;
- Crearea, inventarea, adaptarea (cognitivă);
- Modelare;
- Alegere;
- Aplicare;
- Decizie;
- Evaluare;
- Presupunerea / prevederea;
- Metacunoaștere;
- Învățarea;
- Conducerea unui plan de acțiune;
- Autogestiune personală;
- Acțiune / transformare;
- Planificare;
- Organizare.

La aceste activități preponderent cognitive și acționale se poate adăuga un set de atitudini și valori; pot fi adăugate și alte aspecte cognitive, acționale sau atitudinale, care vizează elemente ale cercetării: negocierea unor situații, colaborarea individuală, ajutor între parteneri, asumarea comună a rezultatelor, aplicarea cunoștințelor etc.

În lucrări menționate anterior („*Didactica geografiei*”, 2014 și „*Geografie – curriculum școlar*”, 2016) există o prezentare detaliată a fiecărei activități cognitive și de învățare transdisciplinară.

În „*Didactica geografiei*” (2014, pg. 334 – 340) există o concretizare a acestui model pentru geografia școlară actuală. Acest model poate fi adaptat geografiei din clasele XI – XII, cu exemple de conținuturi specifice. Vom observa că principalele conținuturi pot fi concretizate din perspectiva exigențelor transdisciplinarității.

În privința curriculumului școlar de geografie în ciclul liceal superior, ar fi utile următoarele demersuri:

- *Asumarea unui model de abordare a transdisciplinarității educaționale personalizată pentru geografie*, care să aibă o coerență interioară și posibilități de evoluție; în acest sens, ar fi utilă concretizarea elementelor de reper principale ale geografiei la acest nivel (XI – XII): terminologie, concepte, accepțiuni, metodologie, activități de învățare, potențial metateoretic etc.;
- *Analiza procesului actual de instruire și a curriculumului școlar de geografie, din punctul de vedere al exigențelor transdisciplinarității*; scopul acestei investigații l-ar reprezenta *identificarea potențialului geografiei școlare pentru dezvoltarea unei instruirii transdisciplinare*;
- *Crearea unui nou model de instruire transdisciplinară centrat pe geografia claselor XI – XII*, pe baza unor criterii obiective, transparente și negociate; acest model ar putea deschide calea unei opțiuni cu două posibilități strategice diferite:
 - construirea unui model nou al structurii geografiei în ciclul liceal superior, care să fie într-o măsură mai mare conform câmpului științific actual;
 - în cadrul geografiei școlare actuale, păstrând o anumită dimensiune „academică” a disciplinelor interioare clasificate și corespondentul lor din curriculum formal (geografia mediului, geografie politică și geopolitică, geografia socială și culturală, geografia Uniunii Europene, geografia României, geografie regională etc.).

Elementele comune ale celor două demersuri sunt: metodologia generală asumată și sistemul tematic „nucleu”. Acest model este redat în „*Didactica geografiei*” (2014) și, pe baza lui, pot fi dezvoltate exemplificările presupuse de geografia din ciclul liceal superior (*Geografia lumii contemporane și Europa – România – Uniunea Europeană*).

VIII. Un model ameliorat pentru proiectarea didactică

Sugestii pentru dezvoltări inovative

Comparativ cu modelele anterioare de proiectare, promovate de ghidurile metodologice de aplicare a curriculumului școlar din perioada 2001 – 2024, instruirea pe competențe presupune reconsiderarea unor elemente, precum: valorificarea experienței anterioare a elevilor, elemente ale mediului școlar, așteptările comunității, învățarea diferențiată, pregătirea elevilor ca proces continuu etc., elemente care apropie școala de nevoile elevilor și de cerințele societății.

Elementele teoretice ale proiectării în contextul competențelor sunt prezentate în diferite lucrări recente, îndeosebi în: „*Instruirea centrată pe competențe*” (Mândruț, O., Catană, Luminița, Mândruț, Marilena, 2012, „Vasile Goldiș” University Press, Arad), „*Didactica formării competențelor*” (Ardelean, A., Mândruț, O. (2012), „Vasile Goldiș” University Press, Arad), „*Didactică și Curriculum – elemente inovative actuale*” (coord. O. Mândruț, 2014, „Vasile Goldiș” University Press, Arad), „*Didactica geografiei*” (Mândruț, O., Dan, Steluța, Editura Corint, 2014), „*Geografie – curriculum școlar – ghid metodologic*” (Mândruț, O., Dan, Steluța, Editura Corint, 2014) și „*Geografie – ghid metodologic pentru învățământul gimnazial*” (2016 – 2020), „*Geografie educațională*” („Vasile Goldiș” University Press, 2017).

Existența unui referențial renovat, pornind de la programele școlare, influențează modul de abordare al planificării și proiectării prin impunerea unor abordări care presupun:

- Construirea unei **macroproiectări a instruirii pe întregul parcurs școlar (proiectarea „verticală”)** în care acționează domeniile de competențe cheie (teoretic pe tot parcursul claselor V – XII), deoarece „formarea acestora se realizează în timp”.
- Construirea unui **organizator grafic** pentru un anumit parcurs de învățare care are, prin programă, aceleași competențe generale asumate (clasele V – VIII, IX – X și XI – XII); aici trebuie să fie reflectată poziția principalelor unități de învățare (sau „module”).
- Proiectarea **modelului general al unei unități de învățare** dintr-un an școlar (în condițiile asumării competențelor specifice din programa școlară pentru clasa, disciplina și anul școlar respectiv).
- Proiectarea **unităților de învățare concrete** ($M_1 \dots M_n$) și a modulelor de sinteză și evaluare ($m_1, m_2, \dots m_n$).

(1) Nivelurile de proiectare (un model general)

(a) **Proiectarea globală** (verticală) are în vedere realizarea competențelor vizate pe întregul parcurs al școlarității obligatorii (competențe generale) și reprezintă o oportunitate, dar și necesitate pentru care nu ar trebui să fie formulate obiecții, deoarece acestea se realizează în timp.

Pot fi luate în considerație **mai multe intervale de timp** în care să fie realizată acest tip de proiectare, astfel:

- pentru **întregul învățământ preuniversitar**;
- pentru **învățământul obligatoriu**;
- pentru ciclul liceal superior;
- pentru **succesiunea de clase în care este prezentă o disciplină școlară**.

Proiectarea „verticală” (în timp) are sens în situațiile de mai sus și are o maximă legitimitate în urmărirea progresului școlar.

(b) **Proiectarea multianuală** poate fi reprezentată printr-o succesiune a unităților de învățare, de evaluare (inițială/ de parcurs /finală), cu ajutorul unui *organizator grafic*.

În condițiile curriculumului actual, cu **trei generații de competențe în programele școlare** (clasele IX – X, din 2003-2004; clasele XI – XII, din 2006-2007; clasele V – VIII, din 2017), proiectarea multianuală trebuie să fie realizată pe aceste grupe de clase (deoarece au competențe generale comune), iar în gimnaziu, pe câte doi ani succesivi, rezultând 4 niveluri ($N_2 - N_5$) ale parcurgerii învățării geografiei.

Proiectarea multianuală asigură „foaia de parcurs” a succesiunii secvențelor din curriculum școlar pentru fiecare nivel de studiu, clasă și disciplină (deoarece poate fi generalizabilă), conform modelului de mai jos.

Proiectare multianuală (model general)

Nivelul de studiu (formal)	Clasa	Unități de învățare			
Nivelul 2 (clasele V – VI)	V	m₀ M ₁ M ₂ M ₃ m ₁	M ₄ M ₅ M ₆ m ₂	M_t	
	VI	m ₀ M ₁ M ₂ M ₃ m ₁	M ₄ M ₅ M ₆ m ₂ (m₃)	M_t	
Nivelul 3 (clasele VII – VIII)	VII	m₀ M ₁ M ₂ M ₃ m ₁	M ₄ M ₅ M ₆ m ₂	M_t	
	VIII	m ₀ M ₁ M ₂ M ₃ M ₄ M ₅ m ₁	M ₇ M ₈ M ₉ M ₁₀ m ₂	M_t	
Nivelul 4 (clasele IX – X)	IX	m₀ M ₁ M ₂ M ₃ m ₁	M ₄ M ₅ M ₆ m ₂ m ₃	M_t	
	X	m ₀ M ₁ M ₂ M ₃ m ₁	M ₄ M ₅ M ₆ m ₂ (m₃)	M_t	
Nivelul 5 (clasele XI – XII)	XI	m₀ M ₁ M ₂ M ₃ m ₁	M ₄ M ₅ M ₆ m ₂ m ₃	M_t	
	XII	m ₀ M ₁ M ₂ M ₃ m ₁	M ₄ M ₅ M ₆ m ₂ (m₃)	M_t	

Tabelul vizualizează poziția ciclului liceal superior (XI – XII), ca nivel de finalizare atât a studiilor, cât și a geografiei școlare.

Simbolurile utilizate în tabel au următoarele semnificații:

- m₀ – unitate de testare inițială,
- m₁ – unitate de sinteză și de evaluare,
- m₂ unitate de sinteză și de evaluare, la sfârșitul celui de al doilea semestru; la anumite clase (VI, VIII, X, XII) pot fi realizate secvențe de sinteză și evaluare (**m₃**), pentru evaluarea nivelului respectiv (2, 3, 4 sau 5).
- Simbolurile M₁ M₂ M₃ etc. sunt unități de învățare, iar **M_t** posibile module interdisciplinare sau transdisciplinare, considerate **module transversale**.

Unitățile de *testare inițială* **m₀** (în care sunt recapitulate elementele esențiale disciplinare dobândite în clasa anterioară, competențe, conținuturi) au *funcție diagnostică* (indicând într-un mod global modul de realizare a finalităților anterioare); acestea au un rol bine individualizat la începuturile claselor V, VII, IX; XI și o importanță diminuată în celelalte clase (unde performanțele colective și individuale ale elevilor sunt cunoscute mai bine de profesori).

Unitățile de învățare M₁, ... M_n, numite și „module” tematice, au un pronunțat caracter de instruire, cu o tematică bine precizată și, eventual, un titlu relevant. Fiecare dintre aceste module își asumă un grup coerent de competențe specifice din programa școlară. La anumite clase, cu resurse mai mari de timp, pot exista mai multe. Deși au un caracter predominant de „instruire”, în interiorul lor pot exista secvențe diverse: aplicații, evaluări, extinderi etc. Acestea se desfășoară, în medie, în 4 - 8 ore succesive, și sunt finalizate prin evaluarea competențelor asumate. Numărul de unități tematice este dependent de numărul de ore al fiecărei discipline, de specificul disciplinar al proiectării, precum și de structura anului școlar.

Secvențele predominant de sinteză și evaluare pentru prima parte - **m₁** permit evaluarea competențelor urmărite în acest interval de timp și nu depășesc 1 - 3 ore. Cele notate cu m₂ – sunt de același tip, cu resurse de timp similare, aplicabile la sfârșitul unităților de învățare (module) 3 și 4. Modulele **m₃** – sunt secvențe de sinteză (pentru întregul an școlar) și de evaluare finală, care conțin teste comprehensive (pentru toate competențele urmărite pe parcursul anului școlar), cu ajutorul cărora se realizează evaluarea finală a elevilor.

(2) Proiectarea instruirii pentru clasele XI - XII

Pentru a avea o imagine asupra trecerii de la modelul general al proiectării multianuale, la proiectarea anuală, redăm mai jos, pe baza **programelor actuale în vigoare**, marile diviziuni interioare, denumite în mod provizoriu „module” (notate cu M₁ – M_n), predominant de instruire, pentru fiecare clasă (XI – XII).

Asociat acestora și independent ca poziție în timp, au fost imaginate module „transversale”.

Acestea sunt notate provizoriu prin M_i . Sunt plasate grafic după ultimul modul de instruire (de exemplu M_6), dar pot fi realizate și în alte momente ale anului școlar. Structura generală a anului școlar permite însă „concentrarea” învățării până la vacanța intrasemestrială din semestrul II, după acest moment fiind posibilă introducerea unui „modul” de tip „transversal” (M_i).

În tabelul de mai jos sunt menționate denumirile posibile ale unor „module/unități transversale” (M_i), care au un caracter orientativ și sunt doar exemplificări posibile.

În realizarea instruirii se poate opta pentru un anumit „modul transversal” (nu pentru toate), sau pot fi imaginate alte structuri similare mai potrivite.

Rolul acestor unități „module „transversale” este de a asigura o coerență cu elemente supradisciplinare procesului de instruire (chiar dacă, deocamdată, prin denumirile ofertate / propuse, par mai mult sinteze disciplinare ale geografiei).

Clasa a XI-a	M_1	Mediul înconjurător-aspecte generale	• Scenarii de evoluție a mediului
	M_2	Tipuri de medii și peisaje	
	M_3	Degradarea și protecția mediului	• România și procesul mondializării
	M_4	Regionalizare și globalizare	
	M_5	Populația, resursele și dezvoltarea	
	M_6	Sistemul economic și geopolitic mondial	• <i>Civilizația și cultura mondială actuală</i>
	M_7	<i>Geografie socială și culturală</i>	
Clasa a XII-a	M_1	Europa și România (geografie fizică)	• Scenarii ale evoluției Uniunii Europene
	M_2	Europa și România (geografie umană)	
	M_3	Mediu, regiuni, țările vecine României	• România în U.E.: oportunități și limite
	M_4	Uniunea Europeană	
	M_5	Statele Uniunii Europene	
	M_6	Europa și Uniunea Europeană în lume	• <i>Civilizația și cultura europeană</i>
	M_7	<i>Geografie socială și culturală</i>	

Abordarea de mai sus nu reprezintă propriu – zis un învățământ „modular” (deși începe să fie asemănătoare acestuia). Totodată, sugestia introducerii unor unități (module) transversale (M_i) diferă de viziunea promovată în „cadru de referință” (Potolea, D., ș.a. coord., 2012, CNEE), unde structurile similare au un alt scop (de diferențiere, recuperare etc.).

(c) Proiectarea anuală este realizată la nivelul unui an școlar, „modelul anual” de proiectare trebuie să sintetizeze reperele semnificative de învățare, într-o formă generalizată și intuitivă. Modelul de proiectare anuală cuprinde elementele invariante, supraordonate unităților de învățare și comune mai multor discipline școlare. Elementele unificatoare pentru orice proiectare anuală și pentru orice disciplină reprezintă:

- elemente presupuse de **competențe** și de **curriculum intenționat**;
- **aplicațiile posibile** la alte discipline, domenii sau structuri supradisciplinare, semnalate prin anumite *tipuri predominante de activități disciplinare*;
- **referențialul inițial de raportare** (curriculum oficial, experiențele anterioare ale elevilor, curriculum intenționat); acesta este redat în partea superioară (ca „intrări”);
- **rezultatele învățării**; acestea sunt redat în partea inferioară (ca „rezultate”).

Referențialul general al proiectării anuale pe competențe (model actualizat):

Elementele de referință (anterioare învățării)						
Domenii de competențe cheie	Curriculum intenționat (Competențe generale)	Curriculum școlar oficial	Evaluarea inițială și experiențele elevilor	Așteptări dezirabile	Aplicații la alte discipline sau domenii	Activități complementare
		Modulele de instruire și evaluare pe parcursul unui an (Curriculum școlar aplicat)				
Comunicare în limba maternă		<pre> graph TD m0[m0] --> M1[M1] M1 --> M2[M2] M2 --> M3[M3] M3 --> m1[m1] m1 --> M4[M4] M4 --> M5[M5] M5 --> M6[M6] M6 --> M7[M7] M7 --> m2[m2] m2 --> m3[m3] </pre>			Limbă și literatură	Activități de învățare similare
Comunicare în limbi străine					Limbi străine	Activități de învățare diferențiate
Competențe matematice					Matematică	Aplicări în situații noi
Competențe de bază în științe și tehnologii					Științe ale naturii	Activități de investigație
Competența digitală					Istorie Științe sociale	Extinderi
Competențe sociale și civice					Geografie	Probleme deschise
A învăța să înveți					TIC, informatică, tehnologii	Sugestii de lectură
Inițiativă și antreprenoriat					Aplicații trans-disciplinare	Alte activități
Sensibilizare și exprimare culturală					Aplicații în situații de viață	
Rezultate ale învățării						
Aprecieri empirice	Evaluarea secvențială	Evaluarea sumativă			Elemente ale progresului școlar	Evaluare complementară

Referențialul general al proiectării anuale (adaptat pentru clasa a XI-a)

Elementele de referință (anterioare învățării)						
Domenii de competențe cheie	Curriculum intenționat (Competențe generale)	Curriculum școlar oficial	Evaluarea inițială și experiențele elevilor	Așteptări dezirabile	Aplicații la alte discipline / domenii	Activități complementare
		Modulele de instruire și evaluare pe parcursul unui an (Curriculum școlar aplicat)				
Comunicare în limba maternă		<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">m₀ – Test inițial</div> <div style="text-align: center;">↓</div>			Limbă și literatură	Activități de învățare similare
Comunicare în limbi străine		<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">M₁ – Mediul înconjurător</div> <div style="text-align: center;">↓</div>			Limbi străine	Activități de învățare diferențiate
Competențe matematice		<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">M₂ – Tipuri de medii și peisaje</div> <div style="text-align: center;">↓</div>			Matematică	Aplicări în situații noi
Competențe de bază în științe și tehnologii		<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">M₃ – Degradarea și protecția mediului</div> <div style="text-align: center;">↓</div>			Științe ale naturii	Activități de investigație
Competența digitală		<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">m₁ – Test (M₁ – M₃)</div> <div style="text-align: center;">↓</div>			Istorie Științe sociale	Extinderi
Competențe sociale și civice		<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">M₄ – Regionare și globalizare</div> <div style="text-align: center;">↓</div>			Geografie	Probleme deschise
A învăța să înveți		<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">M₅ – Populația, resursele și dezvoltarea</div> <div style="text-align: center;">↓</div>			TIC, informatică, tehnologii	Sugestii de lectură
Inițiativă și antreprenoriat		<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">M₆ – Sistemul economic și geopolitic</div> <div style="text-align: center;">↓</div>			Aplicații trans-disciplinare	Alte activități
Sensibilizare și exprimare culturală		<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">M₇ – Geografie socială și culturală</div> <div style="text-align: center;">↓</div>			Aplicații în situații de viață	
		<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">m₂ – Test (M₄ – M₇)</div> <div style="text-align: center;">↓</div>				
		<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">m₃ – Test final</div>				
Rezultate ale învățării						
Aprecieri empirice	Evaluarea secvențială	Evaluarea sumativă			Elemente ale progresului școlar	Evaluare complementară

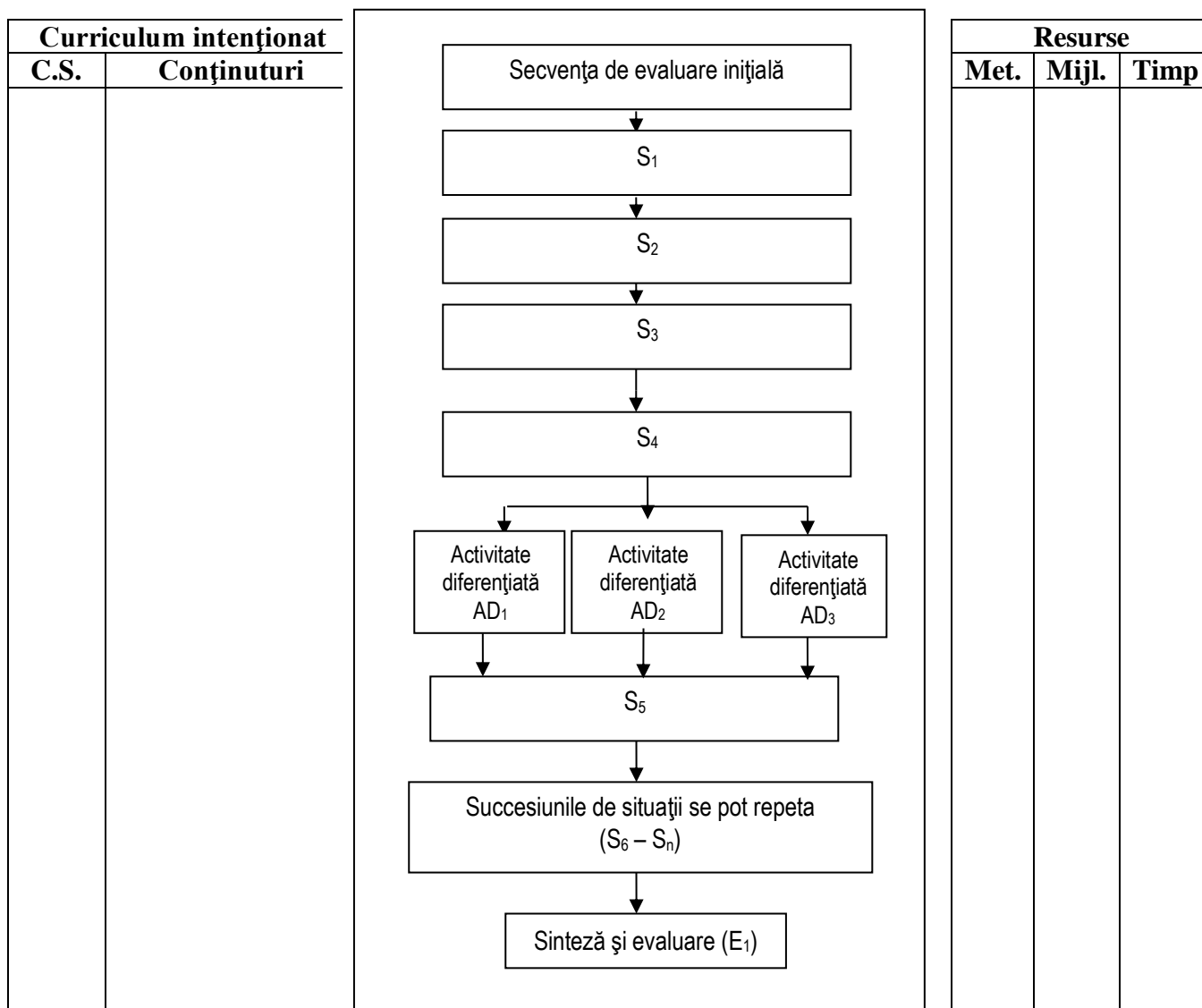
(d) Structura interioară a unității de învățare constă în activități de învățare (frontale, diferențiate, individuale, într-o anumită ordine), secvențe de evaluare și alte activități. Are în vedere elementele pe care în mod obișnuit le regăsim într-o planificare: competențe specifice asumate, elemente de conținut, oportunități disciplinare și resurse.

Resursele didactice sunt alese în funcție de tipul de învățare propusă pentru unitatea respectivă.

Elementul central al designului instruirii (adică al descrierii fiecărei unități de învățare – M_1 M_n) îl reprezintă **activitățile de învățare** (în sens larg). Activitățile de învățare sunt similare recomandărilor care se regăsesc în programele școlare și concretizează competențele specifice (din aceste programe).

Unitățile de învățare, în accepțiunea de mai jos, reprezintă structuri care diferă de cele de până acum prin succesiunea secvențelor și alte elemente complementare (timp, metode etc.). Acest model seamănă cu o structură de tip „modul” (fără a fi, însă, propriu-zis așa ceva) și presupune o anumită formalizare a componentelor redată prin abrevieri, pentru a diminua informația scrisă și pentru a oferi o imagine globală asupra tuturor componentelor.

Model teoretic al succesiunii secvențelor majore într-o unitate de învățare

Abrevieri:

C.S. – competențe specifice (preluate din curriculum școlar)

Conținuturi – conținuturi preluate din curriculum școlar sau adaptate

Met. - metode ($b_1, \dots b_n$)

Mijl. – mijloace de învățământ ($p_1, \dots p_n$)

$S_1 - S_n$ – Secvențe majore de învățare

$a_1 - a_n$ – activități elementare de învățare (în interiorul situațiilor de învățare); acestea nu apar în proiectarea unităților de învățare, ci doar în explicitarea secvențelor

AD – activități diferențiate

E – secvențe de sinteză și evaluare

Metodele și mijloacele sunt prezentate într-un mod formalizat în „*Geografie – curriculum școlar – ghid metodologic*” (autori Mândruț, O., Dan, Steluța, Corint Educațional, 2015), capitolul IV (pg. 47 – 62), unde un sistem de indici (de la 1.1. la 9.11. pentru **metode** și de la 1.1. la 11.9. pentru **mijloace**) permite identificarea fiecărei resurse și plasarea ei în proiectare.

(3) Secvențe majore de învățare

Secvențele de învățare ($S_1, \dots S_n$) reprezintă structurile interioare ale proiectării și realizării unităților de învățare, de regulă cu o anumită coloratură tematică. Aceste secvențe pot cuprinde mai multe tipuri de situații și activități și au o anumită coerență rezultată din conținutul tematic al învățării.

Pot fi avute în vedere mai multe tipuri (categorii) de situații de învățare, cum ar fi:

- *Situații de învățare bazate pe demersuri și structuri conversative*, cuprinzând formulare de întrebări; fixare, prin conversație a unor elemente de instruire anterioare; valorificarea experiențelor școlare sau din educația nonformală / informală; discutarea liberă, dirijată sau semidirijată a unor afirmații sau opinii pe o anumită temă (judecată expertă); colectarea și discutarea unor opinii formulate de elevi.

- *Situații de învățare bazate pe explorarea resurselor de instruire*, presupunând o mai mare implicare din partea elevilor. Aceștia pot analiza documente oferite de profesor pentru clarificarea unei teme date; pot realiza analize prin prisma unor cerințe explicite sau pe baza unui demers exploratoriu individual; pot realiza prezentări libere a constatărilor rezultate din analiza unor resurse de instruire; pot integra elementele identificate de ei în structuri teoretice supraordonate.

- *Situații de învățare bazate pe investigație, cercetare și experimentare*, reale sau virtuale, constând în: analiza și descrierea unor situații redată prin imagini dinamice (TV, video, calculator); analiza unor situații (reale sau simulate) redată în formă grafică (desene, diagrame, alte reprezentări grafice); analiza unor situații redată în fotografii, imagini satelitare etc.; analiza unor situații redată sub forma unor modele; evaluarea activităților, autoevaluare și interevaluare; activități bazate pe explorarea informațiilor oferite de IT și pe alte mijloace tehnologice; activități bazate pe explorarea realității.

Activitățile de învățare (a) reprezintă componentele elementare ale învățării și pot fi grupate în anumite structuri supraordonate („situații de învățare”). Activitățile de învățare nu se mai pot descompune în componente mai mici. Este dificilă intenția de a formaliza și aceste activități elementare de învățare, deoarece numărul lor ar fi foarte mare; programele școlare indică un număr limitat de exemple pe care experiența cadrului didactic le poate amplifica foarte mult.

Pentru un singur an școlar este posibil ca un număr de 25 – 30 de activități de învățare, practicate mai frecvent, să faciliteze o formalizare minimă.

Activitățile de învățare pot fi semnalate și codificate printr-o notare specifică (a_1, a_2 etc.), ca în exemplul următor.

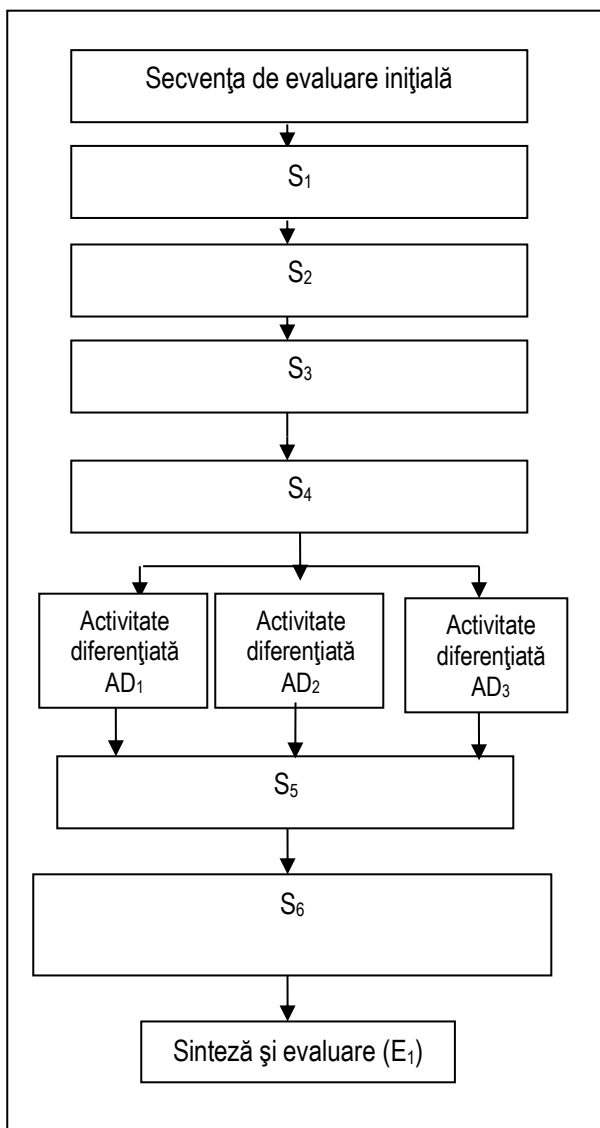
Organizarea instruirii în cazul unităților de învățare (sau designul instrucțional) reprezintă încercarea de a identifica succesiuni de situații de învățare de acest fel în structuri raționale, sub forma unui „continuum” pentru parcursul proiectat. În aceste structuri se pot include activități de „aplicații”

ale competențelor dobândite, în alte situații (la alte discipline, în structuri interdisciplinare sau transdisciplinare etc.), sub forme diferite, cum ar fi:

- *aplicări similare* (la alte discipline);
- *extinderi* (cu elemente de conținut și deprinderi care derivă din cele abordate în unitatea de învățare);
- *probleme deschise*, de interes pentru elevi și care pot constitui punct de pornire pentru următoarele unități de învățare;
- *aplicații în situații noi*, ca activități pe care profesorul intenționează să le desfășoare cu elevii în bugetul de timp avut la dispoziție sau în afara orelor, în diverse formule (cercuri de elevi, proiecte la nivel de clasă);
- *elemente de evaluare secvențială*; aceste activități presupun urmărirea așteptărilor pe care le avem pentru colectivul de elevi sau chiar pentru fiecare elev, la un moment dat.

Titlul: *Sistemul economic și geopolitic mondial* (o unitate de învățare)

Curriculum intenționat		Resurse		
C.S.	Conținuturi	Met.	Mijl.	Timp
1.1. 3.4.	Evoluția sistemului economic mondial	1.2. 1.3.	1.1. 1.3.	30'
1.1. 3.4.	Sistemul geopolitic (evoluții recente)	1.4. 2.1.	1.4. 2.1.	30'
2.4. 3.4.	Ansambluri economice și geopolitice	2.2. 2.3.	2.2. 2.4.	30'
3.4.	Rolul unor state în sistemul mondial: S.U.A, China, Japonia, Fed. Rusă, etc.	2.6. 2.8. 2.11.	4.1. 4.6. 4.8.	40'
3.4.	Alte state	3.2. 3.3.	4.10. 5.1.	20'
1.1. 2.4.	Organizarea spațiului mondial	3.5. 4.4. 4.5.	5.3. 5.5. 5.8.	20'
3.4.	De la lumea unipolară la lumea multipolară	4.6. 5.3. 6.1.	6.3. 7.3. 7.7.	30'
	Sinteză: Lumea în schimbare E ₁ (Test)	6.2. 6.4. 7.1. 8.6.	8.1. 8.8. 9.4.	20'

O unitate (secvență) elementară de învățare (1 – 2 ore)

Titlul: Evoluția sistemului economic mondial

A. Elemente de proiectare a instruirii

Elemente ale competențelor (reformulări minimale)

- (1) Identificarea componentelor evoluției economice
- (2) Prezentarea evoluției recente a economiei mondiale (sec. XXI)
- (3) Compararea unor state pe baza performanțelor economice
- (4) Identificarea unor criterii de ierarhizare economică a statelor
- (5) Identificarea regiunilor economice și urbane

Resurse ale instruirii

- a) Metode: conversație, lucrul cu hărți diferite, expunere etc.
- b) Mijloace: manual, atlas, texte, imagini, scheme
- c) Surse informaționale: manual, tabele, date, imagini, serii cronologice
- d) Suporturi cartografice: harta concentrărilor economice și urbane

Strategia didactică: predominant demonstrativă pe baza unor resurse adecvate (serii de date economice și hărți)

Designul instruirii (succesiunea activităților de predare – învățare)

- (a₁) Discutarea elementelor care determină și influențează economia
- (a₂) Identificarea unor elemente care determină evoluția economiei
- (a₃) Discutarea posibilității construirii unor ierarhii obiective între state
- (a₄) Analiza unor criterii care să permită ierarhizarea
- (a₅) Discuție (dezbateri): „Modele de ierarhii”
- (a₆) Analiza hărții regiunilor economice și urbane
- (a₇) **Sinteză și evaluare:**
 - Argumentarea unor criterii de ierarhie economică
 - Caracterizarea a 2 – 3 regiuni economico - urbane

B. Conținutul și sistemul de idei principale

(B₁) Elemente introductive: Evoluția economiei mondiale este datorată atât unor factori inițiali (resurse naturale, financiare, umane etc.), cât și unor factori noi, cu origini în evoluția geopolitică. În prezent există o repartitie geografică nouă a economiei mondiale.

(B₂) Idei principale

- Există câțiva factori inițiali, originari, ai apariției economiei mondiale.
- În ultimii ani (sec. XXI) au apărut factori noi; analiza unor factori noi;
- Economiiile statelor pot fi comparate între ele pe baza unor criterii.
- În ultimii ani au avut loc modificări ale ierarhiei mondiale.
- Lumea contemporană cuprinde concentrări urban – economice (cu exemple).

(B₃) Legături disciplinare (exemple):

- Analiza dimensiunii economice a țărilor în raport cu resursele, populația, tehnologia, resursele financiare etc. Studii de caz.

(B₄) Relații interdisciplinare (exemple): Analiza modului în care PIB exprimă o sinteză a eficienței economice a statelor. Exemple de PIB pe țări și explicarea lor.

(B₅) Extinderi:

- Există un model actual de dezvoltare economică?
- Ierarhii mondiale peste 2 – 3 decenii.

C. Sugestii de evaluare

- Identificarea unor regiuni urban - economice;
- explicarea unui factor actual al evoluției economice.

D. Elemente de reglare a instruirii:

- Cronometrarea momentelor instruirii;
- Stabilirea unei tematici interioare optime.

IX. ANEXE

Redăm în continuare câteva texte referitoare la elemente teoretice inovative care pot fi abordate într-un curriculum renovat. Ele reprezintă mai mult, în prezent, teme de posibilă reflecție.

Fiind publicate, le-am luat ca atare, fără modificări.

Este foarte interesant că aceste texte, reflectând un anumit moment anterior, sunt utile și în prezent, fără modificări.

Totodată, am reluat și o scurtă listă de termeni și o bibliografie, pentru cei interesați de dezvoltări și aprofundări, precum și câteva suporturi de instruire.

În final există o prezentare scurtă a culegerii de BAC 2026 și o ofertă editorială esențializată (atlase, manuale, caiete).

(1) Geografia ca posibilă ideologie și paradigmă educațională a secolului XXI

Preluat din ”*Buletinul Societății de Geografie*”, filiala Ilfov, nr. V, 2016.

(2) România și Geografia României – definiții conceptuale actualizate

Preluat din ”*Buletinul Societății de Geografie*”, filiala Ilfov, anul VI, VII, 2018, București.

(3) România în contextul procesului de mondializare

Preluat din ”*Buletinul Societății de Geografie*”, filiala Ilfov, anul VIII, 2019, București.

(4) Geografia teoretică – o reflecție integratoare asupra geografiei actuale

Preluat din ”*Terra!*”, anul LIII, nr. 1, 2024, Editura CD Press, București.

(5) Dicționar minim de termeni referitori la curriculum

Bibliografie selectivă

Suporturi pentru activități de învățare și evaluare.

Pregătire pentru BAC 2026 – ofertă educațională

(1) Geografia ca posibilă ideologie și paradigmă educațională a secolului XXI

Raporturile dintre geografie și ideologie a fost puse în evidență, din perspectiva geografiei, cu ocazia unor recente abordări teoretice și epistemologice (Nicolae, I., 2008; Neguț, S., 2011; Mândruț, O., 2012, 2014, 2015) și a dezvoltărilor ulterioare actuale pe această temă. Opiniile de față pornesc de la articole recente (2015, 2016) și de la idei exprimate în „*Elemente de epistemologie a geografiei*” (2014). Aceste opinii au un caracter introductiv, urmând a fi dezvoltate ulterior în forme argumentative.

Geografie și ideologie

Așa cum observă Paul Claval (Claval, P., 2007, pg. 263), „amestecul” sau influența geografiei asupra ideologiei a fost, de-a lungul istoriei, minimă și nesemnificativă. Constatarea este foarte interesantă și corectă, judecând după compararea ideilor teoretice din geografie cu ideologiile timpului.

Apariția unei lucrări de o deosebită însemnătate teoretică (Kaplan, R., *Răzbunarea geografiei*, 2014) și a unei viziuni geografice asupra procesului de mondializare din perspectivă franceză (coord. Balaesque, N., Oster, D., 2013) oferă un câmp de reflecție nou și foarte diversificat asupra raporturilor dintre geografie (înțelegând-o ca suport al comunităților umane, spațiu social și reprezentare cartografică a acestuia) și ideologie (ca ansamblu de idei vectorizate într-o direcție considerată optimă pentru atingerea unor țeluri colective).

Cartea lui Robert Kaplan menționată mai sus (realizată mai mult de un politician ziarist, dar și „geograf” prin adopție) constituie un document major de reflecție asupra influenței pe care a avut-o și o are substratul teritorial (adică geografia sa) în raport cu eforturile statelor de afirmare și supraviețuire. Incursiunea istorică deosebit de largă (din Antichitate până în anul 2012) analizează fapte, sisteme, structuri și evoluții istorice, culturale și politice în care, după cum demonstrează autorul, rolul „ascuns” al substratului a reprezentat un factor dacă nu determinant, cel puțin foarte important în evoluție diferitelor spații și ale societății umane în ansamblul ei. Asumarea de către geografi a acestei cărți ar reprezenta, foarte probabil, începutul unei schimbări de paradigmă în înțelegerea mai subtilă a rolului geografiei în istorie, altfel spus, a „răzbunării” geografiei pentru ignorarea sa sistematică și succesivă de-a lungul timpului.

Această carte exemplară pune în evidență, printre altele, o dimensiune ideologică esențială a lumii contemporane: *interpretarea corectă a mesajului pe care harta și suprafața terestră îl poate oferi interpretării trecutului și, mai ales, referitoare la evoluția viitoare posibilă, conflicte și destinul omenirii.*

A doua lucrare, intitulată „*La mondialisation contemporaine. Rapports de force et enjeux*” (2013), prezintă o perspectivă geografică extrem de complexă și credibilă asupra dimensiunii procesului de mondializare. Autorii lucrării (în număr de unsprezece, coordonați de N. Balaesque și D. Oster) realizează o analiză aprofundată a problematicii mondiale în multiplele ei aspecte care au o reflectare sau o tangență cu spațiul umanizat.

Analiza acestei cărți oferă o altă dimensiune geografiei actuale și îi conturează un anumit câmp în spațiul ideologic al lumii contemporane.

Sinteze cartografice relativ recente (*Atlas de la mondialisation* și *Atlas – Le monde diplomatique*) pun în evidență dimensiunile generale, regionale și locale pe care le au diferitele domenii ale procesului de mondializare. Tematica abordată reprezintă, în sine, o foarte bună sinteză asupra lumii contemporane. Astfel, sunt analizate elemente referitoare la caracteristicile procesului de mondializare, sistemul actual de actori ai mondializării, fluxurile de produse și servicii, mobilitatea populației, metropolizarea, arhitectura spațiului politic, redistribuirea ierarhiilor de putere, elemente

ale resurselor regenerabile, dimensiunile demografice actuale, criza mediului înconjurător, sistemul conceptual al mondializării.

În ambele lucrări este evidențiat, printre altele, ca un vector al globalizării, comportamentul economic, social și geopolitic al Chinei care, prin inițiative și realizări, extinde foarte mult aria „posibilismului geografic”.

De altfel, o comparație între datele din perioada respectivă (2005 – 2007) și situația actuală (redate în diferite serii de surse statistice) evidențiază transformări sensibile în domeniile abordate, aproape o dublare a producției economice a Chinei și dezvoltarea rapidă a unor țări emergente. Aceste constatări sugerează necesitatea înlocuirii paradigmei europocentriste de viziune asupra lumii cu o paradigmă în mod real globală, cu actori multipli și o relativă echipotențialitate de tratare a diferitelor regiuni de interes pentru omenire în ansamblul ei.

Raportul deci dintre geografie și ideologie (văzut și din perspectiva lucrărilor menționate mai sus) încearcă să răspundă la următoarea întrebare: *Poate fi geografia o ideologie a secolului XXI?* Încercăm să răspundem, pe scurt.

Ideologia, ca „știință a ideilor”, presupune însă elaborarea unui sistem de idei (principii, norme, legi) care să faciliteze progresul social, economic și cultural, *într-o direcție conformă concepției teoretice asupra societății la un moment dat*. În general, ideologia este înțeleasă ca o formă de dominare (pe planul ideilor, dar și în afara acestora) a unui grup uman (colectivitate, stat, grupări de state) asupra altora. În prezent, acest lucru are un caracter parțial aparent, datorită dimensiunii de grup și de negociere în relațiile internaționale. Ea este urmată de elemente de consensualitate.

Există însă, în raport cu diferite ideologii sau devieri ale acestora, câteva în care geografia poate să fie un element complementar semnificativ.

Prima conexiune dintre ideologie și geografie se află în domeniul „posibilismului” care subliniază ideea unui câmp acțional larg al omenirii în raport cu restricționările și limitările mediului natural. Ideologia materialist – dialectică, dar și capitalismul supralicitează *dimensiunea posibilistă* a acțiunii umane. Aceasta poate fi ilustrată printr-un șir important de exemple, care nu se referă numai la țări dintr-o anumită familie ideologică, ci la planetă în ansamblul ei.

Determinismul geografic, cu rădăcini științifice la C. Montesquieu și L. Febvre, a încercat să devină el însuși o ideologie explicativă pentru multe fenomene: repartiția populației, dezvoltarea economică, migrațiile, transformarea spațiului etc.

Exemple recente din țări cu un „posibilism” avântat (cum este China) ilustrează posibilităților mari ale omului în raport de natură. Există multe contraexemple, prin care acest posibilism relativ nelimitat este temperat prin acțiuni sau restricții rezultate din răspunsul factorilor naturali.

Geografie, mondializare și geopolitică

Un alt domeniu al interfeței dintre ideologie și geografie îl reprezintă geopolitica (inclusiv geostrategia economică). Și în acest cadru, cartea profesorului Paul Claval este deosebit de semnificativă, conturând foarte exact raporturile dintre geografie și geopolitică. Ideile geopolitice (care au avut la început o anumită bază empirică sau științifică) au devenit „ideologii transformate”, care au fost nuanțate sau au eșuat în practică. Totuși, constatările și părerile fondatorilor geopoliticii (H. Mackinder, A. Mahan etc.) evidențiază o anumită dominantă în acțiunile politice ale statelor în raport cu poziționarea lor față de „Heartland” și „Rimland”.

Aparent, această împărțire a spațiilor predominant continentale sau oceanice realizată de H. Mackinder ar părea, pentru un cunoscător al geografiei, o anumită generalizare. Demonstrația substanțială realizată de Robert Kaplan (2014) asupra unui număr semnificativ de exemple arată, într-un mod foarte clar, că există o anumită determinare a spațiului (adică a geografiei) asupra acțiunilor (adică a istoriei).

În afara acestor dimensiuni ideologice menționate mai sus (determinism și geopolitică) există o serie de elemente identificabile în evoluția societății omenești, cu o puternică componentă sau reflectare ideologică. Dintre acestea, menționăm:

- *rolul resurselor naturale și agroalimentare* în dezvoltarea societății și îndeosebi felul în care aceste resurse reprezintă arme ideologice care să justifice o anumită poziționare în raporturile dintre comunitățile umane;
- *multiculturalismul*, ca expresie a încercării de consensualizare pe care grupurile umane dintr-un anumit teritoriu trebuie să o aibă în contextul coexistenței pe teritoriul respectiv, cu păstrarea (reală sau aparentă) a caracterului identitar; exemplele recente redau tabloul unei eșuări a multiculturalismului;
- *religiile în era globalizării* (Marga, A., 2004), cu o importantă notă concurențială și conflictuală între acestea, ca rezultat al evoluțiilor spațiale.

Să revenim, acum, la preocupările actuale, mai concrete și mai pragmatice, ale lumii contemporane (și ale unor colectivități umane din cadrul acesteia), din perspectiva viitorului.

Principalele probleme sunt, printre altele (*La mondialisation contemporaine*, 2013), evoluția cantității de produse agroalimentare, calitatea și extensiunea terenurilor agricole, erodarea resurselor de combustibili fosili, utilizarea modestă a unor resurse regenerabile, utilizarea prudentă a energiei atomice, diminuarea resurselor metalifere, reciclarea „produselor secundare”, creșterea aparentă a efectului de seră, ca rezultat al „încălzirii globale”, accentuarea influenței hazardelor naturale, suprapopularea relativă a unor teritorii etc.

Acestea au o legătură directă cu mediul de viață al societății omenesci (deci cu geografia sa) și pot fi utilizate în diferite sisteme de manipulare ideologică.

La acestea se adaugă: ciocnirea culturilor, regrupările socio – economice de state, disputele interetnice, interreligioase și culturale, evoluțiile geopolitice și geostrategice, globalizarea principalelor procese ale lumii contemporane, mondializarea informațiilor. Acestea au o relativă „independență” față de mediul fizic al planetei și au mai mult o legătură directă cu evoluția societății însăși.

Se observă că aceste domenii reprezintă, fiecare, preocupări conexe geografiei (fără a fi, fiecare, obiect predilect de studiu al acesteia). Aceste preocupări au mai mult o dimensiune informativă și educațională, preluând elemente semnificative din domeniile științifice și sociale care se ocupă cu fiecare problemă majoră, transformându-le într-un mesaj coerent informațional, eventual explicativ.

Din punctul de vedere al raportului dintre ideologii și geografie, se pot evidenția mai multe dimensiuni observabile.

Una dintre ele o reprezintă *intercon condiționările și interacțiunile mai profunde* (cu lanțuri cauzale mai lungi și mai complexe) *ale fenomenelor naturale, cu cele social – economice*. Astfel, fenomene naturale semnificative din ultimul deceniu (cutremure, tsunami, manifestări vulcanice, despăduriri și deșertificări, modificări climatice etc.) generează succesiuni de fenomene cu un caracter cauzal sau cel puțin interacțional, ajungând până la reorganizări ale sistemelor de așezări, politica energetică a statelor, supravegherea sinoptică etc. Într-o ordine inversă, achiziționarea unor terenuri în diferite țări (de către grupuri de inițiativă din țări cu posibilități) favorizează dezvoltarea unei agriculturi raționale și, în final, modificarea pozitivă a peisajului și schimbări la nivelul comunităților umane.

Geografia are un rol informativ esențial în prezentarea și explicarea procesului de mondializare. Însăși lumea virtuală este un vector de ideologizare a societății. Informațiile au atât o valoare „în sine”, cât și în sensul edificării unei conștiințe colective, a unor părți ale acesteia și chiar a coagulării unor ideologii.

Lucrări recente (Kagan, R., 2015, Chomsky, N., 2012, pag. 243) sugerează însă mecanisme politice decizionale care nu lasă nicio interpretare asupra ierarhiei actorilor mondiali.

Geografie și mediu (environnement)

Menționăm, de asemenea, paradigma geoecologică a geografiei (adică reorientarea ei spre problematica mediului înconjurător). Aceasta este dezvoltată într-o lucrare exemplară (*Schimbări majore ale mediului*, Editura ALL, 2002), al cărei coordonator este geograf (Neil Roberts, profesor de geografie fizică în U.K.) și în care sunt prezentate componentele principale ale acestei probleme, într-o viziune profund științifică, evitând exagerările și ipotezele puțin fundamentate.

Nu intrăm în analiza acestei lucrări deosebit de interesante și importante deoarece, în sine, poate reprezenta obiectul unei analize detaliate, care ar evidenția, în ultimă instanță și dimensiunea ideologică a mediului înconjurător.

Menționăm, de asemenea, o altă lucrare deosebită (*Modificări globale ale mediului*, 2005), în care doi colegi ai noștri (Dan Bălțeanu și Mihaela Șerban, geografi) au sintetizat principalele domenii ale modificărilor globale ale mediului, cu referințe și asupra teritoriului țării noastre. Aceasta evidențiază, de asemenea, într-o formă structurată, modificările mediului în raport cu sistemele terestre naturale, evidențiind *rolul cunoașterii aprofundate a mecanismelor din mediu pentru înțelegerea impactului lor antropic*.

Geografia și viitorul

Există și provocări noi, provenite din fenomene globale, care nu au fost până acum suficient de evidente. Este vorba îndeosebi despre propagarea ideologiilor radicale, prin intermediul mediului virtual, care a rapidizat foarte mult transmiterea informațiilor și mobilizarea grupurilor interesate în acest proces. R. Kaplan (2014, pag. 396) explică într-un mod foarte subtil această expansiune a unei ideologii cu origini în religie, prin intermediul vectorizării informației.

Este observabilă și tendința similară din diferite ideologii, care au o bază religioasă sau filosofică.

Din perspectiva geografiei, dar și a societății, referențialul presupus de teoria „Geea” (Lovelock, J.) și ideologia asumabilă prin înțelegerea ei *reprezintă sistemul referențial maximal pe care îl are planeta noastră în raport cu acțiunile locuitorilor săi*. Acest raport este în mod esențial interacțional, dar totodată spațial, deci, geografic.

Rezumând cele prezentate anterior, rezultă un câmp foarte larg al posibilităților pe care le are geografia, ca vector predominant informațional, în evoluția actuală și de viitor a societății omenești.

A înțelege în mod corect interacțiunea globală om – mediu (la dimensiunile planetare, dar și regionale și locale), precum și multitudinea de acțiuni și inițiative ale societății omenești (manifestată prin grupuri structurate ideologic), ne putem da seama că dimensiunea geografică, spațială, interacțională, poate reuni aceste domenii semnificative într-o „altă” ideologie pe care cei sceptici ar putea-o denumi „ideologia supraviețuirii”, iar cei optimiști, „ideologia construcției raționale a viitorului”. Acest aspect necesită însă o analiză atentă asupra raportului dintre guvernare și guvernare în cadrul mecanismelor de evoluție a societății (Marga, A., 2013).

Geografia are, astfel, posibilitatea teoretică de a deveni, cel puțin la nivel informațional, educațional și explicativ, un vector al unei ideologii constructive în raport cu propriul ei viitor.

Evenimentele recente sugerează posibilități noi de lectură și de interpretare pentru cărțile lui S. Huntington (2012), *”Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale”*.

(2) România și Geografia României – definiți conceptuale actualizate

Geografia României (poate și a altor țări) și-a păstrat, un timp îndelungat, o structură și o formă care au avut în vedere prezentarea și, uneori, explicarea unor elemente care în mod tradițional se înscriu într-o structură de acest fel, începând de la poziția geografică și până la ultimele elemente cu o tematică inclusă în geografie (turism, dezvoltare durabilă, mediu etc.).

Originile acestei structuri se regăsesc în enciclopediile geografice tipărite în a doua parte a secolului XIX și de-a lungul secolului XX.

În țara noastră, după mai multe încercări cu un pronunțat caracter integrator, dar descriptiv și enumerativ, a existat un moment în care geografia României (prin geografia sa fizică) a intrat într-o logică a unei tematici care a reflectat și reflectă, în linii mari, „acoperirea” geografică a statului nostru.

În prezent, conținutul geografiei României ar trebui, teoretic, să fie sensibil modificat în raport cu evoluția cercetărilor geografice propriu-zise (precum și ale unor cercetări asociate), contextualizarea mai precisă a raportului spațiu – substrat – populație – economie (*România – natură și societate*, 2016), includerea unor domenii ale geografiei ignorate în tratatele clasice, precum și raportarea ansamblului spațial la procesul de mondializare.

(1) Definierea României

Un reper important îl reprezintă *definierea României* ca entitate spațială și a Geografiei României ca preocupare principală referitoare la prezentarea structurată, explicativă și intuitivă a teritoriului național.

În definierea României, considerăm că este necesar să fie acceptat un punct de vedere care exprimă cel mai clar raportul dintre substrat și populație. Acest element îl reprezintă înțelegerea caracterului determinant al definirii „romanității orientale”, ca sintagmă unificatoare pentru populația dominantă a teritoriului ocupat.

Romanitatea orientală reprezintă specificul spațiului geografic suprapus, în linii mari, teritoriului României, identificând-o cu o anumită precizie în raport cu alte spații geografice cu identități diferite. Se păstrează legătura inițială a acestui teritoriu cu ideea de latinitate (prin limba neolatină), cu geneza acestei populații legate de romanitatea târzie, orientală, dar și asocierea inechivocă cu spațiul latinității (și al romanității) ca realitate europeană și mondială.

Romanitatea orientală cuprinde o populație cu origini diferite, care vorbește predominant limba română ca limbă neolatină, organizată, structurată și cu o formă evoluată.

Romanitatea orientală are o compoziție etnică inițială și transformată de-a lungul timpului, cuprinzând un număr important de entități etnice și lingvistice care au traversat, au locuit și locuiesc teritoriul asociat acesteia.

Al doilea element al definirii spațiului național îl reprezintă *substratul mediului natural*, care este în mare parte carpatic (dar nu numai). Pentru simplificare, raportul dintre romanitatea orientală și spațiul carpatic este relativ satisfăcător, chiar dacă în componența interioară a statului există și spații care exced dimensiunea carpatică (spațiul moldavo – podolic, pontic, panonic).

Astfel, spațiul carpatic (definit foarte sugestiv de Vintilă Mihăilescu sub forma „Carpații Sud-Estici”) și romanitatea orientală care îl locuiește reprezintă o relație suficient de precisă pentru a identifica și descrie identitatea României la mezoscară.

(2) Poziția geografică

În definierea poziției geografice au existat, în mod frecvent, aprecieri referitoare la caracterul favorabil al acesteia. Este evocată, astfel, existența unor trasee, legături, fluviul Dunărea, Marea Neagră etc., ca elemente de favorabilitate. De asemenea, elementele restrictive, provenite din componente istorică a evoluției populației acestui teritoriu, se referă îndeosebi la poziția pe care a avut-o ca spațiu de contact, influențat de creșteri și descreșteri ale celor trei imperii semnificative din regiune. Fiecare imperiu a „presat” în anumite intervale de timp, în mod succesiv pe componente ale

actualului teritoriu național, inducând diferențieri în cadrul acestora (care se manifestă și astăzi, chiar sub o formă aspirațională).

Realitatea este însă mult mai ușor de exprimat în felul următor: România a fost și este situată „la marginea Europei”. Această formulare cunoscută redă, foarte plastic, poziția reală a țării noastre de situate la „marginea” spațiului civilizațional – nucleu al Europei. Existența unor facilități rezultate din această poziție (îndeosebi Marea Neagră și Dunărea) nu reduc din calitatea acestei observații, care a reprezentat și reprezintă până în prezent caracteristica de bază a poziției României.

Această poziție, aparent s-a îmbunătățit în urma integrării țării noastre în U.E., dar a devenit mai precară spre contactul cu spațiile din nord-est și sud-est. În domeniul „poziției” la nivel global, România are, în mod foarte clar, tendința de a fi marginalizată, ca efect al dinamicii mondiale actuale.

(3) Caracterul echidistant și echipotențial al populației față de teritoriu

Deși romanitatea orientală are origini anterioare Imperiului Roman (cu populațiile cunoscute, care au existat pe acest teritoriu, dintre care daco-geții aveau o vizibilitate mai mare), fiind însă stabilizată în timpul extensiunii maxime a acestuia (dar începută și continuată după „părăsirea” Daciei de către romani), este în prezent formată, în realitate, dintr-un amestec de grupuri etnice care s-au succedat în ultimele 4.000– 5.000 de ani și au fost integrate în populația sedentarizată a spațiului sud-est carpatic.

Dintre populațiile cu o istorie individualizată sunt mai cunoscute și studiate grupurile de celți, greci (în orașele - porturi pontice), până la popoarele denumite „migratoare” (goți), la popoarele slave (care au împărțit romanitatea orientală inițială în mai multe fragmente), huni, avari, popoarele de origine maghiară, tătari, turci, popoare din Imperiul Bizantin, popoare germanice (inițial sași), precum și populații mai recente (populații slave, evrei, armeni etc.).

Conceptul de *romanitate orientală subînțelege totodată și toate aceste populații*, al căror aport a fost, probabil, foarte important și care se regăsesc în populația actuală neolatină prin fizionomii, caracteristici și comportamente psihologice cu elemente de identitate remanentă.

În cazul anumitor populații (secui, maghiari, sași și altele), caracterul identitar s-a păstrat într-o formă vizibilă și în prezent, inclusiv prin utilizarea limbilor proprii. Limba predominantă, transformată în limbă oficială a statului, a facilitat o anumită „omogenizare” lingvistică a populației suprapuse teritoriului statal, în prezent țara noastră fiind un stat predominant național, cu naționalități componente individualizate în mod diferit.

Față de teritoriul sud-est carpatic, romanitatea orientală (împreună cu multiplele grupuri etnice, lingvistice și identitare asociate acesteia în timp) *reprezintă un spațiu în care toate aceste grupuri au o anumită echipotențialitate și echidistanță în raport cu teritoriul pe care îl locuiesc și o legitimitate aspirațională asupra acestuia*. Adică, în raport cu vectorul istoriei sunt egale față de teritoriu. Nu există un grup privilegiat față de acest teritoriu printr-un element care să justifice inechivoc această opțiune.

(4) Geografia României ca reflectare spațială a României

Evoluția cercetărilor geografice asupra teritoriului țării noastre s-a dezvoltat prin extinderea foarte mult a preocupărilor în domenii sincrone sau chiar anterioare cercetărilor similare produse la nivel mondial și prin încorporarea unor dimensiuni interdisciplinare ale unor teme complementare celor clasice. Este vorba despre geografie istorică, toponimie, studiul identităților cu legitimitate istorică, regionarea teritoriului din perspective diferite, elemente de natură socială și culturală, dezvoltarea durabilă, producția socială, turismul etc.

Este evident că aceste domenii cu o tentă mai mult sau mai puțin strict disciplinară trebuie să fie incluse în noul concept de „*geografie a țării*”. De altfel, din elementele care vor urma apare în mod evident un vector de îmbogățire sistematică a geografiei României cu anumite teme și capitole pe care lucrările de până acum nu le-au abordat sau le-au amintit într-o formă succintă.

O analiză transversală și evolutivă a principalelor lucrări apărute în ultimul secol evidențiază elemente de continuitate, încercări inovative și modul în care diferiți autori au influențat (pozitiv, dar și negativ) evoluția ideilor referitoare la cercetarea geografică a teritoriului național. În lista de autori

trebuie incluși și cercetători importanți (îndeosebi francezi, maghiari și germani), care au avut abordări ingenioase referitoare la aspecte geografice ale teritoriului. Cu titlu de ipoteză, considerăm că dimensiunea geografică a cunoașterii teritoriului trebuie să înceapă cu Dimitrie Cantemir și opera sa principală „*Descriptio Moldaviae*” (din multe motive, pe care nu le analizăm aici).

(5) Componentele spațiale

Un element important al *definirii României ca entitate teritorială* îl reprezintă identificarea unui specific geografic la nivel de mezoscară (scară continentală). Din acest punct de vedere, sintagma „carpato – danubiano – pontic” (predominant valaho – centristă sau, mai mult decât atât, „bucureșteano – centristă”) nu mai poate fi păstrat în forma ei inițială, utilizată, din păcate, foarte frecvent și în prezent.

O privire simplă asupra teritoriului național poate identifica cel puțin câteva alte câteva componente și sintagme care ies din logica anterioară și care au o greutate cel puțin echivalentă cu dimensiunea carpato – danubiană (înțeleasă în sensul „între Carpați și Dunăre”). Acestea sunt:

- Situarea teritoriului dintre Siret și Nistru într-o logică sugerată de istmul ponto – baltic, unde Europa peninsulară se transformă, spre est, în Europa continentală; substratul subiacent, relieful, clima, vegetația și mediul definesc această regiune ca un spațiu într-un mod evident est-european sau, cel puțin, de tranziție între Europa Peninsulară (alpină și hercinică) și Europa de Est.

- Componenta vestică a teritoriului, panonică, are alte caracteristici, de asemenea ușor de observat, cu o logică geografică diferită de componentele carpato – danubiano – pontice; este o parte care aparține, fără nicio posibilitate de echivoc, Europei Centrale. Mai mult decât atât, reprezintă o continuitate a spațiului depresionar intraalpin, unde se află situată Depresiunea și Câmpia Panonică. Chiar termenul de Panonia, cu origini în timpul Imperiului Roman (când a aparținut acestuia) sugerează o regiune cel puțin inițial neolatină.

(6) Substratul teritoriului

Substratul teritoriului și evoluția acestuia reprezintă o preocupare a cărei tematici trebuie să fie readusă în geografia României sau, altfel spus, recuperată pentru a întregi conținutul acesteia. Îndepărtarea geografiei față de substrat (și, prin aceasta, față de științele care îl studiază, îndeosebi geologia) diminuează foarte mult posibilitățile explicative, în contextul în care între disciplinele principale (geografie și geologie) există o complementaritate evidentă.

Evoluția ideilor referitoare la formarea și dinamica spațiului sud-est carpat în contextul tectonicii plăcilor pune într-o lumină diferită evoluția reliefului României și dimensiunea explicativă a acesteia. Din acest punct de vedere, o anumită revizuire a etapelor de evoluție paleogeografică, rezultată din convergența studiilor geomorfologice (fixate prin scara morfocronologică) și a studiilor de geologie (fixate prin scara geocronologică), ar compatibiliza evoluția reală a teritoriului, într-o scară paleogeografică mai nuanțată și mai relevantă.

Evoluția de până acum permite utilizarea scărilor cronologice proprii evenimentelor naturale și ale celor referitoare la evenimente istorice, precum și folosirea unei scări relativ noi, care poate fi interpretată ca scară antropogeografică, fiind în esență de natură socială, derivabilă din experiența oamenilor și a grupurilor sociale în diferite contexte de timp.

Evoluția paleogeografică, proiectată în viitor, sugerează elemente de natură optimistă asupra caracteristicilor mediului de viață al acestui spațiu geografic.

Ca element determinant al sistemului spațiu – teritoriu – populație – economie, *relieful* reprezintă substratul relativ stabil care, prin arhitectonica sa, a avut și are un rol foarte important. Cunoașterea evoluției substratului într-o lumină nouă permite dezvoltarea unei logici explicative mai exacte și o reorganizare a taxonomiei majore a reliefului (*România – Geomorfologie regională*, 2015).

Din acest punct de vedere, *sistemul spațiu – timp* oferă o regionare mai precisă prin cele două domenii ale sale (domeniul extracarpatic și domeniul carpat, în această ordine), prin componentele interioare și prin subdiviziunile de niveluri tot mai mici ca întindere.

În contextul menționat devine improprie prezentarea diviziunilor carpatice începând cu grupa nordică a Carpaților Orientali și poate fi considerată mult mai obiectivă studierea depresiunii carpatice interioare, urmată de Carpații Meridionali (cu expresivitatea lor alpină maximă) și apoi a altor diviziuni.

Carpații Curburii, prin toate elementele lor, reprezintă o unitate taxonomică cu maximă vizibilitate. Includerea Munților Banatului la Carpații Meridionali este justificată, iar diviziunile Carpaților Apuseni (Carpații Apuseni Nordici și Sudici), de asemenea.

Studierea reliefului începând cu regiunea cea mai veche vizibilă (Podișul Dobrogei Centrale) are o justificare evidentă.

(7) Romanitatea orientală

Evoluția romanității orientale, ca spațiu uman și social suprapus teritoriului subiacent definit, reprezintă un element inedit, de natură istorico – geografică, având ca scop înțelegerea structurii componente actuale și, îndeosebi, așa cum am arătat mai sus, a caracterului echidistant al locuitorilor și comunităților față de alți locuitori și comunități, teritoriul subiacent și istoria comună sau diferită.

O simplă analiză a *trăsăturilor antropologice și fizionomice* ale locuitorilor care vorbesc predominant limba română arată o anumită diversitate inițială a acestora. De asemenea, acest lucru este vizibil și în alte țări. Emisiunile de televiziune actuale aduc, frecvent, imagini cu persoane, comunități, indivizi din diferite regiuni ale globului, în cadrul cărora se pot recunoaște similitudini importante cu stilurile antropologice din țara noastră. Nu au sens exemplificări amănunțite, deoarece constatarea este evidentă de la sine.

(8) România modernă

Realizarea Unirii din perioada 1918 – 1922 și formarea României moderne constituie un moment de unificare a populației predominante în raport cu propriul teritoriu de locuire. În urma acestui eveniment, chiar dacă în realizarea lui au existat determinări de natură externă, această nouă suprapunere de populație – teritoriu reprezintă cea mai bună expresie a unei sintagme care poate să fie denumită astfel: „*statul național român este rezultatul geografiei sale*”. Această constatare nu reprezintă însă o transpunere mecanică a demonstrației deosebite realizate de Robert Kaplan în „*Răzbumarea geografiei*”. Este un exemplu însă al faptului că anumite condiționări ale substratului (în cazul nostru, forma, dispunerea și arhitectura reliefului sud-est carpatic), precum și ale regiunilor complementare au reprezentat elementul determinant în formarea statului și reorganizarea influențelor provenite din istorie.

Din acest motiv, momentul inițial al României moderne („*Noua Românie în noua Europă*”, cum spunea Emm. de Martonne), trebuie evidențiat și explicat într-o formă obiectivă, dar și constructivă pentru evoluția ulterioară.

(9) Contextualizarea României în spațiul european

Derivat din contextualizarea poziției geografice, o semnificație nouă poate să o aibă *complementaritatea geografică dintre țara noastră și țările vecine*. De obicei, geografia României și a regiunilor sale se oprește la granițele exterioare. Geografic, teritoriul subiacent se extinde și dincolo de granițele țării, modificându-și caracteristicile.

Indiferent unde este plasată problema contextualizării României cu țările vecine, ea trebuie să își găsească o formă care să valorizeze elemente comune și să identifice posibilități de ameliorare a utilizării spațiului geografic intersectat de o graniță, dar contiguu, în realitate.

Raportul dintre România și țările vecine are, totodată, o explicație și semnificație istorică. Vecinătatea, ca factor politic, reprezintă un element de stabilitate și cooperare la mezoscară și un cadru de înțelegere reciprocă mai bună.

Cel puțin în politica externă a României, încercarea de a realiza legături economice și de altă natură cu țările vecine reprezintă o caracteristică teoretică a poporului nostru, de tratare echidistantă a populațiilor și țărilor înconjurătoare (*Geografie educațională*, 2017, pg. 142).

Este evident că, într-o „nouă geografie a României”, contextualizarea spațială (România și țările vecine) reprezintă o componentă a unui referențial foarte frecvent ignorat. Aceasta nu înseamnă o disoluție reciprocă a spațiului geografic între țări vecine, ci o înțelegere (cu respectul corespunzător) pentru spațiul geografic și valorile umane existente între țări limitrofe.

(10) Toponimie și geografie istorică

Toponimia geografică, oricât ar fi fost de ignorată în lucrările de geografie a României, reprezintă o componentă reală a spațiului geografic, prin modul în care reflectă interacțiunea între natură și societate.

Toponimia geografică majoră (regionime) fixează un cadru de reper nominalizat. Toponimia referitoare la suprafețe mici redă foarte bine interacțiunile dintre societate și mediu fiind, în esență, un element de geografie umană care desemnează elemente, locuri, fenomene de geografie fizică și umană, luate împreună și integrate teritorial.

Toponimia geografică derivată din apelative evidențiază elemente lingvistice interesante, care explică diversități regionale. Antroponimia este importantă pentru a urmări raportul dintre numele de oameni și de locuri. Toponomastica, în general, constituie o încercare de explicare a numelor de locuri care definesc elemente geografice și facilitează o anumită corelare cu toponime din țări vecine.

Geografia istorică este prezentă, de asemenea, în mod episodic, atât ca preocupare a geografiei, cât și ca prezență în logica explicativă a spațiului geografic. Geografia istorică nu este, cum ar putea să pară la prima vedere, o înșiruire de fapte istorice capabile să explice diferite fenomene geografice (deși parțial este și așa ceva). Geografia istorică este mai mult decât atât, o încercare de paralelizare cronologică a fenomenelor istorice și geografice. Ar trebui să fie mai mult decât atât, o încercare de explicare, pe baza caracteristicilor mediului natural, a diferitelor elemente și fenomene istorice (localizarea unor cetăți, traseul de deplasare a unor populații etc.).

În cadrul geografiei României, geografia istorică poate să fie considerată un sistem de evenimente paralele (dar parțial interconectate), pentru ultimele trei – patru milenii, la o scară de timp care nu este nici total geocronologică, nici total istorică și care ar trebui să reflecte, într-un mod mai subtil și nuanțat, evoluția experiențialului natură – societate, la un ordin de mărime sugerat de evoluția socială.

Acest „timp”, care poate să fie denumit antropogeografic, cuprinde elemente de referință din scara timpului natural și scara timpului istoric, fiind un rezultat însă al timpului produs de societate.

(11) Elemente actualizate referitoare la geografia României

Geografia României trebuie să cuprindă în mod predilect *elemente de noutate* rezultate din investigațiile științifice, pe fondul unei structuri tradiționale și aparent stabilizate.

În această problemă, tematica este extrem de diversificată și bogată, rămânând de stabilit însă o anumită selectare a adevărilor noi, semnificative. Domenii mai puțin evocate până în prezent, cum ar fi geografia socială, geografia culturală, geografia administrativă și altele trebuie să își găsească o reflectare sintetică, dar substanțială (*România – natură și societate*, 2016).

În acest context, este foarte interesantă introducerea, pe cât este posibil, în sistemul explicativ al geografiei României, a unor elemente actualizate, cum ar fi tipurile de medii, peisajele, geosistemele.

Regiunile geografice pe baze naturale trebuie să ocupe o poziție individualizată în cadrul geografiei României. Lucrări recente arată foarte clar că regiunea geografică pe baze naturale are ca principală componentă arhitectura și calitatea reliefului. Acesta reprezintă și un element de stabilitate în raport cu alte componente naturale.

Regiunile geografice pe baze naturale (în care elementul referitor la substrat este determinant) adaugă și componenta antropică, rezultând entități integrate, chiar dacă această aparentă integrare se face mai mult teritorial decât, propriu-zis, funcțional.

Caracterizarea succintă și individualizată a fiecărei regiuni, aparținând unei taxonomii supraordonate obiective, constituie o oportunitate relativ nouă a geografiei României. În același timp,

există alte componente naturale (peisajele și tipurile de mediu) care arată o diversitate spațială și regională.

După cum am arătat (*România – geografie regională*, 2014), organizarea taxonomică a regiunilor geografice pe baze naturale poate urma un alt mod de abordare care, cel puțin în logica actuală, nu pare cu nimic inferior celui tradițional.

O poziție distinctă trebuie să o aibă prezentarea *regiunilor construite, politico – administrative*, într-o formă care să își păstreze identitatea construcției inițiale, dar și raportul cu mediul natural și substratul subiacent.

Principalele entități politico - administrative (județele) pot fi analizate și, eventual, comparate între ele, pe baza unor criterii de similitudine (cu un număr de 12 – 14 indicatori relevanți), astfel încât să poată fi identificate elementele relevante ale fiecărei entități teritoriale în raport cu celelalte. Poziția contextualizată a județelor poate ajuta la evoluția acestora (prin identificarea unor oportunități rezultate din analiză), precum și la modul lor de asociere, spre construirea unor entități supraordonate, de tipul regiunilor.

O parte importantă într-o prezentare geografică a țării ar trebui să o aibă descrierea și explicarea entităților istorico – geografice cu o anumită legitimitate în timp: *regiuni istorico – geografice, țări, ținuturi și comunități elementare*. Acestea reprezintă moduri de asociere teritorială care s-au configurat ca spații cu o obiectivitate și coerență interioară diferite.

Entitățile de tip țări și ținuturi au făcut obiectul unor analize, în ultimele două decenii, ceea ce permite configurarea lor într-un mozaic structurat.

(12) România, Uniunea Europeană și procesul de mondializare

Relația dintre țară și contextul supraordonat lărgit, iar în cazul României, în raport cu *Uniunea Europeană* reprezintă, oricât ar părea de paradoxal, o componentă a geografiei țării. Influența mecanismelor socio - economice de reglare din partea sistemului legislativ convenit pentru Uniunea Europeană generează modificări importante în componentele social – economice ale țării. Acest lucru este vizibil, iar optimizarea raportului dintre oportunități și limitări în cadrul U.E. constituie o parte a geografiei țării. Pentru a fi obiectivi și realiști, trebuie să acceptăm și să explicăm rolul și poziția în scădere evidentă a țării în totalul societății mondializate.

România și geografia României în procesul de *mondializare* reprezintă o componentă nouă a geografiei țării. Caracteristicile mondializării actuale creează anumite facilități și oportunități, iar dimensiunea relativ redusă (sub anumite aspecte) la procesul de mondializare are ca rezultat o anumită limitare în raport cu România a factorilor negativi rezultați din anumite procese și fenomene care au loc la nivelul lumii contemporane (*Geografie educațională*, 2017, pag. 164, 168).

În mod asemănător, metropolizarea (ca parte a mondializării) se desfășoară după coordonate diminuate. Este foarte important de precizat că în procesul de mondializare țara noastră are o serie întreagă de realizări, relativ puțin cunoscute, dar care ar putea să reprezinte vectori de individualizare mai bună a țării noastre la nivel mondial.

Sub aspectul raportului dintre istoria națională (și istoria interioară a spațiului locuit de romanitatea orientală) și istoria universală se evidențiază o constatare relativ simplă, dar foarte importantă pentru descrierea caracteristicilor acestei comunități umane.

Dacă la nivel mondial (și îndeosebi în Europa) agresiunile unor popoare și grupuri umane asupra altora au reprezentat „starea naturală” de existență (generând conflicte continue, ca rezultat al agresivității colective), în cazul spațiului în care este situată țara noastră, acest lucru s-a desfășurat într-o formă mai atenuată și a avut îndeosebi un caracter de apărare.

Agresivitatea este, în aceste condiții, redusă, sau oricum mai mică decât în cazul altor țări. Acest fenomen poate fi denumit, într-o formă simplificată dar sugestivă, „*cuminenția pământului*” (desigur, contextul acestei expresii este mai larg).

Geografia României trebuie să vectorizeze, ea însăși, *un proiect de țară*. Deoarece la nivelul ansamblului teritoriului vectorii de progres (dezvoltarea durabilă, organizarea spațiului, păstrarea

calității mediului etc.) sunt parțial compromiși, orice proiect de țară trebuie să aibă un caracter rațional și limitat.

În raport cu proiecte anterioare sau cu lipsa proiectelor, în momentul de față ar putea să fie considerat într-un mod satisfăcător un proiect care ar putea fi definit astfel: *păstrarea identității statale a României (și a spațiului romanității orientale), în condițiile procesului de mondializare și a scăderii importanței țării noastre în acest context.*

De aici rezultă o serie de componente care ar putea să faciliteze această finalitate, în condițiile în care nesiguranța mediului politic mondial face foarte dificilă o astfel de tentativă.

Bibliografie:

Kaplan, R. (2014), *Răzbușnarea geografiei*, Editura Litera, București.

Mândruț, O. (2015), *România – geografie regională*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad.

Mândruț, O. (2015), *România – geomorfologie regională*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad.

Mândruț, O. (2017), *Geografie educațională*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad.

* * * Institutul de Geografie, *România – natură și societate*, Editura Academiei, București.

(3) România în contextul procesului de mondializare

Relaționarea dintre caracteristicile de bază ale Terrei ca întreg și România, ca parte a acesteia, sub raportul componentelor naturale și socio-economice, reprezintă, în mare măsură, o constatare spațială minimală asupra procesului de mondializare.

În cazul acestui proces, raportul este mult mai complex și reflectă o dinamică aproape cotidiană, prin care elemente, procese și fenomene predominant social-economice (dar și naturale, ca efect al schimbărilor de mediu) se află într-o schimbare accentuată, cu modificări repetate pe termen scurt. În același timp însă, procesul de mondializare are o anumită „logică”, pe termen mediu și scurt, fiind esențial în înțelegerea mecanismelor supraordonate de evoluție predominant socio-economică, față de care spațiile mici (cum este și România) trebuie să se relaționeze într-o formă constructivă.

Mondializarea nu este numai un fenomen care „vine” de undeva din exterior și impune un trend în care să te încadrezi, ci și un mod anticipativ, prin care entitățile mici pot să-și promoveze realizările și valorile, în spațiul lor exterior, aducând o anumită contribuție în acest sens.

Sistemul de dialoguri internaționale posibile în acest moment facilitează, încă, o comunicare între actorii mondiali de mărime și cu funcții diferite (entități statale, întreprinderi supranaționale, grupuri de state, uniuni vamale, structuri culturale și chiar acțiuni ale unor actori individuali).

Această relaționare presupune:

- a) perceperea și înțelegerea sistemului supraordonat presupus de mondializare;
- b) identificarea unor elemente specifice, prin care țara noastră a participat și participă la procesul de mondializare;
- c) modul de compatibilizare între procesul de mondializare și elementele evoluției interioare a țării;
- d) identificarea unui mecanism de optimizare a funcționării statale interne, în contextul modificărilor mondiale semnificative, cu scopul ameliorării performanțelor, colective și individuale, destinate ridicării nivelului de trai la standardele înalte existente prezent în lume;
- e) în mod special, procesul de mondializare, deși este predominant de natură socio-economică, are o componentă pentru care raportul dintre dimensiunea globală și cea la microscară (presupusă de modificările globale ale mediului) are un rol din ce în ce mai important.

Această contextualizare a României în mecanismul global mondial reprezintă, oricât ar fi de discutat, o parte intrinsecă a însăși României și a geografiei României.

Scopul principal al acestei semnalări îl reprezintă, după cum se poate observa, stabilirea elementelor de oportunitate pe care le are țara noastră în acest proces, îndeosebi în ultimii ani, în vederea ameliorării funcționării sale interne.

(1) România în procesul de mondializare – repere istorice

Procesul de mondializare este relativ vechi, dar s-a referit, de-a lungul timpului, la spațiul-nucleu al lumii din perioada respectivă. Elementul principal al mondializării l-a reprezentat dispersia valorilor sociale, economice și culturale, în spațiul cunoscut la un moment dat. Acest lucru a început cu revoluția neolitică, apoi epoca fierului, statele și imperiile din Antichitate, iar apoi din Europa medievală (îndeosebi), precum și, într-un moment mai recent, revoluția industrială.

Este ușor să observăm că aceste momente au avut un rol important în accelerarea dezvoltării societății omenești și extinderea ariei de manifestare a proceselor „mondializate”, pentru teritoriile nucleu de atunci.

Un exemplu edificator l-a reprezentat Imperiul Roman, care a „amestecat” experiențialul propriu cu al altor popoare și grupuri umane din teritoriul controlat și organizat în scopul nedeclarat al eficientizării funcționării statale.

De asemenea, descoperirile geografice (de la sfârșitul sec. XV și în sec. XVI) și apoi explorarea noilor spații continentale au lărgit lumea de atunci, până la dimensiunile globale recente.

Mecanismul de mondializare a devenit accelerat în momentul expansiunii Europei (și, ca urmare a acesteia, cu europenizarea Terrei). Un rol discutabil l-au avut însă succesiunile de războaie și, îndeosebi, ultimele două războaie „mondiale”, până la conflictele actuale, persistente, ale lumii contemporane.

România a avut de-a lungul timpului o poziție localizată la marginea centrului de difuzie și a suportat, într-o formă atenuată, decalată ca timp și parțială, dezvoltarea inovativă din momentul respectiv.

O poziție relativ proeminentă a avut-o în perioada anilor 1920 – 1940, când participarea țării la anumite opțiuni internaționale a fost mai pregnantă, iar contribuția la cultura momentului respectiv a fost substanțială.

Între 1950 – 1990, procesul de mondializare s-a extins și a avut alte dimensiuni. Centrul de influențare s-a mutat spre est, după cum a avut loc și o schimbare a paradigmei sale generale, concretizată în ideologia și economia de tip socialist.

După 1990 se poate remarca ușor o accelerare a procesului de mondializare, precum și o inserție mai substanțială a țării noastre în acest proces. Această dimensiune nouă s-a concretizat în câteva domenii, cum ar fi:

- internaționalizarea crescândă a producției sociale și a sistemului financiar, precum și apariția unor instituții care au facilitat această evoluție;
- raportarea mai strânsă la monede de circulație mondială;
- limba engleză, ca factor central al mondializării, a devenit prima limbă străină învățată, devansând alte limbi utilizate până atunci;
- inserția în mondializare a fost accelerată de circulația liberă a persoanelor.

În același timp, în ultimele trei decenii, dar îndeosebi la începutul secolului nostru (XXI), se constată elemente noi ale acestui proces, cum ar fi:

- scăderea poziției României la principalii indicatori (populație, producție socială, comerț exterior);
- imitarea modelului de economie capitalistă;
- restructurarea economică;
- schimbarea câmpului economic partenerial;
- diminuarea unor elemente ale identității proprii.

(2) Mondializarea recentă, după integrarea în Uniunea Europeană

Din momentul integrării țării noastre în Uniunea Europeană (2007), raportul cu procesul de mondializare este, într-o mare măsură, mediat de Uniunea Europeană.

Printre transformările calitative recente, menționăm:

- creșterea sentimentului de încredere ca apartenență la un grup de state situate împreună în centrul procesului de mondializare;
- schimbarea ponderii unor legături tradiționale;
- invazia culturală, informațională și comportamentală;
- modificarea posibilităților de manipulare a populației și opiniei publice;
- trecerea spre o evoluție demografică riscantă;
- apariția unui câmp de afirmare larg, în domeniul cultural și științific.

(3) Dimensiunea post-occidentală a procesului de mondializare

Cu deosebire în ultimele două decenii, este vizibil un proces de creștere substanțială pe care anumite regiuni și țări le au în procesul de mondializare.

În paralel cu acesta, există o gamă mai largă de modele ideologice și economice, cum ar fi:

- modelul occidental (democratic) care, chiar dacă nu este omogen, favorizează raportarea la acesta;
- modelele mixte (cu elemente de centralizare, dar și de descentralizare, raporturi noi stat – individ);
- a fost și este tentant modelul cultural și economic japonez, paternalist, deși atractivitatea lui s-a redus în ultimii ani;
- modelul autoritar și autoritarist reprezintă o tentație pentru multe țări, compensat însă de democrațiile participative;
- poziționarea nouă pe care deciziile unor actori individuali o au asupra unor procese și fenomene din lumea contemporană;
- există și modele „slabe” (în care procesele economice decurg fără încercări sesizabile de ameliorare);
- modelul imitaționist – empiric, care aduce în primul plan un experiențial mai larg din alte țări, presupus importabil;
- modelul organizării statale pe baze religioase;
- existența unor elemente dirijiste în prefigurarea evoluției unor grupe de țări (de exemplu, Uniunea Europeană).

Fiecare model dintre cele de mai sus are caracteristici pozitive și limite. Raportarea țării noastre la unul sau mai multe modele de evoluție ar trebui să aibă la bază o analiză aprofundată a acestora.

Fixarea unui model presupune, atât pentru țara noastră, cât și pentru altă țară aflată în procesul de mondializare, o importantă capacitate de adaptare și anticipare. Totodată, aceasta presupune și o acțiune mobilizațională corespunzătoare.

Mondializarea actuală nu mai este „occidentalo-centristă”, ci este eterogenă, ca efect al lumii multipolare.

(4) Modele de evoluție recentă: între confruntare și colaborare

Confruntarea directă între civilizații este descrisă, într-o formă personalizată, de S. Huntington („*Ciocnirea civilizațiilor*”), în care autorul descrie o confruntare ipotetică între țări, grupuri de țări și civilizații ale lumii contemporane. Confruntarea indirectă continuă sub forma aparentă a unui nou „război rece”, cu actori mai vechi și mai noi.

Confruntarea reprezintă un concept cu mai multe componente în același timp: componentă economică, ideologică, militară și, îndeosebi, propagandistică. Cauzele confruntării sunt reprezentate de raportul între expansionismul practicat de țări, grupe de țări și structuri supraordonate și intenția păstrării identității popoarelor, națiunilor, țărilor și grupurilor componente. Exemplele sunt foarte numeroase și se află într-un proces de modificare continuă.

Modelele economice și expansiunea economică (practicată îndeosebi de China, S.U.A., Coreea de Sud, Taiwan și Japonia) reprezintă o concretizare a ideii de afirmare ideologică și economică în raport cu alte țări și grupări ale acestora.

În cadrul evoluției recente se poate observa o afirmare crescândă a unor entități statale în dezvoltare (îndeosebi Mexic, Brazilia, Turcia, Kazahstan, Vietnam). Există însă și regiuni ale globului fără un expansionism vizibil.

Totodată, pot exista arii de expansionism potențial (Indonezia, Iran etc.), parțial și de inspirație religioasă.

Componenta centrală a mondializării ar trebui să o reprezinte (și o și reprezintă, parțial) colaborarea între state și grupări de state, pe baza unor reguli precise și a unui interes comun pentru progresul omenirii. Există în prezent instituții mondiale (ONU, UNESCO, GATT etc.), regionale (multe însă cu un caracter oscilant), interstatale, dar și practicate la nivelul companiilor transnaționale. Regulile transparenței colaborative sunt însă pe alocuri limitate, sau au o vizibilitate cunoscută doar de parteneri.

Temele transeconomice de colaborare cuprind o gamă foarte largă, cum ar fi: utilizarea resurselor, problemele de mediu, păstrarea biodiversității, difuzia culturală, evoluția științei și o anumită viziune integratoare asupra planetei ca întreg.

(5) Scenariul unei ordini mondiale constructive

Deși pare o construcție utopică și ipotetică, un astfel de scenariu bazat pe contribuția deliberată și angajantă a structurilor socio-economice ale lumii, asociat cu un mecanism de aplicare, reglare și control corespunzător, este singura soluție pentru lumea de mâine.

Acest lucru este într-o mare măsură dificil de realizat, deoarece interesele țărilor (sau ale grupelor de țări) și acțiunile actorilor individuali (sau colectivi) modifică ordinea logică și rațională a unui demers constructiv.

Dacă se analizează componentele principale ale mondializării și este identificată o structură taxonomică a acestora, există posibilitatea construirii unui demers global acceptabil. Aceasta presupune evidențierea domeniilor de interes major pentru toată lumea.

În ultima perioadă există, de exemplu, o încercare de consensualizare referitoare la modificările globale ale mediului.

Un alt element de maximă generalitate îl reprezintă accelerarea procesului de cunoaștere. Trebuie să observăm însă că în prezent, deși s-a extins partea colaborativă, există totodată un important sistem concurențial (de exemplu, în cercetarea spațiului cosmic, evoluția tehnologiei informaționale etc.).

(6) Elemente imprevizibile

Procesul de mondializare actual cuprinde elemente imprevizibile, care într-o enumerare parțială, ar putea fi:

- creșterea diferențiată a masei și distribuției populației, care alimentează tendințe migraționiste;
- limitele dezvoltării economice, provenite din epuizarea relativ a unor resurse și înlocuirea lor, mai lentă, cu resurse noi;
- modificări de natură ideologică;
- transformări ale modelelor culturale și a comportamentului individual asociat acestora;
- succesul sau insuccesul combaterii modificărilor globale ale mediului;
- exacerbarea dimensiunii ideologice a religiilor predominante;
- dezechilibrele militare, care impulsionează agresivitatea unor state;
- evoluții greu de anticipat în domeniul stării medicale a populației;
- raportul dintre guvernare și guvernanță în sistemul politico-economic al țărilor.

Bibliografie selectivă

Balaresque, Nicolas, Oster, Daniel (coord.), *La Mondialisation contemporaine. Rapports de force et enjeux*, Nathan, Paris, 2013

Huntington, Samuel. P., *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura Litera, București, 2012

Kagan, Robert, *Lumea clădită din America*, Editura Humanitas, București, 2015

Marga, Andrei, *Ordinea viitoare a lumii*, Editura Niculescu, București, 2017

Marga, Andrei, *După Globalizare*, Meteor Press, București, 2018

Marshall, Tim, *Prizonierii geografiei*, Editura Litera, București, 2018

Muntele, Ionel, Ungureanu, Alexandru, *Geografia populației*, Editura Sedcom Libris, Iași, 2017

(4) Geografia teoretică - o reflecție integratoare asupra geografiei actuale

Geografia este percepută în prezent fie în mod predominant o știință a naturii, fie predominant o știință socială, deși este preponderent o știință integrată, a naturii și societății, fiind totodată atât a naturii, cât și a societății. În funcție de opinia teoretică agreată, există o singură geografie, două geografii, trei sau mai multe.

Reflecțiile de față asupra geografiei teoretice au la bază lucrări relativ recente asupra dimensiunii ei epistemologice („*Elemente de epistemologie a geografiei*”, „Vasile Goldiș” University Press, 2014, în limba română, site: <http://www.uvvg.ro/cdep>), **mai** multe articole (*Buletinul Societății de Geografie*, filiala Ilfov, an V, 2016, CD Press, *Terra*, *Geograful* etc.), precum și idei valorificabile din istoria geografiei și din dezvoltări filosofice și metateoretice.

În privința abordării geografiei teoretice, principalul element de natură istorică îl reprezintă originea și calitatea sa multiplă (de știință atât a naturii, cât și a societății, de știință atât generală, cât și regională, explicativă și descriptivă etc.) și felul în care această origine este în prezent integrabilă într-o structură unitară. Opțiunea teoretică principală este aceea *de a accepta ca o știință să fie atât a naturii, cât și a societății, dar nici exclusiv a naturii și nici exclusiv a societății*, iar obiectul de studiu să fie preponderent interacțional.

Ipoteza acestui demers pornește de la ideea că *elaborarea unei structuri integratoare asupra geografiei teoretice poate să aibă un efect constructiv asupra acestei științe*, din perspectiva asigurării unei coerențe interioare, a unei ”solidarități” disciplinare, în vederea asumării unui rol onorant în cunoașterea lumii contemporane.

(1) Este posibil un astfel de demers?

Utilitatea și importanța unei viziuni teoretice asupra geografiei actuale rezultă din necesitatea situării disciplinei noastre științifice și educaționale într-o perspectivă obiectivă și constructivă, asupra posibilităților pe care le are (sau le poate avea) în preocupările de raționalizare a societății umane.

Geografia pare în prezent sensibil marginalizată și automarginalizată atât în procesul de cunoaștere, cât și în posibilitățile ei educaționale.

Domeniile științifice ”tari” (matematică, fizică, biologie, chimie etc.), evoluțiile tehnologice, domeniile socio-umane (filosofie, psihologie, istorie) și culturale (literatură, artă etc.), foarte mult dezvoltate în ultimii ani, extind cunoașterea și practica umană într-o formă, dimensiune și vizibilitate pe care geografia și-a atenuat-o foarte mult.

O serie de opinii metateoretice exterioare sugerează ”genul proxim” al abordărilor de geografie ca domeniu de cunoaștere și existență. Menționăm, fără a detalia, evocarea unui posibil ”principiu antropoc” de evoluție a Universului, existența unor exoplanete cu alte ”universuri” de existență (și modele de evoluție preocupante), sensul integrator al Terrei (Geea) ca ”supraorganism” autoreglabil și antientropic, evoluția lumii fizice (nu numai biologice), existența sincronă posibilă a unor ”civilizații extraterestre”, evoluția Universului, substratul cuantic al realității universale, evoluția naturală a planetei și evoluția antropocă etc.

Trebuie să demonstrăm că geografia, în întregul ei, are șansa participării la o dimensiune metateoretică și programatică integratoare și chiar la construirea unei noi ”ideologii a secolului al XXI-lea” referitoare la raporturile dintre om și mediu.

Principala ipoteză a dezvoltării geografiei teoretice este aceea că aceasta poate ”împinge” înainte geografia ca domeniu al cunoașterii.

O astfel de *abordare teoretică integratoare* pornește de la presupunerea echipotențialității oricărui demers, precum și de la echidistanța față de opiniile exprimate.

Există lucrări în acest sens, realizate în spațiul european, american, dar și din alte țări, care reflectă preocupări și realizări semnificative.

Mai puțin mediatizate, din diferite motive, fără a fi citate și promovate (în bibliografiile internaționale), există abordări similare ale unor geografi din țara noastră. Acestea sunt datorate unor autori diferiți (S. Mehedinți, V. Mihăilescu, I. Donisă, I. Mac, S. Neguț, I. Nicolae, D. Petrea, A. Ungureanu, O. Mândruț, în lucrări citate la bibliografie etc.).

În mod deosebit remarcăm slaba percepție internațională a lui Simion Mehedinți (prin *"Terra"*, deși este un precursor al geografiei teoretice) și Vintilă Mihăilescu (prin *Geografia teoretică*). Traducerea recentă a lucrării Simion Mehedinți (realizată în limba franceză de Corneliu Iașu) reprezintă un gest recuperator. Există, de asemenea, contribuții sub forma unor articole publicate de geografi români. Observăm caracterul sincron al unor contribuții de geografie teoretică din țara noastră, pentru a legitima cel puțin semnificarea lor. Menționăm însă că orice contribuții la geografia teoretică (dar și la geografie, în general) trebuie raportate la contextul social, cultural, ideologic, filosofic în care au fost exprimate și nu "a posteriori".

Reluăm opinia lui Immanuel Kant (filosof, dar și geograf): *"ideea este arhitectonică: ea creează știința"*. Completând și "traducând" această sintagmă, putem să spunem că orice idee constructivă și inovatoare poate duce la construirea (arhitectonica) unei științe.

Afirmarea geografiei prin viziunea teoretică asupra sa permite identificarea unui câmp de idei care îi legitimează poziția posibilă în știința contemporană și în procesul de cunoaștere.

Temele interogative minimale ale geografiei teoretice ar putea fi, printre altele:

- Ce este, totuși, geografia teoretică?
- Există una, două, trei sau mai multe geografii?
- Este utilă reflecția metateoretică pentru dezvoltarea științei noastre?
- Cum poate stimula dimensiunea teoretică dezvoltarea științei noastre?
- Geografia este taxonomizabilă?
- Care sunt componentele obiectuale și funcționale ale geografiei?
- Ce domenii, metode, sisteme, modele, interacțiuni sunt transferabile din geografie spre o gândire științifică modernă?
- Poate deveni geografia un domeniu ideologic pentru secolul al XXI-lea?
- Dimensiunea spațială (și taxonomia ei, "de la localitate la planetă", cum se exprima V. Mihăilescu) este suficientă pentru explicarea realității (la scări diferite)?
- Cum contribuie geografia la cunoașterea umană și la evoluția intelctului uman?
- În contextul cercetărilor interdisciplinare sau transdisciplinare, geografia își păstrează specificul?

(2) Componentele geografiei actuale

Sursele identificării domeniilor și a elementelor specifice geografiei actuale sunt relativ variate și diferite: domeniile de interes ale Uniunii Geografice Internaționale (reflexate în ultimele două congrese, în comisiile și preocupările acesteia), lucrările semnificative apărute la nivel mondial în ultimii ani, articolele teoretice, studiile realizate în cadrul diferitelor domenii, prezența geografiei în mass-media și realizările semnificative în câmpul științelor actuale.

Geografia actuală cuprinde următoarele componente: elemente, fenomene, procese, sisteme, structuri, interacțiuni; acestea formează Terra ca întreg, geosisteme, geosfere, regiuni, peisaje, tipuri de medii etc.

Geografia este perceptibilă în prezent în câmpul științific, social și de informare prin următoarele domenii:

- **Geografia informativă**, care presupune vectorizarea oricărei informații cu un caracter geografic; are origini în Antichitate și este practicabilă și de negeografi;
- **Geografia educațională** (școlară și universitară), care prezintă, într-un mod structurat dar într-o formă relativ stabilizată structuri de instruire posibile;

- **Geografia cotidiană (empirică)** reprezentând totalitatea informațiilor vehiculate de mass-media, care au o utilitate socială; **geografia vernaculară** (de asemenea empirică) reprezintă o reflecție utilitară preștiințifică asupra spațiului de existență cotidiană;
- **Geografia de cercetare**, care își propune să abordeze situații noi, dimensiuni teoretice și pragmatice, precum și aplicațiile acestora în practica umană. Aceasta s-a dezvoltat foarte mult prin participarea cercetătorilor cu studii în geografie la proiecte integrate sau interdisciplinare.
- **Geografia "secvențială"** (fizică, umană, integrată, regională, aplicativă, precum și disciplinele individualizate), care extinde cunoașterea ("a ști pentru a ști").

Una dintre întrebările legitime adresabile geografiei este următoarea: „Ce aduce geografia ca specific al cunoașterii umane și cum contribuie la dezvoltarea acestei cunoașteri?”.

Contribuția geografiei la progresul științific și al cunoașterii se realizează, în mod semnificativ, predominant prin următoarele domenii:

- construirea unui *referențial obiectiv* (planeta ca întreg, elementele, fenomenele și structurile sale);
 - identificarea unor *constatări (și adevăruri) rezultate din interacțiunea componentelor mediului terestru natural cu cele ale societății umane*;
 - investigarea într-o formă specifică a *geosferelor și geosistemelor terestre și al Terrei ca întreg*, prin decuparea elementelor relaționale proprii și asamblarea acestor relații pe un substrat predominant disciplinar, spațial, oferit de geografie;
 - rezolvarea unor *probleme punctuale rezultate din practica umană*;
 - realizarea unui *fond de rezultate ale cercetării* (prin tratate, cărți, articole, materiale cartografice, date, imagini etc.);
 - sub raport teoretic, geografia a contribuit (și contribuie) la *aprofundarea cunoașterii suprafeței terestre* și la identificarea elementelor complexității progresive a interacțiunii dintre societate și mediul ei de viață;
 - progresul general al cunoașterii umane;
 - este posibil (deși nu s-a demonstrat) ca geografia să ofere elemente ale dezvoltării intelectului uman;
 - aplicarea adecvată a paradigmei presupuse de GIS:.
- Lista este, desigur, extensibilă.

(3) Magnitudinea, obiectul de studiu și terminologia

În condițiile în care o serie de științe și discipline componente sferei de interes a geografiei s-au independentizat (meteorologia, oceanografia, hidrologia, studiul orașelor etc.) și în contextul evoluției deosebite a altor științe (fizica, matematica, chimia, biologia, informatica) și tehnologii care transformă mediul natural, apare întrebarea legitimă referitoare la obiectul predilect de studiu al geografiei și cum poate fi susținut?

În acest context, geografia ar trebui să se concentreze pe *investigarea interacțiunilor dintre natură și societate la scări diferite*.

Sub raportul cercetării proprii, geografia ar trebui să își propună în mod predilect studierea elementelor, fenomenelor, proceselor, sistemelor și structurilor naturii (geografie fizică) și ale societății (geografie umană), precum și a celor rezultate din interacțiunea dintre mediul natural și societatea umană. Aceste interacțiuni au o organizare taxonomică și ierarhică situată între nivelul planetar (Terra) și nivelul unui spațiu elementar (sit). Acest interval constituie „magnitudinea” geografiei în raport cu alte științe. Elementul maximal poate fi considerat „antropogeosfera”. Antropogeosfera cuprinde spațiul „vertical” cuprins între ± 10 km de la suprafața reliefosferei (prelungită pe oceanosferă), aproximativ între stratul de ozon (ozonosferă) și limita inferioară variabilă a reliefosferei. În plan orizontal, magnitudinea geografiei pornește de la un ”sit” ($0,1 \text{ m}^2$), la suprafața terestră în întregul ei (510 mil. km^2).

Din cele de mai sus (1, 2, 3) rezultă că:

- a) geografia trebuie să își asume analiza *interacțiunilor*;
- b) aceste interacțiuni vizează *elemente, procese, fenomene, circuite, structuri și sisteme*;
- c) interacțiunile se desfășoară la *scări diferite* (de la planetă la sit).

Definiția unei științe ar trebui, în principiu, să cuprindă pe scurt elementele principale, nerepetabile, ale domeniului specific, din perspectivă metaștiințifică.

Există, în prezent, un număr mare de definiții ale geografiei, precum și ale științelor și disciplinelor componente (afirmate în majoritatea lucrărilor citate în bibliografie). Există, de asemenea, aprecieri privind modul în care definițiile geografiei au evoluat în timp, de la centrarea pe dimensiunea naturală, la mediu, peisaj, regiune, spațiu (V. Mihăilescu, 1968; Holt - Jensen, A., 1999 etc.), până la exhaustivizarea componentelor umane (P. Claval, 2007, 2017).

O definiție care să surprindă în mod simplificat elementele metaștiințifice ar putea fi: *Geografia este știința care se ocupă cu studiul interacțiunilor din mediul fizic (geografie fizică), din societate în raport cu substratul ei (geografie umană) și dintre societate și mediul ei de viață (geografie integrată), concretizate în diferite forme spațiale și funcționale (elemente, procese, sisteme, structuri, interacțiuni), de la nivelul maximal al planetei ca întreg, la nivele elementare, utilizând o metodologie în care elementul specific este reprezentarea cartografică (Elemente de epistemologia geografiei, 2014, „Vasile Goldiș” University Press). Desigur, pot exista și formulări mai simple și mai inspirate, care pot defini mai intuitiv specificul disciplinei.*

În raport cu abordările clasicizate și tradiționale, geografia contemporană a evoluat îndeosebi în ultimele trei decenii în mai multe direcții identificabile, cum ar fi:

- alunecarea aparentă a geografiei spre domeniul științelor sociale;
- utilizarea metodelor moderne (provenite din exteriorul geografiei), care a impulsionat cercetările geografice prin vectori instrumentali, depășind sensibil abordările de până acum (programe informatice, imagini satelitare, prelucrări de date etc.);
- utilizarea sistemelor GIS;
- extinderea domeniilor tradiționale de cercetare și abordarea unor domenii noi;
- participarea la teme de cercetare transversale, integrate și interdisciplinare.

Terminologia geografică reprezintă un domeniu consolidat al geografiei ca știință, prin aceea că poate fi ordonată și organizată într-un sistem taxonomic articulat și divers.

Există un nucleu conceptual bine structurat (localizare, spațiu, teritoriu, regiune, mediu înconjurător, peisaj, geosferă, geosistem, zonalitate etc.), căruia i se asociază termeni generali, termeni specifici și un număr semnificativ de termeni concreți (apelative și nume geografice).

Cei aproximativ 1200 de termeni formează terminologia geografică de bază. O analiză asupra nucleului terminologic al geografiei arată următoarea repartitie: concepte (2%), termeni generali (32%) și termeni specifici (66%).

Există o serie de termeni utilizați de geografi din țara noastră care sunt în același timp expresivi, corecți și intuitivi: antroposferă, climatosferă, oceanosferă, morfogeografie, scară morfocronologică, sistem spațiu – timp, antropogeosferă, geografia mediului, factori geoecologici etc. Ar fi interesant și important să fie percepuți și în literatura geografică internațională.

Timpul este atât un concept general, cât și o realitate universală. Teoretizarea dimensiunii temporale și cronologice, realizată în *”Elemente de epistemologie a geografiei”* (pag. 70 – 78), permite dezvoltări multiple, identificarea unor repere noi, construirea unor sări geocronologice ameliorate și, foarte posibil, a unui timp atât natural (pe baza reperelor vizibile), adică ”geografic”, cât și socio – uman (pe baza experiențialului istoric). Originalitatea cronologiei din perspectiva științei noastre este dependentă de o corelație posibilă cu spațiul, într-un sistem ”spațiu – timp”, reper al raportării sistemelor de tip geografic.

Spațiul este o realitate identificabilă, dar și un reper metodologic al cercetărilor. Deși toate componentele geografice ale realității (de la localitate la planetă) sunt prezente peste tot pe Terra,

modul lor de combinare diferă în raport cu elemente rezultate din poziție, mărime, complexitate. Poate fi imaginat un *sistem taxonomic pentru suprafața terestră*, de la planetă ca întreg (și planiglob) la un sit (sau localitate) cu mai multe niveluri (minimum 3 și maximum 9). Un sistem cu 5 niveluri poate fi satisfăcător. În intervalul fiecărui nivel și de la un nivel la altul pot fi realizate ”tregeri de scară”.

(4) Teorii, principii, legi, axiome și metodologie

O preocupare a geografiei teoretice o reprezintă identificarea unor *principii, teorii și legi* cu anumite elemente de relevanță, adevăr și legitimitate.

Bailly și Ferras (Bailly, A., Ferras, R., 1997, pag. 19) fac o distincție între teorie, axiomă, concept și construct intelectual. Deasupra sistemului metodologic este plasat un sistem de „principii” (cinci principii la Bailly și Ferras, 1997, pag. 101). Sistemul de principii este apropiat de epistemologie și parțial de ontologie.

Sistemul de „legi” la care apelează geografia (aproape 80 în total) cuprinde:

- legi generale (universale) și legi specifice disciplinelor și științelor despre natură (biologie, fizică, geologie), cu semnificație în analiza naturală sau integrată a suprafeței terestre (utilizabile de geografia fizică);
- legi din domeniul socio – uman (utilizabile în geografia umană);
- legi construite în interiorul geografiei, de geografi, cum ar fi teoria treptelor de piemont (Albrecht Penck), teoria profilului de echilibru (W. M. Davis), teoria locului central (W. Christaller) etc;
- legi ale realității obiective, cu un pronunțat caracter interacțional (deci „geografice”), elaborate (sau în curs de identificare), cum ar fi îndeosebi legea zonalității latitudinale.

Sinteze recente („*Physical Geography and Environment*”, J. Holden, ed., 2013 etc.) adaugă elementele de predictibilitate și normativitate în evoluția fenomenelor naturale.

Geografia teoretică poate identifica mai multe categorii de adevăruri nesupuse confirmării experimentale (formând împreună un *sistem axiomatic*), cum ar fi următoarele:

- Fenomenele naturale sunt organizate în structuri latitudinale, zonale.
- Mediul natural, diferențiat ca rezultat al tipului de interacțiuni, este organizat ierarhic și taxonomic în structuri supraordonate (de la sit la planetă).
- Antropizarea și ”degradarea” mediului natural este un fenomen accelerat (și, aparent, ireversibil).
- Mediul (environment), peisajul, regiunile, spațiul geografic și geosistemul sunt concretizări identificabile ale interacțiunii dintre elementele naturale și cele antropice.
- Macrosistemul interacțional terestru (antropogeosfera) are (deocamdată) un caracter autoreglabil și antientropic, capabil să asigure existența viitoare a societății omenești.
- Dezvoltarea durabilă (care integrează inițiativele umane în raport cu mediul de viață) trebuie să reprezinte premisa de bază și finalitatea transformării mediului înconjurător.
- Realitatea teritorială are un caracter obiectiv, este identificabilă (ce este?), localizabilă (de ce este acolo?) și explicabilă (de ce este așa?), cu ajutorul abordărilor disciplinare proprii geografiei.

Acestea formează „sistemul axiomatic minimal” al geografiei actuale, cuprinzând propoziții nedemonstrabile, considerate ca adevăruri, plasate la începutul unei teorii nedeductive. Este, desigur, extensibil.

O problemă interesantă o reprezintă, de asemenea, identificarea unui sistem paradigmatic al geografiei actuale. În sens metodologic, principala paradigmă a geografiei (dar și a altor științe) rezultă din interacțiunea cu tehnologia informației. Geografia și tehnologia informației (inclusiv GIS, ca formă specifică a acesteia) au dus la apariția și dezvoltarea unei „alte geografii”, care reprezintă o schimbare de paradigmă, cel puțin sub aspect metodologic.

Sub raport conceptual și teoretic, structurile metateoretice ale geografiei (deci paradigmele sale) se referă la:

- Dimensiunea (paradigma) integrată (”totul se leagă de tot”);

- dimensiunea (paradigma) geoeologică;
- dimensiunea (paradigma) spațială (inclusiv cartografică).

Există, de asemenea, câteva dimensiuni generale ale unui câmp mai larg de științe, domenii ale cunoașterii și practicii umane, cum ar fi: dimensiunea științifică, dimensiunea dezvoltării durabile, dimensiunea mondializării și altele. Aceste dimensiuni („paradigme universale”), care nu sunt ale geografiei, au o coloratură specifică reprezentând un „câmp orientativ” pentru știința noastră.

Metodele de bază ale geografiei (observare, analiză, cartografiere etc.) rămân în centrul metodologiei sale, amplificându-și utilitatea investigațională.

Metodele moderne au impulsionat sensibil tipul de abordare a realității studiate. Aceste metode vin *din afara geografiei*, ca rezultate ale progresului general al cunoașterii, ale progresului unor anumite științe și al evoluției tehnologice.

Metoda specifică a geografiei, metoda cartografică, a fost substanțial modificată în condițiile utilizării GIS. Cu toate acestea, unele tipuri de hărți (și modul lor de realizare) rămân, în linii mari, utilizabile și în prezent. Inventarea limbajului chorematic a simplificat foarte mult expresivitatea cartografică și a determinat o anumită schematizare a realității prin generalizări mai mult sau mai puțin sugestive ale elementelor reprezentate. Utilizarea choremelor în geografia umană simplifică realitatea însă foarte mult. Deocamdată nu au fost imaginate reprezentări similare în geografia fizică integrată (s-ar putea să nici nu fie posibil).

(5) Geografia teoretică, geografia, filosofia și ideologiile

Orientările conceptuale, metodologice și de paradigmă ale geografiei au avut, de-a lungul timpului, relații complexe de interferență cu orientările filosofice semnificative ale momentului și cu ideologiile predominante. Este greu de stabilit multitudinea de interacțiuni și succesiunea lor în timp. În principiu, geografii semnificativi ai fiecărei etape de „reflecție fundamentală” (filosofică și ideologică) au imprimat, prin poziția pe care au avut-o și o anumită orientare științei pe care au practicat-o.

Legăturile diferitelor curente de gândire din filosofia modernă și contemporană (pozitivism, realism obiectiv, raționalism, intuiționism, empirism, idealism, materialism dialectic, pragmatism, fenomenologie, structuralism etc.) cu sistemul teoretic al geografiei sunt mult mai complexe decât ar fi de presupus, iar influența directă (filosofie – geografie) ar putea avea și condiționări reciproce inverse (geografie – filosofie).

Raportul dintre ideologii și geografie este, de asemenea, foarte complex, deși pare să fie predominant univoc (ideologiile determinând acțiunea pragmatică a oamenilor, afectând construcția spațiului geografic). Exemplul geografiei politice și al geopoliticii sugerează o asemenea interpretare. Recent însă geografia (într-un sens foarte larg) este repositionată într-un mod nou; astfel, „răzbușarea geografiei” (R. Kaplan, 2012) este evocată prin *paradigma spațială ca sursă a evoluției geopolitice a lumii, de-a lungul timpului*. În această interpretare, geografia (și spațiul geografic) au o funcție dacă nu determinantă, cel puțin de influențare a acțiunii spațiale a statelor.

Cu titlu de ipoteză, considerăm că *geografia ar putea deveni o adevărată ideologie a secolului XXI*, prin angajarea ei în zone de maxim interes: schimbările climatice, înțelegerea și gestiunea mediului (environnement), dezvoltarea durabilă, mondializare și metropolizare, geopolitică și geostrategie, educația pentru universalitate (Mândruț, O., 2016).

Filosofia, știința atât a naturii, cât și a societății (asemănător geografiei) oferă o imagine integratoare, dar și ”deasupra” acestora. Domeniile de interes și de legătură dintre filosofie și geografie sunt: *procesul de cunoaștere* (științifică și filosofică), *conștiința*, *cultura*, *raportul dintre universal și individual*, *epistemologia*, *ontologia*, *etica*, *estetica*, *axiologia*, *politica*, *problema transcendenței* etc.

Correspondența dintre filosofie și geografie este parțială, dar există multiple teme comune: determinism, interacțiune, cauzalitate, epistemologie, cultură, raportul om – mediu, posibilism etc. Există corelații noi, între etică și mediu, estetică și peisaje, politică și geografie politică; mai complex este raportul dintre ontologie și explicativul geografic.

Geografia nu își poate propune să analizeze toate elementele realității obiective înconjurătoare (acest lucru îl fac toate științele, la un loc). De asemenea, prin tradiție nu se poate cantona doar în dimensiunea naturală sau în dimensiunea umană a realității obiective. Specificul ei de știință duală îl reprezintă caracterul interacțional al relațiilor dintre mediul fizic terestru și societatea care îl locuiește.

Întrebarea legitimă este următoarea: *dacă acest caracter interacțional poate deveni domeniu predilect al unei științe* (cum este geografia) sau aceasta trebuie să se concentreze spre rezultate obiectuale (regiuni, peisaje, tipuri de medii etc.). În acest sens, opțiunea asumabilă poate fi aceea a primatului dimensiunii interacționale în raport cu cea obiectuală, chiar dacă multe rezultate ale interacțiunilor au acest caracter obiectual (peisaje etc.).

În raport cu preocupările anterioare și multiplele definiții asociate geografiei, ne putem întreba, pe bună dreptate, dacă este posibilă o abordare teoretică (geografie teoretică), facilitând perceperea specificului geografiei ca știință și domeniu al realității.

Această dimensiune teoretică a geografiei pornește de la următoarele aserțiuni:

- predominarea *caracterului interacțional și unitar* al realității;
- *metoda cartografică*, accelerată prin GIS, rămâne în continuare nucleul specific al metodologiei geografice de investigare a realității;
- *sistemul de adevăruri* (sistemul axiomatic), reductibil deocamdată la câteva constatări de generalitate maximă;
- *sistemul conceptual* al geografiei, axat în prezent pe câteva coordonate majore (localizarea, spațiul, regiunea etc.) este stabilizat și ordonat taxonomic, astfel încât reflectă mai bine caracterul unitar, integrat și interacțional al realității;
- geografia utilizează un *sistem temporal dublu* pentru cele două geografii (fizică și umană), dar un *sistem spațial unitar* (de la sit la planetă, ierarhizat și taxonomizat) pentru întreaga geografie, în ansamblul ei;
- sistemul de *teorii, legi și principii* cuprinde în mod predominant elemente proprii componentelor realității obiective (studiate și de geografie), precum și un număr minimal de elemente generale, cu un pronunțat caracter interacțional.

(6) Geografia și domeniile ale științei

Geografia – ca domeniu de tip ”cluster” are interacțiuni vizibile cu alte mari domenii ale științelor actuale. Câteva exemple.

Geografie – Geografie fizică – Științele Pământului

Legătura dintre geografie fizică și științele despre Terra este și foarte veche și foarte strânsă. Independentizarea unor domenii (oceanografie, meteorologie etc.) a dus la crearea unor științe noi. Specificul geografic al tratării diferitelor componente ale planetei noastre îl reprezintă dimensiunea spațială și scalară a acestora (fiind prezent și explicativul interacțional). Diferența principală o reprezintă aparent aparatul științific al ”științelor despre Pământ” (cu elemente din matematică, fizică, chimie, biologie, geologie), față de geografia fizică, cu un algoritm de prezentare aparent tradițional (pe geosfere), dar și actualizat (pe geosisteme). Abordarea geografiei fizice pe geosfere reflectă o paradigmă a acesteia întreținută mai mult timp. Tratatatele ”clasice” (S. Mehedinți, A. von Humboldt, E. de Martonne, A. Strahler, H. J. de Blij et. all), deși prezintă o ”geografie fizică a geosferelor”, s-au îmbogățit pe parcursul evoluției, cuprinzând frecvent abordări noi (cum ar fi trecerea spre ”environnement”) și elemente teoretice noi.

(a) Câteva lucrări recente de geografie fizică (redate în bibliografie) dau o formă nouă acesteia, prin mai multe elemente inovative:

- tratarea fenomenelor fizico-geografice de la mic (un versant) la mare – planeta ca înreg (nu invers, ca până acum), cu accent pe explicativ și interacțiuni (*Geographie physique*, Vuibert, 2016);

- structurarea geografiei fizice pe geosisteme (*"Geosystems – An Introduction to Physical Geography"*), cu accent pe inserția umană a rezultatelor fenomenelor naturale;
- construirea geografiei fizice (*"Fundamentals of the Physical Environment"*) pe interacțiuni, modele și sisteme, integrate pe domenii ale mediului natural (environment);
- considerarea geografiei fizice și mediul înconjurător ca părți centrale ale disciplinei noastre (H. J. de Blij, J. Holden, ed.);

Observăm caracterul onorant, foarte înalt și original al tratatelor relativ recente de geografie fizică, în aparentă "competiție" cu tratatele referitoare la Științele Pământului.

(b) Tratatul de științe ale Terrei (de exemplu: *"Sciences de la Terre et de l'Univers"*, Vuibert, 2014 și altele, redată în bibliografie) exced sensibil geografia fizică prin abordări și dezvoltări aprofundate cu exemple din geofizică, geologie, biologie, planetologie comparată, astrofizică, cosmologie etc.

Domeniile incluse în științele Pământului cuprind o varietate de probleme din astrofizică, planetologie, geologie (cu diviziunile ei), fizica Pământului și a atmosferei, geofizică, biologie, chimie, matematică, științe ale Universului etc. Acestea sunt, într-o formă extinsă, domenii de interes ale geografiei fizice. În cadrul geologiei există, de asemenea, un domeniu denumit "geologie fizică", ilustrat de mai multe cursuri și cărți tipărite.

În acest context, geografia fizică introduce un demers explicativ original (propriu geografiei) și selectiv asupra temelor din Științele Pământului, orientând structura ei interioară spre mediul înconjurător (environment), spațiu, geosisteme și interacțiuni.

Geografia fizică este, într-o formă simplificată, o "fizică aplicată pe o sferă", ceea ce subliniază legătura privilegiată între geografie – fizică – geometrie.

Geografie – Geografie umană – Științe socio-umane

Geografia umană este considerată ca singura geografie (Claval, P., 2007). Acest lucru împinge geografia spre științele socio – umane. Tematica presupusă, în acest context, ignoră partea "naturală" a geografiei și a mediului.

Prezentarea geografiei umane în forma ei actuală este facilitată de existența unei lucrări deosebit de complexe și aproape exhaustive asupra domeniului, realizată de profesorul Silviu Neguț (*"Geografie umană"*, 2011, Editura Academiei). Este foarte importantă și interesantă structurarea acestui tratat în două părți: geografie umană teoretică și geografie umană generală (ramuri, preocupări, discipline de graniță); aceasta subliniază că în interesul geografiei umane trebuie să distingem o parte teoretică și o parte concretă (cu discipline și preocupări). Fără a detalia, amintim temele de geografie umană teoretică, dezvoltate în *"Geografia umană"*: un istoric al geografiei umane (în cadrul geografiei), noțiuni și concepte (spațiu, regiune, loc și localizare, teritoriu, națiunea, sistemul, modele), apoi epistemologia geografiei umane, teorii, matematizare, geografia prospectivă, globalizare, bazate toate pe o bibliografie extinsă, precisă și pertinentă.

Geografia umană tinde să fie legată de dimensiunea ei culturală (Rubinstein, J. M., *"Human Geography – the Cultural Landscape"*, 2005) și să redevină *antropogeografie* (I. Nicolae, 2011).

Trebuie să observăm că geografia umană pare foarte strâns legată de științele socio – umane, alimentând interpretarea că geografia (cel puțin prin geografia umană) este o știință despre societate. Legăturile ramurilor geografiei umane cu disciplinele socio – umane (demografie, sociologie, economie, administrație, științe politice etc.), foarte strânse prin obiectul de studiu și metodologie, precum și extensiunea recentă a acestui domeniu, sugerează o "alunecare" (aparentă) a geografiei spre științele umane. Ceea ce este, în opinia noastră, exagerat și dincolo de viziunea ei unitară (Pământul ca întreg) și integrată (fizică, umană, mediu, cartografie etc.).

Un recent tratat de geografia populației (poate cel mai complet și complex la nivel internațional) sugerează însă o legătură strânsă cu elementele naturale (I. Muntele, A. Ungureanu, 2017).

Geografia ca știință unitară și integrată

O istorie a geografiei consemnează o varietate de preocupări. De la Eratosthene (fondator al geografiei), alți oameni de știință din Antichitate, Evul Mediu și epoca modernă, sugerează însă o legătură între partea naturală și umană a geografiei, sub diferite forme (geografie generală, geografie regională, universală).

Un moment semnificativ al dezvoltării geografiei îl reprezintă apariția cărții ”*Geographia Generalis*” de Bernard Varenius (1650), scrisă la 28 de ani, în limba latină și apoi tipărită succesiv, în mai multe limbi, în ani succesivi și în mai multe țări. Varenius consideră că ”geografia este o ramură a matematicii”. Isaac Newton a predat la Cambridge elementele geografiei generale a lui Varenius, ceea ce arată importanța și semnificația acesteia. Din păcate Varenius nu a reușit să extindă mai mult geografia generală la latura ei umană.

Lucrări mai recente (I. Kant, S. Mehedinți, V. Mihăilescu) sugerează caracterul unitar al geografiei, ca rezultat al obiectului de studiu: Terra ca întreg, componentele sale, la diferite ordine de mărime).

Caracterul integrat al geografiei rezultă din activitatea de cercetare dezvoltată prin metodologie, structură, GIS și tematică (mediul înconjurător, dezvoltarea durabilă, schimbări ale mediului, organizarea spațiului, turism etc.).

Analizând cadrul mai larg al științelor, observăm că există trei științe (domenii) care abordează, în același timp, atât realitatea naturală, cât și realitatea umană: filosofia, psihologia, geografia; acestea se referă simultan la cele două domenii, dar în porțiuni diferite.

(7) Istoria geografiei ca sursă a geografiei teoretice

Geografia are origini în Antichitate (Mediterraneană, Arabia, China), cu elemente de originalitate științifică în Grecia Antică, Egipt, apoi Roma. Anaximandru, Herodot, Aristotel, Eratostene, Strabon, apoi Ptolemeu, geografi arabi și europeni sunt considerați inițiatori ai geografiei, în ambele domenii de interes, generând o tradiție atât de geografie fizică, cât și de știință social – umană. Baza dezvoltării geografiei o reprezintă curiozitatea și activitatea exploratorie. Pentru explorarea unor spații noi, curiozitatea este mecanismul determinant principal.

Sinteza celor două ”geografii” este construită de Bernard Varenius prin ”*Geografia generalis*” (1650). *Geografia generalis* poate fi considerată prima lucrare de geografie teoretică și, în același timp, de geografie generală.

Prin Immanuel Kant (sec. XVIII) se pun bazele reflecțiilor epistemologice asupra geografiei și, prin acestea, asupra geografiei teoretice. Kant a elaborat peste 50 de lucrări de geografie (predominant de geografie fizică) și a avut un rol important în dezvoltarea filosofiei (”*Critica rațiunii pure*” etc.).

Fondatorii geografiei științifice sunt considerați Alexander von Humboldt și Carl Ritter, iar al geografiei umane, Friederich Ratzel (prin *Antropogeografie*). Este considerată perioada ”clasică” a geografiei.

În ultimii 150 de ani s-au afirmat numeroase domenii specializate ale geografiei și metodologii noi (reunite, după 1950, sub numele de *noua geografie*).

Reflecțiile teoretice însoțesc ulterior principalele lucrări din diferite domenii ale geografiei (Ratzel, F., Reclus, E., de la Blache, V., Davis, W. M., Claval, P., Haggett, P., Hettner, A., Penck, A., Troll, C. etc.).

Cea mai cunoscută lucrare teoretică este datorată lui W. Bunge (”*Theoretical Geography*”, 1962), comentată și explorată ulterior cu diferite ocazii. Menționăm, de asemenea, două lucrări de certă originalitate consacrate geomorfologiei teoretice (”*Theoretical Geomorphology*”, de Scheidegger, A. E., care formalizează foarte mult și matematizează studiul reliefului și ”*Epistémologie de la géomorphologie*”, de Reynaud, A.).

Caracterul unitar al geografiei este subliniat și demonstrat de mai mulți autori (R. Marconis, P. George, A. Holt – Jensen, N. Clifford, S. Mehedinți etc.), dar există și păreri conform cărora geografia umană este singurul domeniu al geografiei (P. Claval).

O imagine personală asupra geografiei teoretice (și a geografiei în general) este datorată geografului spaniol J. O. Valcárcel (*”Los horizontos de la geografía”*); acesta consideră că geografia este o disciplină socială (deși este analizată și partea fizică și ambientală a acesteia). Menționarea unor teme diverse (globalizare, posibilism, geografie regională și ambientală, filosofie și domenii culturale etc.), realizată într-o formă atât constructivă, cât și critică, oferă impresia unei abordări exhaustive. Organizarea cărții în trei părți, cu o introducere istorică și bibliografie, creează impresia unui demers structurat. Absența aprofundărilor unor teme și probleme (îndeosebi de geografie fizică, geografia mediului, metodologie, geografie integrată etc.) limitează credibilitatea opiniilor.

În *”Istoria geografiei”*, P. Claval (2013) lasă vizibilă opțiunea sa pentru geografie ca disciplină socială, dar recunoaște interesul geografiei actuale atât pentru științele naturii, cât și pentru științele sociale, interes mediat de atenția acordată teritoriului și organizării spațiului. *”Geografia este o invitație de a înțelege și respecta diversitatea mediilor naturale și civilizațiile”* (Claval, P., 2013, *”Histoire de la géographie”*, pg. 125).

Poziția recentă cea mai lipsită de echivoc a lui Paul Claval este redată în *”Géo-épistémologie”* (2017), în care geografia este doar geografie umană, element care contravine istoriei geografiei și preocupărilor actuale ale acestei științe. De altfel, la bibliografie sunt menționate, aproape exclusiv, titluri referitoare la geografia umană.

O recentă lucrare de tip tratat enciclopedic, *”Geographie”* (2020, Springer), realizată de autori din Germania, este construită în viziunea geografiei unitare. Cuprinde cele două părți clasice (geografie fizică și geografie umană), o parte introductivă predominant teoretică și metodologică, precum și o parte finală, dedicată problematicii mediului înconjurător. Este, neîndoind, o geografie integrată (în concepție, text, argumentație), chiar dacă marile secvențe (metode – geografie fizică – geografie umană – mediu înconjurător) au o autonomie relativă. Este o lucrare de mari dimensiuni (1270 pagini), cu 5 coordonatori (H. Gebhardt, R. Glaser, U. Radtke, E. Reuber, A. Vött) și 180 de autori, ceea ce îi conferă o unitate conceptuală, factuală și metodologică. O semnalăm pentru a sublinia caracterul unitar al geografiei ca paradigmă, precum și dezvoltarea echilibrată, egală, a celor două părți cu legitimitate tradițională (geografia fizică și umană). Geografia umană cuprinde și o serie de teme noi (geografie financiară, migrații, mobilitate, geografie istorică). Menționăm, de asemenea, multitudinea de modele grafice interacționale, tabele sintetice cu rol explicativ, grafice, hărți special, structuri interacționale etc.

Trebuie să observăm că în exemplele recente de mai sus nu apare nicio menționare a unor lucrări realizate de geografi români, nici măcar sub forma unor semnalări în bibliografie.

Pot fi avute în vedere, pentru istoria geografiei teoretice, cel puțin *”Terra”* (1931), de S. Mehedinți, anterioară oricărei alte lucrări de acest fel și *”Geografie teoretică”* (1968), de V. Mihăilescu, aproape sincronă cu lucrarea clasică a lui W. Bunge (1962).

Alte lucrări mai recente, cu bibliografii abundente, nu menționează, de asemenea, niciun titlu din țara noastră.

Menționăm, pentru obiectivitatea mesajului, în mod selectiv, câțiva geografi de la noi cu abordări teoretice semnificative: A. Roșu, I. Mac, S. Neaguț, I. Nicolae, A. Ungureanu, D. Petrea și alții, citați în bibliografie, *”Elemente de epistemologie a geografiei”*, precum și alți autori, lucrări, articole sau opinii. Totodată, o valorizare internațională a altor lucrări datorate lui S. Mehedinți dar tipărite abia acum, ar extinde sfera dimensiunii teoretice a geografiei.

Ar fi foarte posibil să existe și în alte țări, alte opinii care să completeze o eventuală geografie teoretică echidistantă. Altfel, pare un produs vest-european și american.

(8) Contribuții autohtone la geografia teoretică

Deși nu pare un domeniu preocupant, contribuțiile autohtone la geografia teoretică sunt în același timp originale și parțial sincrone. Lucrările teoretice internaționale (redate în bibliografie)

consemnează mai mult contribuții din spațiul intelectual respectiv, ignorând – probabil în mod obiectiv – altele exterioare.

Redăm, foarte sumar, într-o formă recuperatoare minimală, câteva opinii autohtone, cel puțin pentru a fi semnalate.

Simion Mehedinți este, fără îndoială, un pionier al geografiei teoretice, îndeosebi prin ”*Terra. Introducere în geografie ca știință*” (1931 și traducerea în limba franceză în 2021), ”*Ethos, o introducere în studiul omenirii*” (tipărită abia în 2008) și ”*Fazele geografice ale omenirii*” (2022).

Prin ”*Terra*”, S. Mehedinți construiește o panoramă complexă asupra planetei noastre și a științei care o studiază, prin ”*Ethos*”, dimensiunea umană a societății, iar ”*Fazele geografice ale omenirii*” o largă panoramă (la nivelul timpului) asupra științelor, evoluția geografică a omenirii cu fazele sale istorice. Lipsa unor traduceri pentru ultimele două lucrări limitează accesul ideilor dezvoltate în aceste cărți în literatura geografică mondială.

Geografia teoretică a profesorului Vintilă Mihăilescu (1968) este una dintre lucrările singulare ale domeniului.

Există, de asemenea, contribuții teoretice originale realizate în timp de alți geografi (A. Roșu, S. Neagu, D. I. Bogdan etc.)

Profesorul clujean Dănuț Petrea, în mai multe lucrări și articole, aduce contribuții teoretice semnificative asupra noțiunilor de sistem, prag (geomorfologic), paradigma structuralist – sistemică.

A. Ungureanu și D. Petrea (2010), într-un curs de *Geografie generală*, tratează și probleme de geografie teoretică referitoare la învelișul geografic (energie, dinamică, informație), nivelurile de organizare taxonomică, concepte, structura geosistemelor, obiectul și definiția geografiei etc. O idee originală o reprezintă *considerarea învelișului geografic ca o megageosferă integrată*.

Contribuții cu un profund caracter teoretic a realizat profesorul Ion Mac. ”*Geografia generală*” (2000) este structurată pe probleme (nivelurile de organizare a materiei, nivelul geografic al acesteia, formarea ”învelișului terestru superior”, sisteme, geosistemul, energie, dinamica învelișului terestru, geografie environmentală etc.) și subiacent pe geosfere. Fiecare temă majoră începe cu un ”contur gnoseologic” care o circumscrie unui cadru mai general de cunoaștere.

Ulterior, ”*Geografia normativă*” (2008) dezvoltă idei anterioare și introduce concepte noi: organizare holarhică, structura și funcțiile geosistemelor, geografie imagistică, geografie informațională, sensibilitatea sistemelor, geografie proiectivă, geografie fenomenologică, paradigme noi în geografie, legi și principii, monitorizare și management etc. Titlul (”geografie normativă”) sugerează totodată cum ar trebui să fie geografia, în concepția autorului.

O problemă importantă a geografiei teoretice (și a geografiei, în general) o reprezintă existența obiectivă (sau relativă, imaginată) a ”învelișului geografic” ca loc geometric de interacțiune maximală a geosferelor terestre. Componenta naturală (geosistemul) și antropică (sociosistemul) interferează, creând o realitate nouă, sociogeosistemul (după I. Donisă) sau învelișul geografic, care este megageosferă (Ungureanu, A., Petrea, D., 2010). După M. Bizerea (1975), ”antropoecologia” ar fi o expresie potrivită pentru caracterul sintetic al raporturilor dintre om și mediu, reflectat de geografie.

Un interesant simpozion dedicat epistemologiei a avut loc la Baia Mare, în organizarea Universității de Vest ”Vasile Goldiș” din Arad (cu participarea acad. A. Surdu, vicepreședinte al Academiei), a cuprins teme referitoare la epistemologia diferitelor domenii științifice, inclusiv la epistemologia geografiei (cu 6 prezentări). Lucrările au fost publicate într-un volum al revistei ”*Paradigme universitare băimărene*”. Cu această ocazie a fost prezentat și volumul intitulat ”*Elemente de epistemologie a geografiei*”.

Un articol recent (Groza, O., Rusu, A., 2023), chiar dacă nu este unul propriu-zis de geografie teoretică, aduce constatări, observații, analize și păreri referitoare la statutul actual al geografiei. Redăm, pe scurt, câteva afirmații:

- translația geografiei (prin geografia regională) de la ”*cercetarea distribuției obiectelor și a fenomenelor la cercetarea proceselor*”;
- geografia fizică a evoluat spre ”*științele despre mediu*” (menționându-se și lucrarea coordonată de Joseph Holden) și spre ”*Environmental Geography*”;
- în Franța, *geografia environmentală este văzută ca o posibilitate unificatoare a geografiei*;

- este dificil să distingem geografia fizică de alte discipline, deoarece ”geografia fizică este aproape lipsită de identitate”;
- sunt menționate posibilități *de reorientare a geografiei fizice* spre domenii noi, de margine;
- pentru creșterea dimensiunii sale proactive, este necesară conturarea mai hotărâtă a *imaginii sale publice*, deoarece în prezent ”geografia este o știință puțin înțeleasă de publicul larg”.

Rezumând abordările în geografia recentă din țara noastră care ar putea fi cel puțin menționate:

- primatul exprimării unei viziuni integratoare asupra geografiei și planetei noastre, de către S. Mehedinți (1931, ”*Terra*”);
- existența unei geografii teoretice (V. Mihăilescu, 1968) sincronă altor abordări de acest fel;
- introducerea conceptului de antroposferă, ca ”sferă” terestră a oamenilor (programe școlare actuale și în ”*Modificări globale ale mediului*”);
- introducerea unor termeni cu un caracter integrator (antropogeosferă, antropoecologie etc.), dar cu o utilizare marginală;
- introducerea în învățământul preuniversitar, pentru prima dată în lume, a *geografiei mediului înconjurător* (1976) și construirea unor cursuri universitare pe această temă;
- utilizarea unei terminologii mai apropiate de geografie (oceanosferă, climatosferă etc.) pentru domenii aparținând geosferelor;
- dezvoltări epistemologice asupra geografiei, bazate pe idei echidistante (nu disciplinare);
- prezentarea structurată a epistemologiei geografiei;
- afirmarea sistemului spațiu – timp, ca sinteză a celor două componente (spațiul și timpul) în construirea unui sistem explicativ ameliorat;
- afirmarea caracterului integrat și ”general” al geografiei, prin programe școlare (”geografie generală”);
- construirea unui cadru generativ al proiectării curriculumului preuniversitar de geografie;
- utilizarea conceptului de geoecologie (prin ”factorii geoecologici”) în explicativul fenomenologic al mediului înconjurător (în programe, manuale, cursuri, începând din 1997);
- înțelegerea planetei noastre ca ”*geosistem al vieții*” (Terra – geosistemul vieții);
- alte elemente inovative, pe teme și domenii punctuale de interes (identificabile în bibliografie).

(9) Scenarii posibile de evoluție a geografiei

Geografia teoretică poate aborda (și abordează) *domenii transversale* geografiei în ansamblul său, asigurându-i în acest fel unitatea ca știință.

Geografia teoretică abordează teme generale, la interacțiunea lor cu filosofia, gândirea, cunoașterea și demersurile metateoretice.

Geografia generală se ocupă predominant de analiza, explicarea și prezentarea componentelor materiale, energetice și factuale, care au loc la suprafața terestră.

Geografia generală are posibilități mai mari în domeniul disciplinar și interdisciplinar, iar geografia teoretică se poate extinde și asupra transdisciplinarității.

Geografia generală și geografia teoretică, pentru a avea statutul de știință, trebuie să aibă la bază geografia fizică, domeniile acesteia, cartografia, mediul înconjurător, care sunt, fără echivoc, științe asemănătoare altora preocupate de cercetarea realității obiective (fizica, matematica, biologia, chimia), precum și domenii proprii sau de interferență între acestea. Un ipotetic exclusivism al geografiei umane ca geografie (sau ca ”singură” geografie) o îndepărtează de ideea de știință. Altfel spus, geografia umană singură nu este propriu-zis o știință (în sensul tare al cuvântului), ci mai mult o reflecție asupra realității subiective.

Geografia fizică este, neîndoind, *nucleul științific al geografiei*. Prin ”adăugarea” geografiei umane la geografie se completează doar (prin tematică) aria preocupărilor.

În această optică trebuie să admitem caracterul cel puțin "dual" al geografiei (ca știință atât a naturii, cât și a societății), având ca obiect predilect de studiu *raportul dintre mediul fizic și societatea omenească*.

Tratate de geografie fizică și de geografie umană realizate de aceleași colective (H. J. de Blij etc.) arată posibilitatea practicării simultane a celor două domenii.

O carte recentă de geografie menționată mai sus ("*Geographie*", 2022) sugerează că geografia generală (cu o minimă componentă teoretică) reprezintă *forma câștigătoare a științei noastre în contribuția la cunoașterea lumii contemporane*.

Evoluția viitoare a geografiei poate avea loc în următoarele direcții:

- (1) Păstrarea caracteristicilor de *știință unitară și integrată*, care are ca obiect principal de studiu interacțiunea dintre societate și mediul ei de viață.
- (2) Deplasarea accentuată a centrului de greutate al geografiei *spre geografia umană*, dar conservarea caracterului aparent „unitar” al geografiei (prin nedisocierea obiectului de studiu).
- (3) *Deplasarea instituționalizată a geografiei „academice” spre științele naturii*, cu dezvoltarea domeniilor clasice ale geografiei fizice și a studiilor de geografie umană într-o formă (și cu un conținut) care să nu se suprapună științelor sociale corespunzătoare.
- (4) „Spargerea” geografiei în *cele două domenii majore ale sale*: geografie fizică (atașabilă „științelor naturii”) și geografie umană (atașabilă „științelor sociale”).
- (5) *Reorganizarea teoretică a geografiei* în jurul paradigmei interacționale (geografia ca știință a interacțiunilor dintre societate și mediu), la nivelul spațial și al componentelor sale (elemente, fenomene, procese, structuri, sisteme), la diferite scări de analiză, în perspectiva unei contribuții sporite la dezvoltarea cunoașterii actuale.

În toate situațiile, geografia își păstrează nucleul metodologic specific (cartografie și GIS).

Aserțiunea filosofului (și geografului) Imm. Kant – „ideea este arhitectonică, ea creează știința” aduce o notă de optimism și în geografia actuală.

Opțiunea de față combină unitatea geografiei (chiar în condițiile originii sale duale) cu necesitatea trecerii spre o dimensiune predominant integrată, interacțională, atât pe domeniile ei clasice (geografie fizică, umană și diviziuni ale acestora), cât și în structuri integrate.

(10) Structura și problematica geografiei teoretice (elemente minimale)

Geografia teoretică nu este o "altă" geografie. Este doar o formă prin care geografia (unitară) se raportează la reperele teoretice ale filosofiei, științelor și cunoașterii, printr-o racordare și compatibilizare a acestora. Este necesară nu doar o cunoaștere profundă a geografiei ca știință, dar și o înțelegere a domeniilor metateoretice.

În acest context, prezentăm pe scurt câteva domenii ale geografiei abordate din perspectiva unei viziuni teoretice asupra sa.

Acestea ar putea fi:

- afirmarea principiului echidistanței în abordarea temelor teoretice ale geografiei, prin accesarea ideilor din (aproape) toate "geografiile" naționale; menționăm contribuțiile însemnate ale unor geografi de la noi (începând cu S. Mehedinți și V. Mihăilescu, până în prezent);
- specificul cunoașterii realității vectorizat prin geografie;
- viziuni comparative ale realității, din perspective diferite: geografie, fizică, geologie, biologie, istorie etc.;
- metodologii transdisciplinare și unificarea științelor;
- organizări taxonomice și de scară ale realității geografice (inclusiv a factorilor geoecologici);
- realitatea obiectivă și subiectivă în geografie;
- geografia în contextul unor ideologii, curente de cunoaștere și mimetism social; geografia ca posibilă ideologie a secolului al XXI-lea;
- geografia unitară, integrată, duală sau multiplă;

- timpul, spațiul și sistemul spațiu – timp;
- paradigme, sistem axiologic, legi în explicativul geografiei;
- dimensiuni epistemologice ale geografiei;
- geografia între posibilism și determinism;
- interacțiuni, probabilitate și cauzalitate;
- contribuții posibile ale geografiei la teme majore ale științelor (evoluția biosferei, evoluția sistemelor fizice, entropia, modificări ale mediului etc.);
- geografia prospectivă (în măsura posibilului);
- analiza critică a lucrărilor fundamentale de geografie;
- formalizarea discursului explicativ al geografiei;
- modelele interacționale ale componentelor geografice ale realității (elemente, fenomene, procese, structuri, sisteme);
- realizarea unui demers actualizat referitor la posibilitatea renovării geografiei educaționale în vederea susținerii disciplinei noastre ca domeniu semnificativ și obligatoriu al pregătirii de bază;
- construirea unei structuri (**Geografie teoretică**) obiectivă, echidistantă și echipotențială, referitoare la planetă ca întreg și știința care o studiază.

Elementele de mai sus presupun și un tip nou de abordare: analiza științifică, argumentată, dar și pe baze negociate, care să diminueze influențele personale, subiective. Desigur, pot fi identificate și alte teme de interes.

În acest context, construirea unei structuri este un demers inițial de la care poate începe o discuție constructivă.

Bibliografie selectivă

- Bailly, A., Ferras, R. (1997), *Éléments d'épistémologie de la géographie*, Armand Colin, Paris.
- Bălțeanu, D., Șerban, Mihaela (2005), *Modificări globale ale mediului*, Editura CNI "Coresi", București.
- Băncilă, O. (1971), *Cauzalitatea în filosofie și știință*, Editura Științifică, București.
- Bizerea, M. (1975), *Antropoecologia – sinteză a geografiei contemporane*, în revista *Catedra*, nr. 1, CCD Arad.
- Bleahu, M. (1983, 1989), *Tectonica globală* (vol. I, II), Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Blij, H. J. de (1986), *Human Geography: Culture, Society and Space*, Ed. Wiley and Sons, New York.
- Blij, H. J. de, Muller, P., Williams, R. S. (2004), *Physical Geography – the global environment*, Oxford University Press, U.K.
- Bogdan, D. I. (2014), *Demersuri epistemologice în geografie*, "Vasile Goldiș" University Press, Arad.
- Bogdan, D. I. (2015), *Analiza geofizicului – repere epistemologice*, în *Paradigme universitare băimărene*, an. II, nr. 2, "Vasile Goldiș" University Press, Arad.
- Briggs, D. (ed.), Smithson, P., Addison, K., Atkinson, (2002), *Fundamentals of the Physical Environment*, Routledge, London – New York.
- Brunet, R., Ferras, R., Théry, H. (dir.) (2008), *Les Mots de la géographie – dictionnaire critique*, Reclus, Paris – Montpellier.
- Bunge, W. (1962), *Theoretical Geography*, Gleeurp, London.
- Claval, P. (2007), *Épistémologie de la géographie*, Armand Colin, Paris.
- Claval, P. (2013), *Histoire de la géographie*, PUF, Paris.
- Claval, P. (2017), *Géo – épistémologie*, Armand Colin, France.
- Clifford, N., Holloway, L. Sarah, Rice, S., Gill, Valentine (2011), *Key Concepts in Geography*, Sage, Los Angeles, London.
- Cristopherson, R. (2006), *Geosystems*, Pearson, Upper Saddle River, New Jersey, U.S.A.
- Cristopherson, R., Birkeland, Ginger (2015), *Geosystems – An Introduction to Physical Geography*, Pearson Ed. Limited, Harlow, UK.
- Daniel, J. I. (dir.) (2014), *Sciences de la Terre et de l'Univers*, Vuibert, Paris.

- Delannoy, J. J., Deline, P., Lhénaff, R. (2016), *Geographie physique*, Vuibert, Paris.
- Donisă, I. (1977), *Bazele teoretice și metodologice ale geografiei*, E.D.P., București.
- Gebhardt, H., Glaser, R. Radtke, U., Reuber, P., Vött, A. (coord.) (2020), *Geographie. Physische Geographie und Humangeographie*, Springer Spektrum, Berlin.
- Gregory, D. (1996), *Geographical Imaginations*, Blackwell, U.K.
- Groza, O., Ursu, A. (2023), *Geografii captive: avatarurile unei discipline în perioada contemporană. De la subordonarea teoretică, la emanciparea epistemologică*, în vol. *Tendențe și progrese în geografie*, Editura Universității "Al. I. Cuza", Iași.
- Haggett, P. (1975), *Geography: A modern Synthesis*, Harper and Row, New York.
- Haggett, P. (1983), *A modern Synthesis*, Harper, Row, New York.
- Holt – Jensen, Arild (1999), *Geography – history, cencepts*, Sage Publication, London.
- Hugget, R.J. (1995), *Geoecology – an evolutionary approach*, Routledge, London – New York.
- Humboldt, A. v. (1845), *Kosmos*, Cotta, Stuttgart.
- Ielenicz, M. (2000), *Geografie generală. Geografie fizică*, Editura Fundației "România de Măine", București.
- Ielenicz, M., Comănescu, Laura (2003), *Geografie fizică generală. Bazele geografiei fizice*, Editura Universitară, București.
- Johnston, R.J., Gregoryy, D., Pratt, Geraldine, Watts, M. (2003), *The Dictionary of Human Geography*, Blackwell Publishing, U.K.
- Kaplan, R. (2014), *Răzbunarea geografiei (The Revenge of Geography)*, Editura Litera, București.
- Kuhn, T. S. (1962), *The structure of Scientific Revolution*, Chicago University Press, Chicago.
- Lovelock, J. (1995), *The Ages of Gaia*, Oxford University Press, U.K.
- Mac. I. (2000), *Geografie generală*, Editura Europontic, Cluj – Napoca.
- Mac, I. (2008), *Geografie normativă*, Presa Universitară Clujeană, Cluj – Napoca.
- Marconis, R. (1996), *Introduction à la géographie*, Armand Colin, Paris.
- Mândruț, O. (2012), *Elemente de epistemologie a geografiei*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad.
- Mândruț, O. (2016), *Geografia teoretică între geografie, filosofie și epistemologia științelor*, în *Buletinul Societății de Geografie, filiala Ilfov, an V*, CD Press.
- Mândruț, O. (2016), *Geografia ca ideologie a secolului XXI*, în *Buletinul Societății de Geografie, Ilfov*.
- Mândruț, O. (2017), *Geografie educațională*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad.
- Mehedinți, S. (1931), *Terra. Introducere în geografie ca știință*, vol. I, II, Editura „S. Ciornei”, București.
- Mehedinți, S. (ed. 2008), *Ethnos, o introducere în studiul omenirii*, Editura Terra, Focșani.
- Mehedinți, S. (2022), *La Terre. Introduction à la géographie en tant que science*, vol. I (traduction de Corneliu Iașu).
- Mehedinți, S. (2022), *Fazele geografice ale omenirii*, Editura Terra, Focșani.
- Mihăilescu, V. (1968), *Geografie teoretică*, Editura Academiei, București.
- Muntele, I. Ungureanu, A. (2017), *Geografia populației*, Sedcom Libris, Iași.
- Neguț, S. (2011), *Geografie umană*, Editura Academiei, București.
- Nicolae, I. (2011), *Antropogeografie – o abordare diacronică*, Editura Universitară, București.
- Petrea, D. (1998), *Pragurile de substanță, energie și informație în sistemele geomorfologice*, Editura Universității din Oradea.
- Posea, G., Armaș, Iuliana (1998), *Geografie fizică. Terra – cămin al omenirii și Sistemul Solar*, Editura Enciclopedică, București.
- Réclus, E. (1905 – 1908), *L’home et la Terre* (6 vol.), Paris.
- Reynaud, A. (1971), *Epistémologie de la géomorphologie*, Masson, Paris.
- Roșu, A. (1987), *Terra – geosistemul vieții*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Scheibling, J. (2011), *Qu’est-ce que la Géographie?*, Hachette Supérieur, Paris.
- Scheidegger, A. E. (1961), *Theoretical Geomorphology*, Springer, Berlin.
- Surdu, Al. (2002), *Filosofia modernă*, Editura Paidea, București.
- Tarback, E., Lutgens, E. (2006), *Earth Sciences*, Pearson, Upper Saddle River, New Jersey, U.S.A.

Ungureanu, A., Petrea, D. (2010), *Geografie generală*, Politehnica Press, București.
Valcarcel, J. O. (2014), *Los horizontes de la geografía. Teoría de la Geografía*, Editura Arie S.A., Barcelona.
Varenus, B. (1650), *Geographia generalis*, Amsterdam.
Vidal de la Blache, P. (1921), *Principes de la géographie humaine*, Armand Colin, Paris.
* * * *Probleme de epistemologie, în Paradigme universitare băimărene*, an II, nr. 2, 2015, Editura "Vasile Goldiș" University Press, Arad.

Dicționar minim de termeni

Aria curriculară - reprezintă un sistem de discipline școlare care au în comun anumite elemente și care își propune să ofere o viziune supradisciplinară asupra obiectelor de studiu. Curriculumul Național este structurat în șapte arii curriculare. Ariile curriculare rămân aceleași pe întreaga durată a școlarității obligatorii, dar ponderea lor de-a lungul anilor de studiu este variabilă.

Competențele - reprezintă ansambluri structurate de cunoștințe și deprinderi dobândite prin învățare. Competențele se formează prin procese de instruire cu o anumită structurare internă și prin activități de învățare specifice. În final, acestea permit *identificarea și rezolvarea în contexte diverse a unor probleme caracteristice unui anumit domeniu*, adică „dobândirea unei competențe”.

Competențe - cheie - în accepțiunea Comisiei Europene, definiția competențelor - cheie este următoarea: *„Competențele - cheie reprezintă un pachet transferabil și multifuncțional de cunoștințe, deprinderi (abilități) și atitudini de care au nevoie toți indivizii pentru împlinirea și dezvoltarea personală, pentru incluziune socială și inserție profesională. Acestea trebuie dezvoltate până la finalizarea educației obligatorii și trebuie să acționeze ca un fundament pentru învățarea în continuare, ca parte a învățării pe parcursul întregii vieți”*.

Competențe generale - se definesc pe obiect de studiu și se formează pe durata unui ciclu de învățământ sau pe durata mai multor ani. Au un grad ridicat de generalitate și au rolul de a orienta demersul didactic către achizițiile finale dobândite de elev prin învățare.

Competențele specifice - se definesc pe obiect de studiu și se formează pe parcursul unui an școlar. Ele sunt derivate din competențele generale, fiind etape în dobândirea acestora. Programele redau doar un anumit număr de competențe specifice, care au fost considerate minime și suficiente. În condițiile unor elevi cu o pregătire bună, pot fi imaginate mai multe competențe specifice, precum și competențe cu o complexitate mai mare.

Curriculum - sensul lui cel mai larg reprezintă ansamblul proceselor educative și al experiențelor de învățare prin care trece elevul pe durata parcursului său școlar. În sens restrâns, curriculumul cuprinde ansamblul acelor documente școlare de tip reglator în cadrul cărora se consemnează datele esențiale privind procesele educative și experiențele de învățare pe care școala le oferă elevului. Acest ansamblu de documente poartă, de regulă, denumirea de curriculum formal sau oficial. Această accepțiune este consemnată în documentele care formează Curriculum Național (Cadru de referință, 1998).

Există multe definiții și accepțiuni ale conceptului de curriculum (J. Dewey, G. de Landsheere, D'Hainaut, D. Potolea). Într-o lucrare relativ recentă referitoare la curriculum, C. Marsh (2004) menționează șase categorii tipologice de definiții care, fiecare în parte, conduce spre o abordare diferită a conținutului presupus de curriculum (Marsh, C., 2004, pg. 4 – 6).

Curriculum formal (oficial) – ansamblul documentelor reglatoare normative concretizate într-o formă scrisă: programa școlară, planul de învățământ și ghidurile metodologice (dacă există); acestea consemnează componentele și experiențele de bază promovate de Curriculumul Național.

Curriculum integrat – curriculum organizat în jurul unor teme nondisciplinare, prin reunirea elementelor existente în domenii diferite, conectate domeniului identificat.

Curriculum nucleu (core curriculum) – expresia curriculară a trunchiului comun (TC), care cuprinde acel set de elemente esențiale pentru orientarea învățării la o anumită disciplină; el reprezintă singurul reper de referință pentru diversele examinări externe și pentru elaborarea standardelor curriculare de performanță.

Curriculum Național – nucleul de documente reglatoare cu un pronunțat caracter normativ (format din planul de învățământ și programe școlare, conform LEN), care concretizează politica educațională referitoare la prezența și succesiunea disciplinelor școlare, resursele de timp alocate acestora (formând împreună planul de învățământ) și elementele de bază care determină organizarea instruirii (programa școlară).

Curriculum procesual – sensul cel mai larg al noțiunii de curriculum care presupune organizarea integrată a instruirii, utilizând toate componentele care interacționează în procesul educațional (curriculum scris, suporturile de instruire, proiectarea și organizarea instruirii, evaluarea rezultatelor), conform Cadrului de Referință (1998). Este, într-un fel, o „didactică” a instruirii.

Curriculum diferențiat (CD) – vizează formarea competențelor specifice fiecărui profil de formare sau specializare din cadrul unei filiere a liceului.

Curriculum la decizia școlii (CDS) – ansamblul proceselor educative și al experiențelor de învățare pe care fiecare unitate de învățământ le propune în mod direct elevilor săi în cadrul ofertei curriculare proprii. La nivelul planurilor de învățământ, CDS reprezintă numărul de ore alocate școlii pentru construirea propriului proiect curricular.

Curriculum aprofundat – urmărește aprofundarea competențelor specifice din curriculumul nucleu prin diversificarea activităților de învățare.

Curriculum extins – urmărește extinderea conținuturilor din curriculumul nucleu prin abordarea unor competențe specifice și conținuturi noi (redate cu italice și asterisc în programe), în numărul maxim de ore al unei discipline. Acesta presupune parcurgerea programei în întregime (inclusiv elementele marcate cu asterisc).

Curriculum „vertical” – este o expresie mai mult intuitivă pentru a evidenția succesiunea „pe verticală” a unei discipline (sau a unei competențe generale) de la prima clasă în care se studiază până la ultima. El încearcă să articuleze programele de la fiecare clasă, în succesiunea lor, pentru a le da o anumită coerență verticală. Poate fi concretizat prin „proiectarea” verticală. Aceasta valorifică o proprietate a competențelor – formarea lor în timp.

Curriculum non-formal – spre deosebire de cel formal, scris și explicit, vizează modalitățile educației realizate în afara curriculumului oficial, în școală sau, frecvent, în afara școlii.

Curriculum informal – se referă la orice acțiune educațională și experiență personală dobândită în diferite contexte și situații socio – culturale.

Curriculum predat – reprezintă acea parte a curriculumului oficial care a făcut obiectul unui proces de instruire organizat („predat”).

Curriculum „testat” (evaluat) – parte a curriculumului supusă unui proces de evaluare (internă sau externă); în cazul examenelor de BAC, programa de examen redă partea din curriculum care urmează să facă obiectul acestuia.

Instruire – proces instituționalizat intenționat, voluntar și dirijat (deci neîntâmplător) de formare a unor competențe (deprinderi, cunoștințe, abilități) de către elevi, sub îndrumarea profesorului.

Învățare – orice achiziție nouă în sfera comportamentului, realizată dirijat (prin instruire) sau în mod întâmplător prin interacțiunea dintre elev și mediul său educațional.

Planificare calendaristică – document administrativ alcătuit de cadrul didactic, asociind într-un mod personalizat elemente ale programei (competențe specifice și conținuturi) cu alocarea de timp considerată optimă de către acesta pe parcursul unui an școlar.

Planurile – cadru de învățământ – reprezintă documentul normativ esențial care fixează resursele de timp ale procesului de predare – învățare. Planurile – cadru cuprind activități comune tuturor elevilor (prin TC), în scopul asigurării egalității de șanse a acestora și activități de diferențiere a parcursului școlar în funcție de interesele, nevoile și aptitudinile specifice ale elevilor.

Profil de formare – reprezintă un element orientativ al unui cadru de referință, care oferă un „portret” al absolventului, în termeni de finalități și competențe pe care trebuie să le dețină după parcurgerea unui anumit nivel de studii.

Programa școlară – este o parte a curriculumului național. Programa școlară descrie oferta educațională a unei anumite discipline pe un parcurs școlar determinat. Programa cuprinde, în general: o notă de prezentare, competențe generale, competențe specifice și conținuturi, valori și atitudini, sugestii metodologice.

Sisteme de instruire – ansambluri coerente de materiale auxiliare (materiale suport) care derivă din programa școlară, a căror utilizare în procesul de instruire accesibilizează atingerea competențelor asumate. Ele se numesc diferit: pachete educaționale, sisteme curriculare, sisteme pedagogice; pot cuprinde o gamă mai mare sau mai mică de componente, dintre care amintim: *manualul școlar, cartea profesorului, ghidul profesorului, caietul elevului, teste, folii, atlase, hărți, suporturi IT, casete video, programe etc.*

Standarde curriculare de performanță – sunt criteriile de evaluare a calității procesului de învățare. Ele reprezintă enunțuri sintetice în măsură să indice gradul în care sunt atinse de către elevi competențele generale ale fiecărei discipline, la sfârșitul fiecărui nivel de învățământ sau al unei clase.

Transdisciplinaritate – paradigmă, viziune, optică referitoare la ceea ce este situat „deasupra” disciplinelor. Are predominant o dimensiune metodologică bazată pe demersurile intelectuale unificatoare ale procesului de cunoaștere.

Trunchi comun (TC) – reprezintă numărul de ore, competențele și conținuturile obligatorii care trebuie parcurse în mod obligatoriu de către toți elevii unei clase, pentru o anumită disciplină. TC asigură egalitatea șanselor la educație.

T.S.I. – Tehnologia Societății Informaționale – concept și competență - cheie care reunește elementele referitoare la utilizarea sistemelor informatice (obiectuale și virtuale) în procesul de învățare.

Unitatea de învățare – reprezintă o structură de instruire care determină formarea la elevi a competențelor specifice asumate; este unitară din punct de vedere tematic; se desfășoară în mod sistematic și continuu pe o perioadă de timp și se finalizează prin evaluare.

Bibliografie

I. Științele educației (lucrări actuale din curriculum și didactică)

- Ardelean, A., Mândruț, O. (2012), *Didactica formării competențelor*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad.
- Catană, Luminița, Mândruț, O., Dan, Steluța (2012), *Dimensiuni interdisciplinare și supradisciplinare ale instruirii pe competențe*, în *Didactica formării competențelor* (coord. A. Ardelean, O. Mândruț), „Vasile Goldiș” University Press, Arad.
- Ciolan, L. (2008), *Învățarea integrată – fundamente pentru un curriculum transdisciplinar*, Editura Polirom, Iași.
- Crețu, Carmen (1998), *Curriculum diferențiat și personalizat*, Editura Polirom, Iași.
- Crețu, Carmen (2000), *Teoria curriculumului și conținuturile educației*, Editura Univ. “Al. I. Cuza”, Iași.
- Cristea, S. (2004), *Studii de pedagogie generală* (cap. *Teoria Curriculumului*), EDP, București.
- Crișan, Al. (1994), *Curriculum și dezvoltare școlară*, în *Revista de Pedagogie*, nr. 3 – 4.
- Crișan, Al. (coord.) (1995), *Curriculum școlar – ghid metodologic*, Institutul de Științe ale Educației, București.
- Crișan, Al. (1996, coord.), *Curriculum școlar. Ghid metodologic*, Editura Aramis, București.
- D’Hainaut, L. (1981), *Linii de forță ale elaborării unui curriculum*, în vol. *Programe de învățământ și educația permanentă* (trad.), EDP, București.
- D’Hainaut, L. (1981), *Programe de învățământ și educație permanentă*, E.D.P., București.
- Dulamă, Maria – Eliza (2010), *Didactica axată pe competențe*, Presa Universitară Clujeană, Cluj – Napoca.
- Dulamă, Maria – Eliza (2011), *Despre competențe: Teorie și practică*, Presa Universitară Clujeană, Cluj – Napoca.
- Frumos, F. (2008), *Didactica: Fundamente și dezvoltări cognitive*, Editura Polirom, Iași.
- Ionescu, M., Radu, I. (coord.) (2001), *Didactica modernă*, Editura Dacia, Cluj – Napoca.
- Jinga, I., Negreț – Dobridor, I. (1999), *Învățarea eficientă*, Editura Aldin, București.
- Mândruț, Marilena (2012), *Domenii transdisciplinare: educația pentru mediul înconjurător*, în *Didactica formării competențelor* (coord. A. Ardelean, O. Mândruț), „Vasile Goldiș” University Press, Arad.
- Mândruț, O. (coord.) (2014), *Curriculum și Didactică – elemente inovative actuale*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad.
- Mândruț, O., Catană, Luminița, Mândruț, Marilena (2012), *Instruirea centrată pe competențe*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad.
- Mândruț, O., Mândruț, Marilena (2014), *Transdisciplinaritatea – un model integrat de abordare a instruirii*, în *Revista de Pedagogie*, nr. 4, ISE, București.
- Mândruț, O., Ardelean, A. (2016), *Contribuții la teoria curriculumului: proiectarea documentelor reglatoare și metodologice*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad.
- Neacșu, I, Manolescu, M, Negreț Dobridor, I. (2012), *Studiul relațiilor dintre curriculum, competențe, motivație, învățare și performanțele școlare*, Centrul Național de Evaluare și Examinare, Editura Didactică și Pedagogică, București.
- Negreț – Dobridor, I. (2001), *Teoria curriculumului*, în vol. *Prelegeri pedagogice*, Editura Polirom, Iași.
- Negreț – Dobridor, I. (2004), *Elemente de teoria curriculumului*, în Jinga, I, Negreț – Dobridor, I. *Inspecția școlară și designul instrucțional*, Editura Aramis, București.
- Negreț – Dobridor, I. (2005), *Didactica nova*, Editura Aramis, București.
- Negreț – Dobridor, I. (2008), *Teoria generală a curriculumului educațional*, Editura Polirom, Iași.
- Noveanu, E. (1977), *Probleme de tehnologie didactică*, în *Caiete de pedagogie modernă*, EDP, București.

- Noveanu, E., Potolea, D. (coord.) (2007), *Științele educației – dicționar enciclopedic*, vol. I, II, Editura Sigma, București.
- Okon, W. (ediția poloneză, 1969), *Didactică generală*, E.D.P., București.
- Oprea, Crenguța – Lăcrămioara (2008), *Strategii didactice interactive*, E.D.P., București.
- Piaget, J. (1998), *Psihologia inteligenței*, Editura Științifică, București.
- Potolea, D., Manolescu, M. (2006), *Teoria și metodologia curriculumului*, MEC, PIR.
- Potolea, D., Manolescu, M. (2008), *Teoria și practica evaluării educaționale*. MEC, PIR.
- Potolea, D., Negreț – Dobridor, I. (2008), *Teoria și metodologia curriculumului: statut epistemologic și dezvoltări actuale*, în Potolea, D., Neacșu, I., Iucu, R.B., Pânișoară, I.O. (coord.), *Pregătirea psihopedagogică*, Editura Polirom, Iași.
- Potolea, D., Toma, Steliana, Borzea, Anca (coord.) (2012), *Coordonate ale unui nou cadru de referință al curriculumului național*, E.D.P., București.
- Preda, V. (2001), *Principiile didactice*, în Ionescu, M, Radu, I (coord.) *Didactica modernă*, Editura Dacia, Cluj-Napoca.
- Radu, I.T. (2000), *Evaluarea în procesul didactic*, EDP, București.
- Stoica, A, Mihail, Roxana (2006), *Evaluarea educațională. Inovații și perspective*, Editura Humanitas, București.
- Stoica, A. (2003), *Evaluarea progresului școlar – de la teorie la practică*, Editura Humanitas Educational, București.
- Vlăsceanu, L. (coord.) (2002), *Școala la răscruce: schimbare și continuitate în curriculumul învățământului obligatoriu*, Polirom, Iași.
- Voiculescu, F. (coord.) (2002), *Pedagogie*, Partea I, cap. 5 *Curriculumul – un concept pedagogic integrator*, Universitatea „1 Decembrie”, Alba Iulia.

II. Geografie (lucrări de bază: manuale, cursuri, tratate)

- Ardelean, A., Mândruț, O. (2012), *Geografia mediului înconjurător*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad.
- Braghină, C., Muntele, I. (2005), *Geografie economică mondială*, Proiect pentru Învățământul Rural, MECTS, București.
- Ciulache, S., Ionac, Nicoleta (2003), *Dicționar de Meteorologie și Climatologie*, Ars Docendi, București.
- Erdeli, G., Dumitrache, L. (2009), *Geografia populației mondiale*, Editura Universitară, București.
- Groza, O., Istrate, Marinela, Căpitan, R. (2005), *Geografia industriei*, Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași.
- Iațu, C. (2006), *Démographie et géographie du travail en Roumanie postdécembriste*, Editura Sedcom Libris, Iași.
- Mac., I. (f.a.), *Știința mediului*, Editura Europontic, Cluj – Napoca.
- Mac, I. (2007), *Geografie generală*, Editura Europontic, Cluj – Napoca.
- Mac, I. (2008), *Geografie normativă*, Presa Universitară Clujeană, Cluj – Napoca.
- Măhăra, Gh. (2001), *Meteorologie*, Editura Universității din Oradea, Oradea.
- Mândruț, O. (2012), *Geografia Uniunii Europene*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad.
- Mândruț, O. (2014), *Elemente de epistemologie a geografiei*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad.
- Mândruț, O. (2016), *România – geografie regională*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad.
- Mândruț, O. (2016), *Geografie universală*, Editura Corint Educațional, București.
- Mândruț, O. (2017), *Geografie educațională*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad.
- Muntele, I., Ungureanu, A. (2021), *Geografia populației*, Editura Sedcom Libris, Iași.
- Neguț, S. (2011), *Geografie umană*, Editura Academiei, București.
- Neguț, S. (2024), *Același singur Pământ*, Meteor Press, București.
- Nicolae, I. (2011), *Antropogeografie – o abordare diacronică*, Editura Universitară, București.
- Păcurar, Al. (2006), *Geografie economică mondială*, Presa Universitară Clujeană, Cluj – Napoca.
- Ungureanu, Irina (2005), *Geografia mediului*, PIR – MECTS, București.
- Ungureanu, Al., Petrea, D. (2007), *Geografie generală*, PIR – MECTS, București.

III. Geografie școlară

- Codrean, Paula Ioana (2006), *Introducere în didactica geografiei pentru învățământul preuniversitar românesc*, Editura TIPOMC, Oradea.
- Codrean, Paula Ioana (2010), *Contribuții la didactica geografiei din învățământul preuniversitar românesc*, Editura TIPOMC, Oradea.
- Dulamă, Maria Eliza (2001), *Elemente din didactica geografiei*, Editura Clusium, Cluj-Napoca.
- Dulamă, Maria Eliza (2002), *Modele, strategii și tehnici didactice activizante – cu aplicații la geografie*, Editura Clusium, Cluj-Napoca.
- Dulamă, Maria Eliza (2006), *Metodologie didactică*, Editura Clusium, Cluj – Napoca.
- Dulamă, Maria Eliza, Roșcovan, Serafima (2007), *Didactica geografiei*, Editura BONS Offices, Chișinău.
- Mândruț, O. (2003), *Geografie – ghidul profesorului pentru clasele IX – XII*, Editura Corint, București.
- Mândruț, O. (2006), *Didactica geografiei I, II*, Proiectul pentru învățământul rural, MEN.
- Mândruț, O. (2010), *Competențele cheie în învățarea geografiei*, Editura Corint, București.
- Mândruț, O. (2010), *Competențele în învățarea geografiei. Ghid metodologic pentru aplicarea curriculumului de geografie din învățământul preuniversitar*, Editura Corint, București.
- Mândruț, O. (coord., 2012), *Instruirea centrată pe competențe la geografie în învățământul preuniversitar*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad.
- Mândruț, O. (coord.), (2014), *Curriculum și didactică – elemente inovative actuale*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad.
- Mândruț, O., Apostol, Gabriela (1998, 2003), *Geografie – ghidul profesorului pentru clasele V – VIII, Ghid metodologic*, Editura Corint, București.
- Mândruț, O., Dan, Steluța (2014), *Didactica geografiei*, Editura Corint, București.
- Mândruț, O., Dan, Steluța (2016), *Geografie – curriculum școlar – ghid metodologic*, Editura Corint, București.
- Paraschiv, V. (2012), *Mentoratul în geografie*, Editura Pim, Iași.
- Pehoiu, Gica (2007), *Geografie - considerente didactico - aplicative*, Editura Transversal, Târgoviște.
- Pehoiu, Gica (2007), *Elemente de didactică privind cunoașterea mediului*, Editura Transversal, Târgoviște.
- Petrea, Rodica (2002), *Didactica geografiei*, Editura Universității din Oradea, Oradea.
- Societatea Română de Geografie (2006), *Elemente de didactică aplicată*, Editura CD Press.

IV. Documente reglatoare și metodologice

- CNEE (1996), *Ghid general de evaluare și examinare* (coord. Adrian Stoica), București.
- MEN, CNC (1998), *Curriculum național pentru învățământul obligatoriu – cadru de referință* (coord. Al. Crișan), Editura Corint, București.
- MEN, CNC (2001), *Curriculum național – Ghiduri metodologice de aplicare a programelor clasele IV – VIII (pe arii curriculare)*, București.
- MEN, CNC (2001), *Curriculum național – Ghiduri metodologice pentru aplicarea programelor de liceu*.
- MEN, CNC (1998), *Curriculum național pentru învățământul obligatoriu – cadru de referință*, Editura Corint, București.
- SNEE (1999), *Ghid de evaluare la geografie*, Editura Trithemus, București.
- SNEE (2001), *Evaluarea curentă și examenele. Ghid pentru profesori* (coord. Stoica, A.), Editura ProGnosis, București.
- UIG (1992), *International Charter on Geographical Education* (2016)
- UVVG (2012 - 2016) – <http://www.uvvg.ro.cdep> (pagina de publicații)
- CDEP (Mândruț, O., Ardelean, A.) (2016), *Contribuții la teoria curriculumului: proiectarea documentelor reglatoare și metodologice*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad.

- *** *Coordonate ale unui nou cadru de referință al Curriculumului Național* (2012), coord. D. Potolea, Steliana Toma, Anca Borzea), CNEE – EDP.
- *** *Manualele școlare în uz* (clasele XI – XII)
- *** *Programele școlare în uz* (XI – XII)

V. Geografie, ideologie, mondializare

- Bălțeanu, D., Șerban, Mihaela (2005), *Modificări globale ale mediului*, Editura CNI „Coresi”, București.
- Chauprade, A., Thual, F. (2003), *Dicționar de geopolitică*, Editura Corint, București.
- Chomsky, N. (2012), *Noi creăm viitorul*, Editura Corint, București.
- Claval, P. (2001), *Geopolitică și geostrategie – Gândirea politică, spațiul și teritoriul în sec. al XX-lea*, Editura Corint, București.
- Claval, P. (2007), *Épistemologie de la géographie*, Armand Colin, Paris.
- Gorun, A. (2013), *Géopolitique, géostratégie, mondialisation (avec des fondements dans P. Claval et S. P. Huntington)*, Les Editions „Academica Brâncuși”, Târgu Jiu.
- Holt – Jensen, A. (1999), *Geography – history and concepts*, SAGE Publications, London.
- Huntington, S. (2012), *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura Litera, București.
- Malița, M. (2001), *Zece mii de culturi – o singură civilizație*, Editura Nemira, București.
- Malița, M. (2010), *Cumințenia pământului*, Editura Corint, București.
- Kaplan, R. (2014), *Răzbușarea geografiei*, Editura Litera, București.
- Balaresque, N., Oster, D. (coord., 2013), *La mondialisation contemporaine – Rapports de force et enjeux*, Nathan, Paris.
- Elissade, B. (coord., 2012), *Géopolitique de l'Europe*, Nathan, Paris.
- Kagan, R. (2015), *Lumea clădită de America*, Editura Humanitas, București.
- Kaplan, R. (2016), *In Europe's Shadow. Two Cold Wars and a Thirty - Year Journey through Romania and Beyond*, Random House, New York.
- Lovelock, J. (1995), *The Ages of Gaia*, Oxford University Press.
- Marga, A. (2004), *Religia în era globalizării*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj – Napoca.
- Marga, A. (2013), *Guvernanță și guvernare*, Editura Compania, București.
- Mândruț, O. (2014), *Elemente de epistemologie a geografiei*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad.
- Mândruț, O. (2015), *Geografia ca ideologie a secolului XXI*, Buletinul Societății de Geografie, filiala Ilfov, anul IV.
- Mândruț, O. (2016), *Geografie universală. Continente, regiuni și țări*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad.
- Neguț, S. (2008), *Geografie umană*, Editura Academiei, București.
- Neguț, S. (2015), *Geopolitica*, Editura Meteor Press, București.
- Roberts, N. (ed., 2002), *Schimbări majore ale mediului*, Editura ALL.
- Sagan, C. (2015), *Lumea și demonii ei*, (ed. 1996), Editura Herald, București.
- Wallace – Wells, D. (2019), *Pământul nelocuibil. Viața după încălzirea globală*, Editura Litera, București.
- Weiss, Linda (2002), *Mitul statului lipsit de putere. Guvernarea economiei în era globalizării*, Editura Trei.
- *** *O lecție de istorie cu Fernand Braudel*, Editura Corint.
- *** *Atlas de la mondialisation. Comprendre l'espace mondial contemporaine* (autori Durand, Marie – Françoise, Copinschi, P., Martin, B., Placidi, Delphine), Ed. Science Po., Les Presses, 2008 (Dosier spécial, Chine)
- *** *România la răscruce* (coord. I. Stănescu, I. Zamfir, 2012), Editura Prouniversitaria, București.
- *** *Calendario Atlante de Agostini* (2006 – 2025), Novara.
- *** *Atlante dell'energia*, Istituto Geografico de Agostini, Novara.
- *** *Larousse* (2026), *Atlas socio – économique des pays du monde*, Paris.

Suporturi pentru activități individualizate de învățare și evaluare

Această secvență cuprinde fise de lucru destinate activităților de învățare și de evaluare (în cadrul textelor).

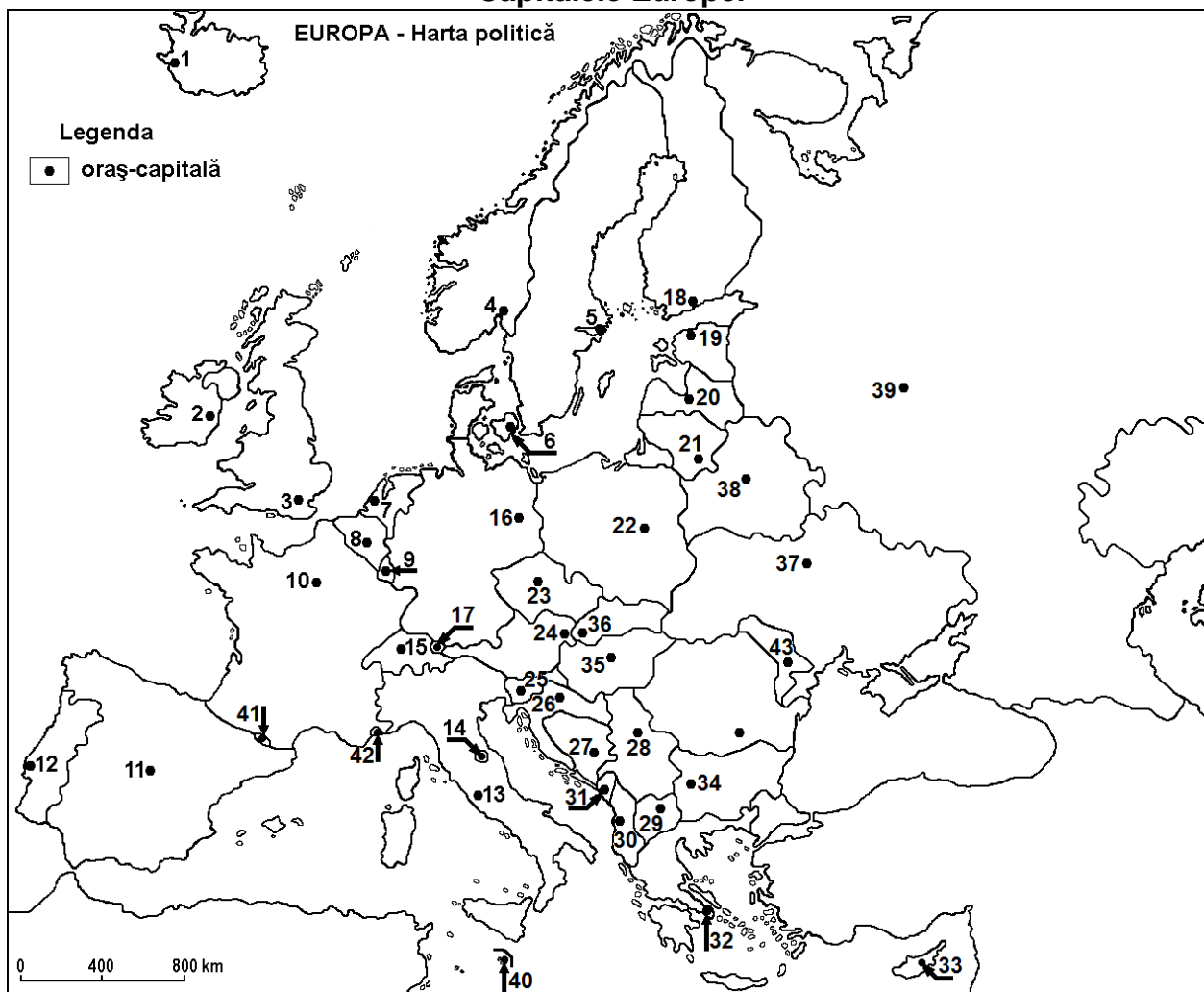
Fișele de lucru se referă la:

- identificarea unor localizări;
- denumirea unor localizări identificate;
- corelația dintre elemente localizate;
- descrierea unor elemente identificate;
- alegerea răspunsurilor corecte din localizări oferite.

De asemenea, pot fi utilizate sub alte forme.

Fișele (schițele de hartă) pot fi utilizate individualizat (pentru fiecare elev), în grup, direct sau în alte moduri.

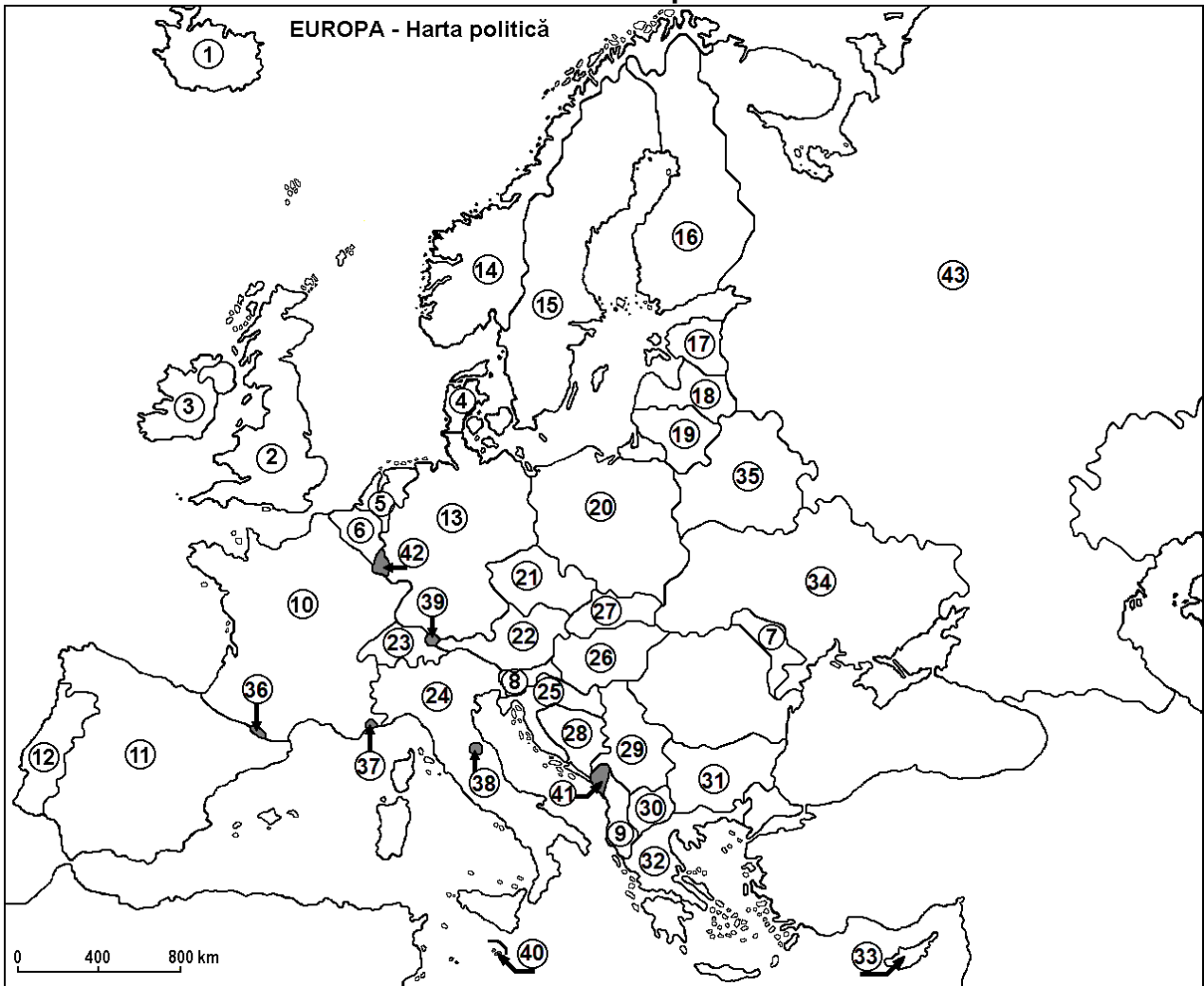
Capitalele Europei

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.

22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.
32.
33.
34.
35.
36.
37.
38.
39.
40.
41.
42.
43.

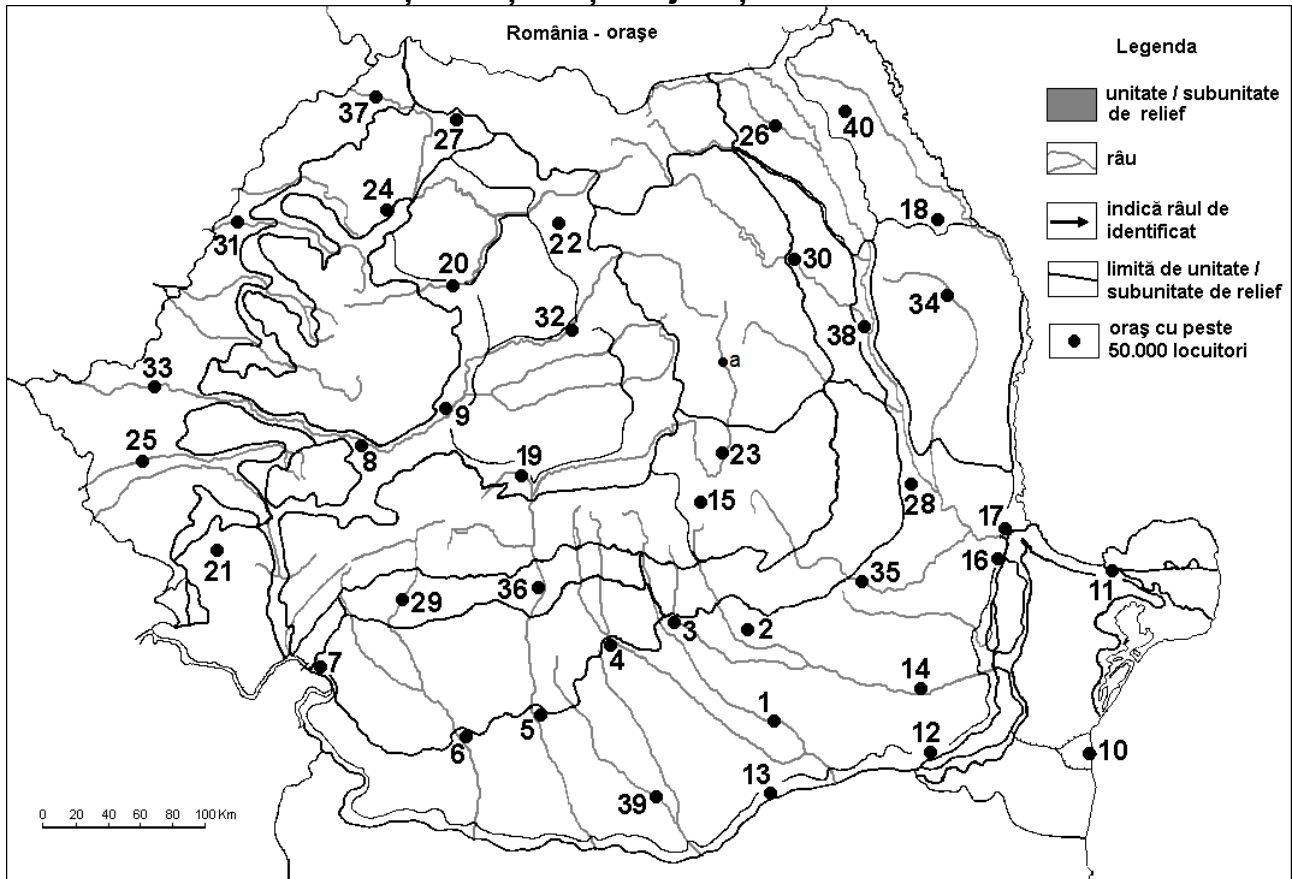
Statele Europei

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.

22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.
32.
33.
34.
35.
36.
37.
38.
39.
40.
41.
42.
43.

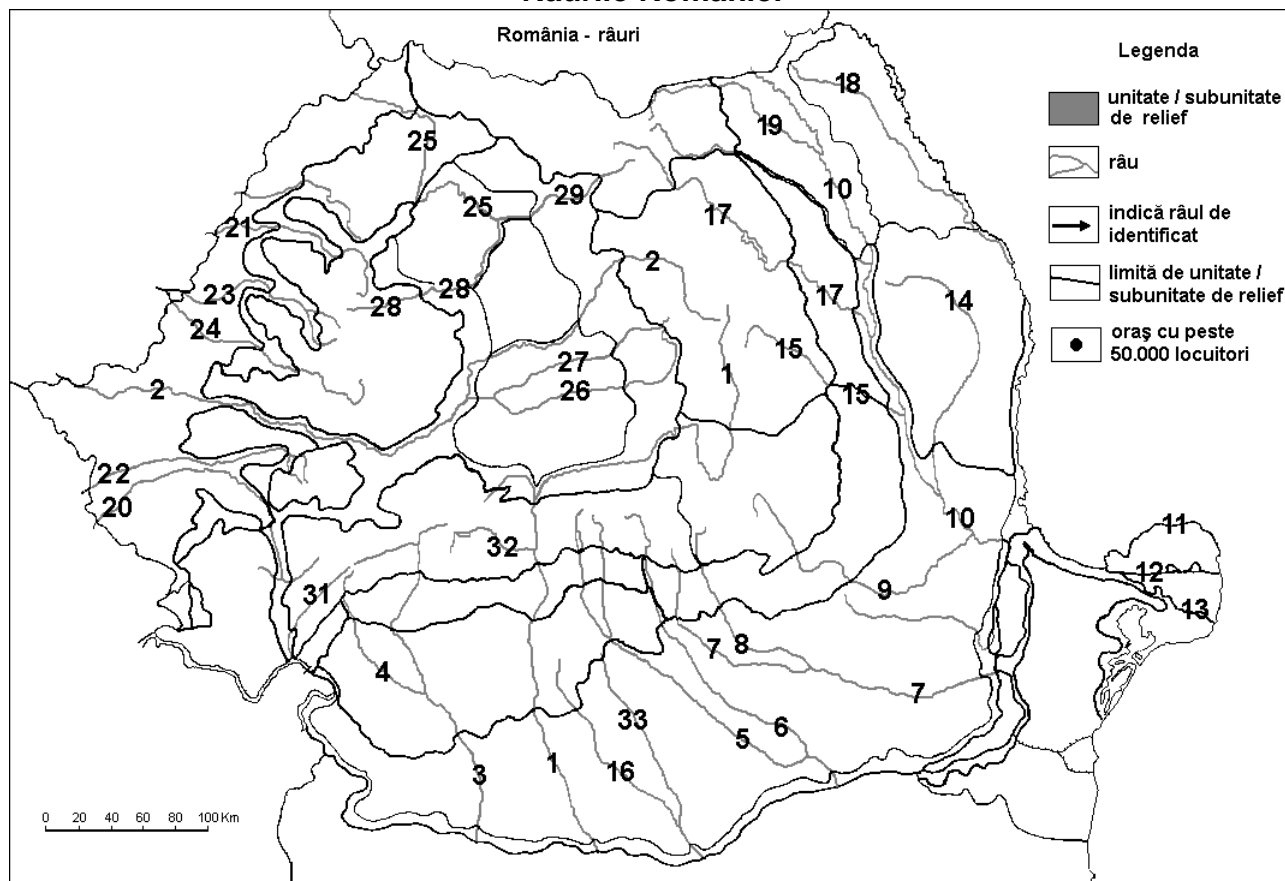
Orașele-reședință de județ ale României

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.

22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.
32.
33.
34.
35.
36.
37.
38.
39.
40.
- a.

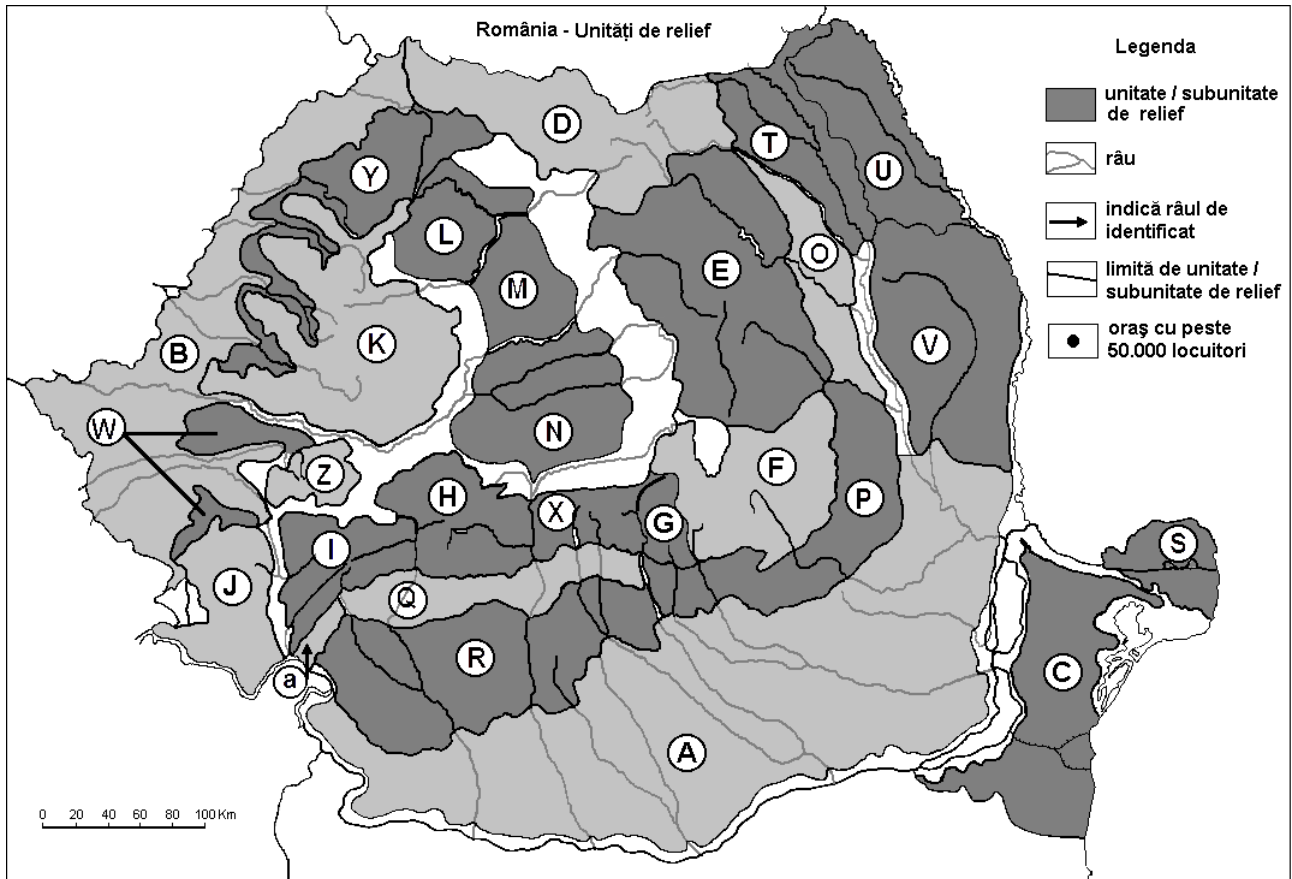
Râurile României

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.

18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.
32.
33.

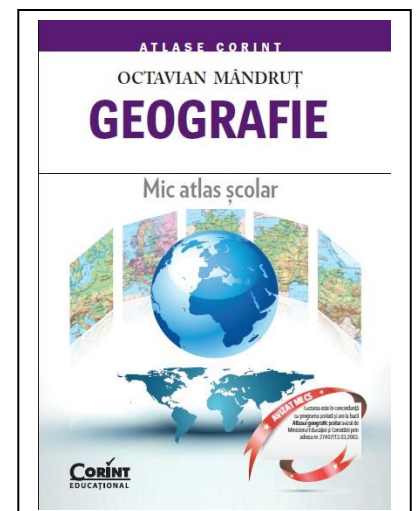
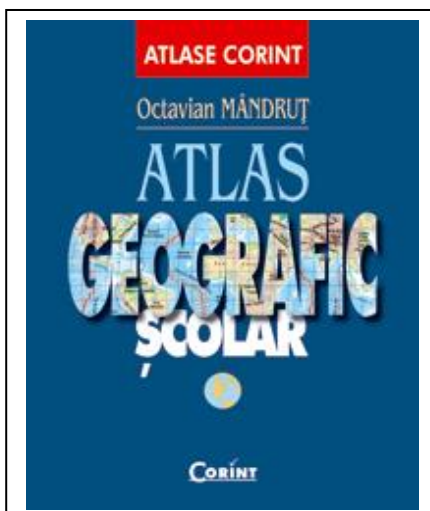
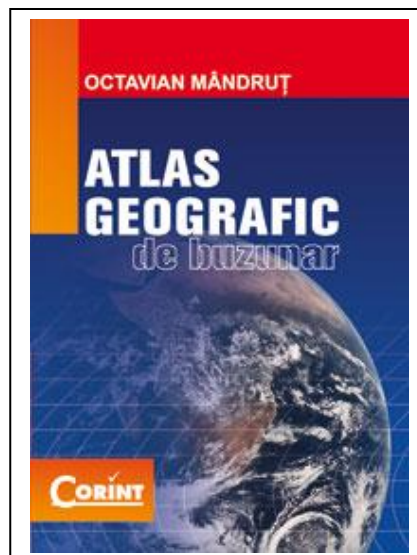
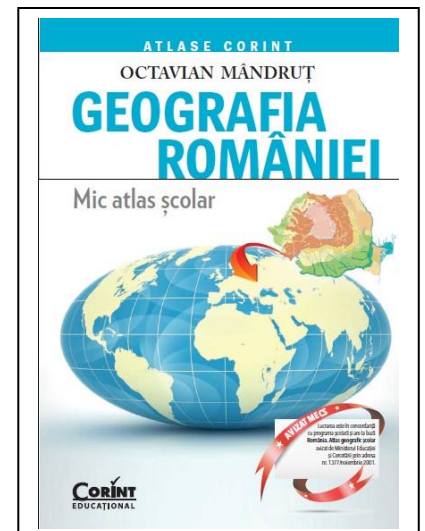
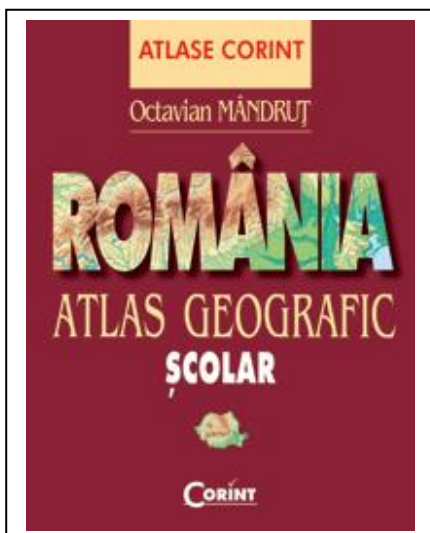
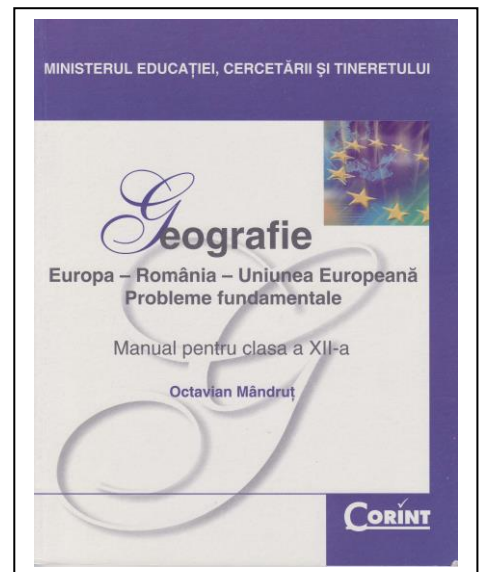
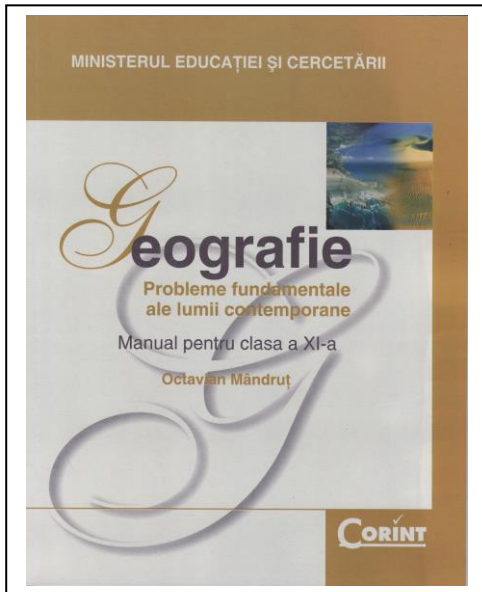
România – unități de relief

- A.
- B.
- C.
- D.
- E.
- F.
- G.
- H.
- I.
- J.
- K.
- L.
- M.
- N.

- O.
- P.
- Q.
- R.
- S.
- T.
- U.
- V.
- Z.
- X.
- Y.
- Z.
- W.
- a.

Manuale, atlase, ghiduri, teste

BAC 2026

Autor Octavian Mândruț

Editura Corint Educațional

Prezenta culegere de teste reprezintă o continuare îmbunătățită a edițiilor anterioare. Lucrarea propune o abordare nouă a procesului de evaluare *bazată pe învățarea rațională a geografiei*, satisfăcând cerințele disciplinei școlare, dar și pe cele ale exigențelor examenului de bacalaureat.

Construirea unor teste după modelul celor din ultimii ani apropie foarte mult exigențele pregătirii de cerințele examenelor propriu-zise.

Încă de la prima ediție a manualului școlar în uz pentru clasa a XII-a al Editurii Corint (*Europa – România – Uniunea Europeană. Probleme fundamentale, 2007*), a fost realizată o culegere cuprinzătoare de teste pentru evaluarea rezultatelor învățării, prima și singura de acest fel la momentul respectiv (2007). Cuprindea forma inițială a hărților, reluate până la ediția actuală. Prezenta ediție de teste (2026) este îmbunătățită substanțial, având o abordare actualizată.

Culegerea de față cuprinde:

- **elemente de reper (hărți de contur: statele Europei și România);**
- **date de informare (referitoare la țările din programa de examen);**
- **itemi de autoevaluare;**
- **20 de teste;**
- **alte întrebări și itemi;**
- **baremele asociate testelor.**

Cu ajutorul acestei culegeri se poate realiza o învățare rațională a geografiei de clasa a XII-a, care să **faciliteze performarea la examenul de bacalaureat și obținerea unei note corespunzătoare așteptărilor**. O notă foarte bună la acest examen favorizează ridicarea mediei generale, cu efecte semnificative pentru fiecare absolvent.

Reperele pentru accesarea lucrării sunt următoarele:

GRUPUL EDITORIAL CORINT

Departamentul de vânzări

Str. Mihai Eminescu nr. 54A, sector 1,
București, cod poștal 010517

Tel./Fax: 021.319.47.97; 021.319.48.20

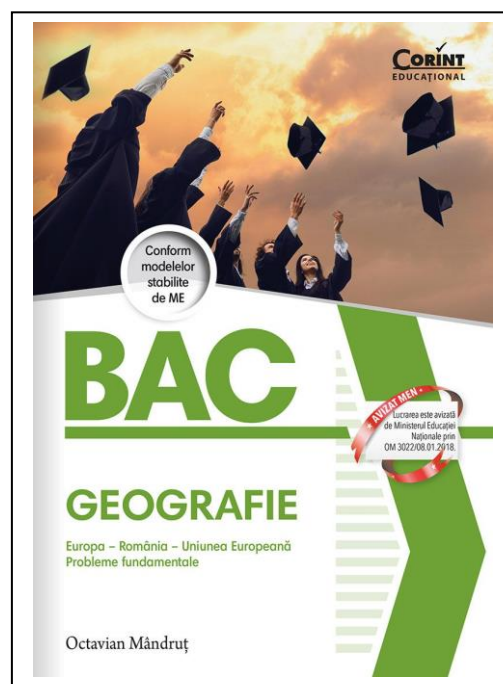
Depozit

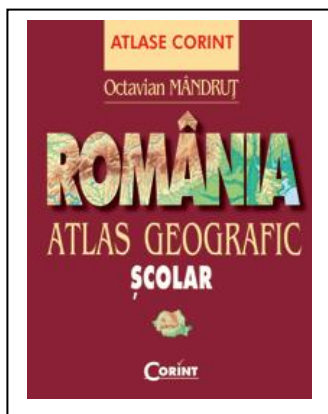
Str. Gării nr. 11, Mogoșoaia, jud. Ilfov

Tel.: 0758.053.416

E-mail: vanzari@edituracorint.ro

Magazin virtual: www.edituracorint.ro

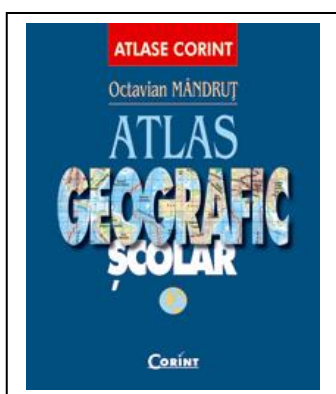

România – atlas geografic școlar (format mare) (ediție 2025)

Acest **atlas geografic** școlar reprezintă o sursă cartografică principală de învățare a geografiei României, cuprinzând toate capitolele clasice ale acesteia; datele sunt actualizate.

În partea sa finală, cuprinde **date statistice recente** (populație, orașe, județe), precum și un capitol destinat României în Europa și Uniunea Europeană.

Atlas geografic școlar (format mare, ediție nouă 2025)

După partea sa generală, cu elemente de geografie fizică și umană la scară planetară, **atlasul** acordă un spațiu corespunzător *geografiei continentelor, regiunilor și țărilor*, cuprinzând hărți generale ale continentelor (hartă fizică, hartă tectonică, hărți climatice, ale hidrografiei etc.); sunt prezentate țările europene.

Atlasul cuprinde date de informare actualizate asupra *tuturor țărilor*, date economice și de geografie politică.

Manualul pentru clasa a XII-a

Manualul de geografie pentru clasa a XII-a, *Europa – România – Uniunea Europeană*, reprezintă sursa principală de învățare pentru BAC. Cuprinde, într-o formă explicită, toate cerințele din examen: hărți ale Europei, României, Uniunii europene, date și prezentări ale țărilor din programa de examen, regiunile geografice ale României (cu prezentări succinte).

Învățarea pentru BAC

Învățarea și pregătirea pentru examen poate fi realizată în următoarea succesiune:

- parcurgerea temelor din manual (text, hărți, activități), în conformitate cu desfășurarea învățării pe parcursul anului școlar;
- identificarea și utilizarea hărților corespunzătoare din atlase;
- parcurgerea elementelor corespunzătoare din culegerea de BAC (informații, texte, date, hărți) și plasarea lor pe hărțile de contur;
- realizarea primelor 8 – 10 teste din culegere (pe parcursul învățării);
- recapitulare (la sfârșitul anului școlar) și parcurgerea ultimelor teste;
- verificarea răspunsurilor (după bareme);
- realizarea unor alte sarcini posibile (de tipul ”Explicați”), după modele.

Mult succes!